

ΚΟΣΜΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

98

ΔΡΑΧΜΑΙ

4

Μέτω ΜΙΚΡΟΦΕΡΙΟΚΟΦΙΟ

ΘΥΣΙΕΣ ΚΑΙ ΑΝΟΙΞΗ

Αγαπητοί μου Φίλοι,

Επιχειρούν συχνά να ρίξουν λάσπη στο καθάριο πρόσωπο της Άννοιας, για διάφορες αποτρόπαιες ανθρώπινες πράξεις, που τυχαίνει να συντελούνται μέσα στην οργανωτική ανθοφορία της. Και να που απαντάμε την ίδια ώρα μεγάλες, πανύψηλες, κορυφαίες στιγμές του ανθρώπινου γένους, της φυλής μας ειδικότερα, μέσα στον κύκλο της άνοιξιάτικης αναδημιουργίας.

Ο κύκλος των παθών, η σταύρωση και η Ανάσταση του Χριστού, συντελούνται μέσα στον ανανεωτικό αυτό κύκλο της φύσης, στην εποχή ακριβώς που ξεφεύγει από την παγερή τροχιά της, για να περάσει στην Άλλη, την εαρινή, την ολάνθιστη, που τη στολίζουν χίλιες όμορφες και την τυλίγουν χίλια μάγια. Το Θείον Πάθος σ'α να μερεύει μέσα στην άμετρη, την αλόγιαστη άνοιξιάτικη ανθοφορία. Το μεγάλο θέμα του Θανάτου ξερχεται ν' αντικρουστεί με το αντίθετο της Ζωής, αλλά με τέτοια συγκρότηση και διάρθρωση, που λες πως κι' αυτός άκόμα ο στυγνός θάνατος απαλύνεται από το μυροβόλο άνοιξιάτικο αεράκι. Αυτό το αεράκι, που τόσο παραστατικά το τραγουδίασε ο μεγάλος μας Σαλώμος: «Τόσο γλυκό το πρόσωπο τ' αέρα — που λέει μες σ'της καρδιάς τ'ά φύλλα — γλυκιά η Ζωή κι' ο Θάνατος μαυρίλα».

Μέσα στην άνοιξη συντελείται και το μεγάλο εκείνο θαύμα της νεοελληνικής ιστορίας μας, που λέγεται Έπανάσταση του Εικοσιένα. Οι εαρινοί ήμεροι πυρώνουν το αίμα των ραγιαδών και το κάνουν να κυλάει ασυγκράτητο στις φλέβες τους. Και τους σπρώχνει να δώσουν σάρκα και όστα στα όνειρα τόσων αιώνων σκλαβιάς και καταφρόνιας. Μα μήπως μέσα στην άνοιξη δεν έχει καταχωρηθεί κι' άλλη μια περίληψη ήμερομηνία της ιστορίας μας; — ή Έξοδος του Μεσολογγίου. Να είναι τάχα, τυχαίο το γεγονός πως οι δυο αυτές ήμερομηνίες πέφτουν μες στην άνοιξη; Άν αναλογιστούμε, μάλιστα τη δεύτερη — την Έξοδο των Ελευθέρων Πολιορκημένων — θα διαπιστώνουμε κάτι το καταπληκτικό, το ασύλληπτο. Τη μοίρα τούτου του τόπου να υποταχθεί τις μεγάλες ήμερομηνίες του σ'αν Έθνος μέσα στην άνοιξη.

Να φέρνει, δηλαδή, την έννοια της θυσίας, του χρέους αντιμετώπιση με την αίσθηση της χαράς της ζωής. Την ώρα που συντελείται το θαύμα της Ελληνικής φύσης με τη λαμπρή άνοιξιάτικη ανθοση, ο τόπος αυτός και οι άνθρωποι που τ'ον κατοικούν, να παίρνουν συνειδητά τον άγκαθερό δρόμο της θυσίας, που έχει για τέarma του το θάνατο. Κι' αυτό κάνει τη θυσία μας να παίρνει μεγαλύτερη ακόμη αξία και να ζυγιάζει έτσι αφάνταστα το βάρος της προσφοράς τους.

Θέλετε κι' άλλα παραδείγματα άκόμα, από τα πιο πρόσφατα της ιστορίας μας; Η ήρωική αντίσταση των παιδιών του Σαράντα στα Μακεδονικά όχυρά, όταν μας χτύπησαν οι Γερμανοί, μέσα στην ελληνική άνοιξη τοποθετείται κι' αυτή. Οι μοχητές των όχυρών εκείνων, που ήταν καταδικασμένοι από πριν να λυγίσουν, θα μπορούσαν να αναλογιστούν κείνες τις ώρες τα προαπονεμένα λόγια ενός άλλου ήρωά μας — του Άθανασίου Λιάκου — όταν γνώριζε το μαρτυρικό του θάνατο — «για δες καιό που διόλεξεν ο Χάρος να με πάρει, τώρα που ανθίζει η Πασχαλιά και θυάζει η γής χορτάρι». Η θυσία των μαχητών εκείνων βοισκόταν πάλι αντιστάση με τη ζεστή, την άμορφη έννοια της ζωής στην πιο σπαρταριστή έκδηλωση της φύσης — στις άνοιξιάτικες ώρες της. Δεν δίστασαν να κάνουν την έκλογη που έπρεπε. Και συνέχισε, μέσα στην άνοιξη πάλι γνωρίζει ο τόπος τη μπότα του κατακτητή του και μαθαίνει να φοιτά στο μεγάλο σχολείο της Αντίστασης — της ύπουνης, της επιμονής και της θυσίας.

Να, λοιπόν, που η άνοιξη έχει τη δύναμη να ώθει τον άνθρωπο σε ένα μεγάλο και υψηλόφρονα. Και όχι να τον εκτρέψει σε πράξεις χυδαίες και άνοσιες. Οι ώρες μας είναι κορυφαίες. Δίνουν μεγαλύτερη αξία στην ουσία της ζωής, ενώ, παρόλληλα, απαντούν την έννοια της θυσίας, όταν τυχαίνει να βρεθεί αντιμέτωπη με τις βαρείες και αναντίρρεπτες ανάγκες της...

Με αγάπη

ΑΛΚΗΣ ΤΡΟΠΑΙΑΤΗΣ

ΠΟΙΟΣ; ΠΟΥ; ΠΟΤΕ;

- 1) Πότε κατεστράφη ή αρχαία ελληνική πόλις της Ιταλίας Σύβαρις;
- 2) Τι σημαίνει ή λέξη συγκρατισμός;
- 3) Τι ήταν ή Κάμψη;
- 4) Από πόσα νησιά και νησάκια αποτελείται το κράτος της Ιαπωνίας;
- 5) Ποιος ήταν ο Μίθρας;
- 6) Ποιά ήταν ή Σεμέλη;
- 7) Ποιά ήταν ή Σεμίραμις;
- 8) Ποιος εισήγαγε πρώτος τα γραμματα στην Ελλάδα;
- 9) Τι είναι ή γρόσσα;
- 10) Σε ποιά μάχη κινδύνευσε ο Μέγας Αλέξανδρος και πώς σώθηκε;
- 11) Ποιο ήταν το τέλος του Κλείτου;
- 12) Τι είναι ή διαπασών;
- 13) Ποιος ήταν ο Κύπελος;
- 14) Πού γεννήθηκε ο Κοπέρνικος;
- 15) Εκτός από τις Συρακούσες της Ιταλίας ποιά άλλη πόλις έχει το ίδιο όνομα;
- 16) Ποιος ήταν ο Ζηνόδοτος;
- 17) Ποιος ήταν ο Περίανδρος;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1) Η Σύβαρις καταστράφη, σύμφωνα με την παράδοση, το 480 π.Χ. από τον Πέρση βασιλιά Ξέρξη. 2) Ο συγκρατισμός είναι η κατάσταση που προκύπτει από την υπερβολική χρήση του αλκοόλ. 3) Η Κάμψη είναι η κλίση ή η κάμψη. 4) Η Ιαπωνία αποτελείται από 47 νησιά και 686 νησάκια. 5) Ο Μίθρας ήταν ο θεός του φωτός και της αγάπης. 6) Η Σεμέλη ήταν η γυναίκα του Δία. 7) Η Σεμίραμις ήταν βασίλισσα της Ασσυρίας. 8) Ο πρώτος που εισήγαγε τα γραμματα στην Ελλάδα ήταν ο Φωνήσιος. 9) Η γρόσσα είναι μονάδα μέτρησης. 10) Ο Μέγας Αλέξανδρος κινδύνεψε στη μάχη του Γκιλιγκματ. 11) Ο Κλείτος ήταν ο βασιλιάς της Σπάρτης. 12) Η διαπασών είναι οργάνο. 13) Ο Κύπελος ήταν ο θεός του οίνου. 14) Ο Κοπέρνικος γεννήθηκε στην Πολωνία. 15) Εκτός από τις Συρακούσες, η πόλις της Αθήνας έχει το ίδιο όνομα. 16) Ο Ζηνόδοτος ήταν φιλόσοφος. 17) Ο Περίανδρος ήταν τύραννος της Κορίνθου.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ Φρ. Τ. Σ. 106

ΗΜΕΡΟΜ. 4-6-92

ΑΡΙΘ. 45573

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΚΟΣΜΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΕΤΟΣ Β'. ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 98, ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 4

ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ Έκδότης — Διευθυντής

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΚΡΗΣ Διευθυντής Συντάξεως

ΝΙΚΟΣ Α. ΓΚΟΥΜΑΣ Έπιμελητής Ύλης

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΠΑΤΗΣΙΩΝ 636 τηλ. 813.180

ΑΘΗΝΑΙ 12 — 21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1961

ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΖΕΥΧΟΣ

Το εξώφυλλο του «ΚΟΣΜΟΥ»

Ο άστροναύτης επιθεωρεί τον θαλαμίσκο, που θα τον μεταφέρει στο Διάστημα, όταν θα σημάνει ή μεγάλη ώρα. Σχετικό άρθρο στη σελίδα 10.

Έπικαιρότητες

ΑΛΚΗ ΤΡΟΠΑΙΑΤΗ: Θυσίες και άνοιξη	Σελίς 2
ΛΟΥΚΗ ΑΚΡΙΤΑ: Η Άνάσταση του Έλληνισμού	» 3
ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ: Με το περισκόπιο	» 6
ΕΙΔΙΚΟΥ: Η δίκη του Αϊχμάν	» 7

Έπιστήμη και Τεχνική

Ο Ίλιγγος του χώρου και του χρόνου	» 10
Αϊθουσα βιολογίας	» 13
Ανατομία του άγχους	» 14
ΡΟΣΤΑΝ ΚΑΙ ΛΑΜΥ: Τα μυστήρια της κληρονομικότητας	» 18
ΚΛΩΝΤ ΜΑΡΛΥ: Διακοπές στη Σελήνη	» 22
Ρ ΝΤΕΛΟΡΜ: Ο άτομικός κήπος	» 28

Ιστορία και Τέχνη

ΤΑΣΟΥ Ν. ΠΕΤΡΗ: Το μοντάζ των δύο «Ποταμιών»	» 26
Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΛΑ: Κωνσταντίνος Κανάρης	» 33
ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΥ: Φεντέρικό Γκαρθία Λόρκα	» 34

Μυθιστόρημα και Διήγημα

ΠΙΕΡ ΛΑ ΜΥΡ: Τραγούδι Αγάπης	» 31
ΦΥΛΛΙΣ ΜΠΕΝΤΛΕΥ: Συζήτηση στο άτοματρίς	» 36

Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΛΟΥΚΗ ΑΚΡΙΤΑ

Τώρα που όλα γύρω μας είναι λαμπρή. Τώρα που ή πέτρα γίνεται άστέρι και λαμποκοπά και ή χρυσή άμμουδιά στρωμένη ηλιοφώς, ενώ μέσα μας άνεβαίνει ή κραυγή της χαράς. Τώρα, που στο άκρόνυχό μας ξαναπλάθεται κάθε κύτταρο και στο νου μας φτερουγίζουνε τα όνειρα. Τώρα, με τη λαμπρή, που ή πατρίδα μας γίνεται ή πιο τρανή πατρίδα του Κόσμου, άνεβαίνει στη σκέψη μας το έρώτημα:

Α μπορούσε να πραγματοποιηθεί, άκόμη μιá φορά, πνευματική Άνάσταση του Έλληνισμού μέσα στο χώρο του πανανθρώπινου πολιτισμού; Υπάρχει, πραγματικά, κάτι το μοναδικό κι' άνεπανόληπτο μέσα στο κύτταρο του Έλληνισμού, ώστε να μάς διαφοροποιεί από τους άλλους Λαούς; Κι' άν υπάρχει αυτό το ξεχωριστό — που το διεκδικεί, άλλωστε, ο κάθε Λαός για τον εαυτό του — ή μπορεί να ξεπροβάλει από μοναχό του, να κατοχυρώσει την αυτόνομία του μέσα στην πανανθρώπινη άμύλλα και ν' άνανείξει δικούς του καρπούς, που να τους χαίρεται κάθε Λαός και να τους προσδέχεται μ' εύγνωμοσύνη; Ως ποιο σημείο ένας Λαός, κάτω από ώρισμένες ιστορικές και πολιτιστικές προϋποθέσεις, μπορεί ν' άνανπτύξει την Έθνική του ιδιομορφία και να ήπηρεάσει την πορεία και την εξέλιξη του παγκόσμιου πολιτισμού;

Η, μήπως, όλοι οι Λαοί, από τους Έσκιμους ως τους Πυγμαίους, κάτω από τις ίδιες συνθήκες, κατευθύνουν τις δημιουργικές τους ικανότητες προς τους ίδιους σκοπούς; Μήπως, κάθε Λαός, μέσα στα διαδοχικά στάδια της ιστορικής του εξέλιξης, θα κατακτήσει πολλούς και διαφορετικής μορφής σταθμούς, ανάλογα με το βαθμό της πνευματικής του ωριμότητας, την ποιότητα και την έκταση της έθνικής του περιπέτειας; Μήπως ώρισμένοι Λαοί λαβεύουν στο μάρμαρο του Λόγου και της Μορφής την άποθέωση της Τραγωδίας, ενώ άλλοι για τις ίδιες αίτιες ορθώνουν το άχαμο κορμί του Μεσαιωνικού Μυστηρίου;

Μέσα σ' αυτό το άμείλικτο χωνευτήρι, όπου ο σημερινός κόσμος ξαναπλάθεται, έγκαταλείποντας σιγά — σιγά τα ξεχωριστά εκείνα σημάδια που χαρακτήριζαν τους έθνικούς του πολιτισμούς, που βρίσκεται ή Έλλάς; Πού όδεύει; Και τι μπορεί να κάνει;

Η ΕΝΝΟΙΑ του πολιτισμού είναι κοινή για κάθε Λαό, σ' όλα τα πλάτη και τα μήκη της Γής, άν έννοούμε το σύνολο των πνευματικών, πολιτικών και κοινωνικών επιτευξών του ανθρώπου. Λόγου χάριν, πολιτισμό δημιουργεί ένας πρωτόγονος της Πολυνησίας, όταν ζωγραφίζει το σπίτι του και μαστορεύει τ' όργανο της δουλειάς του, ενώ βρίσκεται σε βαρβαρικό στάδιο ο διαμήχανος Ευρωπαίος, που έχει κρεμασμένα στον πυργό του άριστουργήματα της ζωγραφικής, κι' ο ίδιος παθαίνεται μονάχα για τους άγώνες της πυγμαχίας. Ο Πολυνησίος έχει προχωρήσει βαθιά, μέσα στο χρόνο. Ο Ευρωπαίος ξαναγύρισε στα χρόνια της προϊστορίας. Κι' άν περάσουμε από τα άτομα στους Λαούς, θα μάθουμε πόσο ήμερα πολιτικά και κοινωνικά ήθη

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΙΔΙΟΜΟΡΦΙΑΣ

εἶχαν οἱ Κογκολέζοι, προτοῦ ἀποφασίσουν νὰ τοὺς ἐκ-
πολιτίσουν οἱ Βέλγοι μὲ τὴν ἐξόντωση καὶ τὴ σφαγὴ.

Ἄν ἡ ἔννοια τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι κοινὴ, διαφέρει ὅμως ἡ μορφή του. Ἐδῶ πρέπει νὰ ξεχωρίζουμε καθαρὰ τὸν πνευματικὸ καὶ τεχνικὸ πολιτισμὸ, ὅσο κι' ἂν τὰ σύνορά τους κάποτε σμίγουν — γιὰ τὴν ἀκρίβεια δέχονται ἀμοιβαία ἐπίδραση. Ἐνῶ στὸν πνευματικὸ τομέα, ἡ μορφή τῶν πολιτισμῶν εἶναι ξέχωρη γιὰ κάθε ἐποχὴ καὶ συχνά, γιὰ κάθε Λαό, στὸ τεχνικὸ πεδίο ἡ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη εἶναι κοινὴ. Ἄλλο εἶναι τὸ φοινικικὸ ἀγγεῖο κι' ἄλλο τὸ ἐμπόριο ποῦ τὸ ἀπλώνει στὶς ἀκτὲς τῆς Μεσογείου. Τὸ ἀέτρι εἶναι ὄργανο γιὰ ὅλους. Ἡ ρόδα, ἡ μεγάλῃ ἐφεύρεση τῆς αὐγῆς τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς, εἶναι γιὰ κάθε λαό. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ ὄργανα γωγεῖα καὶ οἱ δρόμοι τῶν Ρωμαίων, τὸ ἴδιο περίπτοιο καὶ οἱ θεσμοί, ἡ ὀργάνωση τῆς πολιτείας καὶ τὸ Δίκατο — γιὰ νὰ φθάσουμε στὰ σημερινὰ θαύματα τῆς τεχνικῆς, τὸ ραδιόφωνο, τὸ αὐτοκίνητο, τὴν τηλεόραση, τὸν πύραυλο, τὸ δορυφόρο. Ἡ Τεχνικὴ εἶναι τὸ ὄργανο μιᾶς καθολικῆς πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως. Ἀλλὰ ἡ Τεχνικὴ δὲν εἶναι παρὰ ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν ἀνακαλύψεων καὶ τῶν ἐφευρέσεων τοῦ ἐργαστηρίου, ἐκεῖ ὅπου ἡ Ἐπιστῆμη, πᾶνω ἀπὸ τοὺς Λαούς, δίνει τὴν ἀνελέγητὴ μάχη τοῦ ἀνθρώπου ἐναντίον τοῦ Μυστηρίου ποῦ τὸν κυκλῶνει. Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς, ποῦ ξεκίνησε ἀπὸ τὸν πρῶτο μᾶστορα τῆς σπηλίας ὥς τὸν πρῶτο βοσκὸ ποῦ κυττώσε τ' ἀστέρια, αὐτὸς ποῦ σπηρίζει τὰ γιγαντιαῖα σκέλη του στὴν Τεχνικὴ καὶ τὴν Ἐπιστῆμη, εἶναι κατὶ ξέχωρο ἀπὸ τὰ ἔργα Τέχνης, τοὺς ἀπέθαντους καρποὺς τῆς δημιουργικῆς φαντασίας τῶν ἀνθρώπων...

Α ΠΟ τους αρχαίους πολιτισμούς, των Χετταίων, των 'Ασσυρίων, των Αιγυπτίων, των Φοινίκων, των 'Ελλήνων, των 'Ετρούσκων, των Ρωμαίων, ως τους σμερηνίους, από τον πατριαρχικό κορμό της 'Αναγεννήσεως με τὰ διάφορα ρωμαελά παρακλάδια του, τους ἔθνικοις πολιτισμοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς 'Αμερικής, ἐνῶ ἡ οὐσία εἶναι πάντα ἡ ἴδια, κι' ἐδῶ πάλι ἡ μορφή εἶναι διαφορετική. 'Αρχιτεκτονικὰ ἀριστουργήματα, ἀξέπρεστα, εἶναι κι' οἱ Πυραμίδες, κι' ὁ Πάρθενώνας κι' ὁ καθεδρικός Ναὸς τῆς Σάρτρ. Κι' ἀπὸ τόσο δὲν ἔχουν καμμιάν ἑξωτερικὴ ὁμοιότητα. Τὸ ἀντίθετο. Εἶναι τρία οἰκοδομήματα πού ἔχουν πηγάζει ἀπὸ τρεῖς ἐντελῶς διαφορετικές, κοσμοθεωρίες: Καμμιά σχέση στὴ θαυμαστὴ ἰσορροπία σχήματος καὶ μορφῆς τοῦ Ναοῦ τῆς 'Αθηνᾶς, τῇ λογικῇ, τὴν αἰσθητικὴ τελείωση τοῦ ἀρχαίου ναοῦ καὶ στὸ μεταφυσικὸ λαβύρινθο τῶν φωτοσκιάσεων τῆς Σάρτρ. Στὴν πρώτη περίπτωσις ἡ μορφή εἶναι στὰ μέτρα τοῦ ἀνθρώπου, στὴ δεύτερη ἡ προέκτασις τοῦ μυστηρίου εἶναι στὴ σφαῖρα τῆς μεταφυσικῆς. Κι' ὅσο γιὰ τὴ μαθηματικὴ προσωπικότητα τῶν Πυραμίδων, ἐκεῖ τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀνθρώπου ἐκμηδενίζεται. Μῆσα στὰ φλογισμένα στέρνα τῆς ἐρήμου, τὸ δαιμόνιο τοῦ ἀνθρώπου, πῆρε μορφή, στοιχειώσε, ἔγινε νημεῖο τῆς φύσης, ὅπως ἡ Σφίγγα. Καὶ στὰ τρία ὅμως κτίσματα ὁ ἄνθρωπος ψαύει τὴν ἀθανασία.

Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς πνεῦμα ὕψώνει τὸν ὀβελίσκο, ἱσσο-
ροπεῖ τὴ δωρικὴ κολώνα, γέρονει τὸ γοτθικὸ τόξο μέσα
στὸ ἄπειρο πού μᾶς κυκλώνει. Τὸ ἴδιο μὲ τὴν περσιτέ-
τεια τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως μᾶς τὴν ἱστορεῖ μὲ τὴν «Ὁδύσ-
σειά» του ὁ Ὅμηρος, κι' ὅπως μᾶς τὴν ζωγραφίζει μὲ
τὴν «Κωμωδία» του ὁ Δάντης.

Κοινή συνδετική ουσία ο δαίμονας της ποίησης που
σμίγει οὐρανό και γῆς, θεριά κι' ανθρώπους, ἥρωες και
κολασμένους. Κι' ὅπως ἀναγαλιάζει ἡ ψυχὴ σου, όταν

διαβάξεις τις μυθικές περιπέτειες και τις κατεργαριές του Όδυσσέα, έτσι μέσα στην καρδιά σου ανεβαίνει ή λυτρωτική ανάταση, όταν αντίκρύξεις τους ανθρώπους της Φλωρεντίας να παραδέχονται μέσα στους κύκλους της κόλασης...

Π ΟΣΗ διαφορά ανάμεσα σ' ένα κεφάλι ἀρχαίου ἀγάλματος καὶ σ' ἕνα γλυπτικό ἔργο τοῦ Ροντέν ἢ τοῦ "Ἐπτασίν; Μπρὸς στὸ ἀρχαϊκὸ ἄγαλμα ὅλα εἶναι φῶς καὶ νιάτα. Ἀκόμα κι' οἱ γέροντες, γίνονται ἐφηβοί. Μέσα ἀπὸ τὸ μάρμαρο ξεγράφεται τὸ χαμόγελο, ἡ ρώμη, τὸ μεγαλεῖο, ἡ ἔκσταση. Πόσο ἀρχιτεκτονικὴ σύνθεση εἶναι μιὰ τόσο διὰ μικρὰ Ταναγαρία! Κι' ὥστὸς, μπρὸς στὰ ἔργα τοῦ Ροντέν ἢ τοῦ "Ἐπτασίν, ἀνολογίζεσαι πῶς κατάφερε τὸ δαιμόνιο τοῦ καλλιτέχνη μὰς δώσει, μὲ τὴν καθίδρυ ἀγωνία τοῦ χαλκοῦ, τὸν λυτρωτικὸ πόνο μιᾶς ὀλάκερης ἐποχῆς, τοῦ ἡ σπαρχαγενὴ μορφὴ ταυτίζεται μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀγῶνισσης. "Ισως ποτὲ στὴ ζωὴ μου δὲν ἔνοιωσα τὴ σκλαβιά, ὅσο στὸ σύμπλεγμα τὸν «Ἀστὸν τοῦ Καλαί», στὸ Μουσεῖο Ροντέν. Καὶ ποτὲ δὲν λύγισα ἀπὸ σεβασμὸ, ὅσο μπρὸς στὴν Παναγία μὲ τὸ Βρέφος, τοῦ "Ἐπτασίν, στὸ Μουσεῖο τῆς Νεώτερης Τέχνης, στὴ Νέα Ὑόρκη.

Πόση διαφορά ανάμεσα στους πίνακες του Μιχαήλ Ἀγγέλου, του Ραφαήλ, του Γκρέκο, του Γκόγια, του Βαν Γκόγκ, του Πικασσό! Ἀπὸ τὶς ἀγγελικὲς μορφὲς τοῦ Ραφαήλ, τὶς ἀσκητικὲς ἐξάρσεις τοῦ Γκρέκο, ὡς τὶς παραμορφωμένες φιγούρες τῆς μοντέρνας ζωγραφικῆς, ὑπάρχει ἀπόσταση, πού μονάχα γενναῖα καὶ ἀθάνα πνεύματα μποροῦν νὰ καλύψουν. Τότε θὰ νοιώσουν πὼς ἡ ἀρχοντικὴ κι' εἰρωνικὴ μελαγχολία τοῦ Ντὰ Βίντσι μιᾶς ἐποχῆς, ὅπως ἡ δική μας, ἔχουν κοινά καὶ μόνιμα χαρακτηριστικά. Κι' ἀκόμη, πὼς ἡ μεγάλῃ ζωγραφικὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ σπῆλαια τῶν Πυρηναίων, τὶς τοιχογραφίες τῆς Κνωσοῦ καὶ τὶς πιναελίες τοῦ Πικασσό — πιναελίες πού μοιάζουν δρόμους φωτεινοῦς χωρὶς διέξοδο — γιὰ νὰ συνεχίζεται πάντα, κάθε φορὰ πού κάποιο δαιμόνιο, προικισμένο μὲ τὴν αἴσθησι τοῦ κάπνιο καὶ τοῦ σχεδίου, θὰ ξαναπλάθει τὸν κόσμον γιὰ λογαριασμό του — καὶ λογαριασμό μας.

Η ΝΕΩΤΕΡΗ μορφή της ιστορικής συμβιώσεως των Λαών, με την Έπιστήμη και την Τεχνική, δεν ά-
πλώνει μονάχα το άγαθό του πολιτισμού, αλλά
μεταφέρει ως την πιο ταπεινή καλύβα και τ' άνθη της
Τέχνης. Ο Τ. Σ. Έλλιοτ δεν είναι μονάχα ποιητής
των Άγγλων. Είναι ποιητής για κάθε σύγχρονο, σκε-
πτόμενον άνθρωπο. Το θέατρο του 'Ο' Νήλ δεν είχε πε-
ριωρισμένα σύνορα, παρά άπλώθηκε παντού, με-
δικό μας θέατρο. Οί πεζογραφικές συνθέσεις του με-
σοπολέμου μ'ας είχαν ίστωρήσει την άγωνία κάθε άν-
θρώπου που προμάντευε τον πόλεμο, τον έξευτελισμό
και την άνιστόρητη δυστυχία.

Ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς εἶναι, λοιπόν, φυσικὸ νὰ παίρνει μιὰν κάποια ἐνιαῖα μορφή. Ἡ ἐπανάληψη στὴν τέχνη, εἶναι ἀντιγραφὴ μονάχα γιὰ τὸν μέτριο καλλιτέχνη. Γιὰ τὸν προκείμενον ἄνθρωπο μπορεῖ ν' ἀποτελέσει ἀφορμὴ, ὥσπου ὠριμάσει ἡ δική του συνεισφορά. Ὁ Γκρέκο δὲν κρύβει στὸ ἔργο του πῶς εἶναι μαθητὴς τοῦ Τιντορέττο καὶ τῶν βυζαντινῶν ἀγιογράφων.

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Μολοντούτο, ανάμεσα σ' ένα μυθιστόρημα του Κώλντγουελ κι' ένα πεζογράφημα του Καζαντζάκη υπάρχουν — θα εξακολουθούν να υπάρχουν — τεράστιες διαφορές. "Όσο κι' αν ακολουθούμε ὅλο τοὺς ἴδιους δρόμους, ὁ κόσμος τοῦ καθενὸς ἀπὸ μᾶς, τοῦ κάθε ἀνθρώπου, εἶναι διαφορετικὸς. Στὸ Σολόχωφ εἶναι ἡ Ρωσία, στὸ Στάϊμπек ἡ Ἀμερική, στὸ Μαλρώ ἡ Γαλλία, στὸν Καβάφη ἡ Ἀλεξάνδρεια — κι' ὄχι ὁλόκληρη ἡ Ἀλεξάνδρεια — παρὰ μίας ὀρισμένης ἐποχῆς, μίας γειτονιάς. "Ἐτσι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν ὁδοστρωτήρα τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ ἀπλώνει πᾶνω ἀπὸ τὰ σύνορα τὴν πληκτική του ὁμοιομορφία, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ μεγάλα ἐπιτεύγματα τῆς Λογοτεχνίας καὶ τῆς Τέχνης, ποὺ παραδίδουν μὲ τὸ ὑποβλητικὸ μεγαλεῖο τοὺς τοὺς αἰσθητικούς φράχτες τῆς πνευματικῆς ἡθογραφίας κι' αὐταρέσκειας, πάντα ἡ Τέχνη, ἡ Μεγάλῃ Τέχνη, αὐτὴ ποὺ θ' ἀποτελεῖ, στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, τ' ἀξεπέραστα ὁρῶματα τοῦ Ἀνθρώπου πᾶνω στὴ Γῆ, πρέπει νάναί βαθειὰ ριζωμένη μέσα στὸ μυστηριακὸ, τὸν ἀπροσδιόριστο ψυχικὸ καὶ πνευματικὸ κόσμον τοῦ Δημιουργοῦ. Τροφοδοτεῖται ἀπὸ τὶς δικές του ρίζες, τὶς δικές του μνήμες, τὶς δικές του ἀγάπες, τὰ δικά του δάκρυα. Γιατί, κανένα ἔργον τέχνης δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει, ἂν σὲ κάθε σελίδα του, ἂν σὲ κάθε πινελιά του, ἂν σὲ κάθε κόμφη του, δὲν ὕψωνι τοὺν σπαραχτικὸ θρήνον τοῦ ἀνθρώπου, ἂν δὲν ἀποκαλύπτει τὰ ἀπίθανα, τ' ἀνεξίχνιαστα ὑπόγεια τῶν παθῶν του, ἂν δὲν ἀπεικονίζει τὶς γλαυκὰς ἐξάρσεις τῶν ὁραματισμῶν καὶ τῆς πίστεως του.

Κ ἘΔΩ, ἀκριβῶς, ξαναγυρίζουμε στὴν Ἑλλάδα, στὰ δικά μας χῶματα, ποὺ θρέφουνε τὴν καρδιά καὶ τὸ νοῦ μας. Τώρα ποὺ ξεπεράσαμε τὰ σύνορα τῆς ἡθογραφίας, τοῦ γαλλικοῦ ἐπαρχιωτισμοῦ. Τώρα, ποὺ δὲν ἔχουμε πολλὰ πράγματα νὰ δεῖξουμε, ὅπου δὲν ἔχουν κι' οἱ ξένοι γιὰ νὰ μᾶς ἐκπλήξουν. Τώρα, ποὺ εἴμαστε, λίγο ἢ πολύ, Εὐρωπαῖοι, τώρα ποὺ οἱ φωτισμένοι ἄνθρωποι πασχίζουμε νὰ εἴμαστε, λίγο ἢ πολύ, Κόσμος — ἀνοίγονται μπροστά μας ὅλες ἐκεῖνες οἱ προοπτικὲς γιὰ μιὰ Καινούργια Ἀνάσταση τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ριζωμένος ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς στα χῶματά του, μετὸν ἥλιο νὰ τοῦ φιλοξένη τὴ σάρκα καὶ τὸ νοῦ, μετὸ μύρισμα τῶν λουλουδιῶν νὰ τοῦ εὐφραίνει τὴν καρδιά, μετὸ τραγοῦδι τῆς λεβεντιάς νὰ τοῦ ναουρίζει τὴν περιφάνεια, μετὸ σπιθοδόλο πείραγμα, τὴν ἀσυμφωνία τῆς ὀργῆς, τὸν ἐκστασιασμό τοῦ ἐφήβου, ἀλλὰ καὶ τὸ διαλεκτικὸ χορὸ τοῦ Πλάτωνα καὶ τὸ στέρεο δάδισμα τοῦ Ἀριστοτέλη, μετὸς τὶς πανανθρώπινες κραυγὲς τοῦ Προμηθέα καὶ τὴν πομπὴ τῶν Παναθηναίων στὰ μάρμαρα τοῦ Παρθενώνα... Ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσουν κανεὶς γιὰ νὰ ἱστορήσει τὶς πρωτεῖκες μορφὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, συνέχεια, μέσα στὴν ἀγιωσύνη καὶ τὸν ἀσκητισμὸ τῆς βυζαντινῆς εἰκόνας, στὸ κρυφὸ σχολεῖο, τὸν Διγενή ποὺ ἀντιμεριέτιαι παντοτεὶνὰ μετὸ Χάρο στ' ἀλώνια τῆς ἀντρωσύνης; Πλάϊ μας, μέσα μας, σαλεύουνε οἱ προαιώνιες ἐκεῖνες ρίζες ποὺ ἀποζητοῦν νὰ θρέψουνε τὸ καινούργιο δέντρο καὶ νὰ τὸ στήσουνε ὀρθόκορμο καὶ τροπαιοφόρο μέσα στὸ ἀττικό φῶς, νὰ μελώσουνε τὸ νέο καρπὸ τοῦ δικοῦ μας πολιτισμοῦ.

Τώρα, με την ιστορική μνήμη που μάς πλημμυρίζει και την ευαισθησία που μάς διαπτότισε ή Έθνική περιπέτεια, θα μπορούσε το δέντρο αυτό να γίνει ένα θεώρατο πλατάνι, ν' ανοίξει τούς κλώνους του παντού.. Να μερέψει όσους έρθουν να ξεποστάνουν στον ίσκιο του και να δροσιστούν στην ανάβρα του. Να σμίξει με τ' άλλα πλατάνια, τὰ γειτονικά και τὰ μακρινά, να δεκου-

ράσει ένα κόσμο που αποζητάει τη λύτρωση μέσα στη
χαρά της Δημιουργίας.

ΤΑ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ χρόνια οι παραστάσεις της αρχαίας τραγωδίας, άρχισαν να ξεπερνούν τα σύνορα του τόπου μας, μεταγγίζοντας και στούν ξένους λαούς την υπέρτατη τελετουργία του Λόγου των αρχαίων τραγικών. Καί, φυσικά, δέν πλουτίζεται μονάχα ή θεατρική έμπειρία του σύγχρονου θεατή, παρά ξαναμπαιίνουν στη σκηνή του άνοικτού θεάτρου τ' άρχιτεκτονικά μέλη της τραγωδίας, για να δοκιμασθεί ή άντοχή τους και, πιθανότατα, ν' ανανεωθεί ή χρήση τους... "Αν οι παραστάσεις αυτές έξελιχθούν σε μουσικά φεστιβάλ, ή σημασία τους θ' άποδειχθεί περιωρισμένη. Άντίθετα, αν σταθούν το ξεκίνημα για την ανανέωση της μορφής του σύγχρονου θεάτρου, τότε ο σπóρος του νέου πολιτισμού άρχίζει άπό τη Σκηνή. Στόν τομέα αυτόν ύπάρχει έξαιρετο άπόθεμα ύποκριτικών δυνατοτήτων. Δέν είναι τυχαίο ότι δικοί μας ήθοποιοί μπορούν εύκολα να προβληθούν στο διεθνές προσκήνιο.

Τὰ διβλία τοῦ Καζαντζάκη εἶναι ἡ ἄλλη περίπτωση. Ξαφνικά, μιὰ Εὐρώπη, κουρασμένη ἀπὸ τὴ ψυχανάλυση τῆς σεξολογίας, στάθηκε μὲ σεβασμὸ μπρὸς τὸν ζουμὲρ χυμὸ μιᾶς ἀντρίκειας, καί, σύγχρονα ἀσκητικῆς ψυχολογίας, μπρὸς σ' ἓνα ἀδρὸ ὕφος ποῦ εἶχε τὴν ἰκα-
νότητα καὶ τὴν τόλμη νὰ ξαναθυσιεῖ στὶς πηγὲς τοῦ Λόγου. Ἡ γενικώτερη ἀπήχηση ὠρισμένων ἀπὸ τοὺς ποιητὲς μας, ἡ κάποια προσοχὴ ποὺ ἀρχίζει νὰ δει-
χναίται στὶς εἰκαστικές μας τέχνες, εἶναι ἐνθαρρυντι-
κὰ σημάδια, ποὺ πρέπει νὰ καλλιεργηθοῦν μὲ σύστη-
μα, ἐπιμονή, ἀλλὰ καὶ γενναιότητα. Μέσα στοὺς πλαστι-
κοὺς ὄγκους ποὺ μᾶς προσφέρει ἡ ἑλληνικὴ φύση ἡ
μᾶς θυμίζει σὲ κάθε δῆμα ἡ ἀνθρωπίνη παρουσία, μέσα
στὸ φῶς ποῦ δὲν ἐπιτρέπεται παρὰ μιὰν ἀρχιτεκτονημέ-
νη, μιὰν ἰσομέτρη σύλληψη εἴτε οἰκοδομημάτων, εἴτε
λογοτεχνικοῦ ἔργου, μέσα στὴ χρωματικὴ παλαισιὰ
ποὺ μᾶς κυκλώνει, ὑπάρχουν οἱ πηγὲς τοῦ παγκόσμιου
πολιτισμοῦ. Αὐτὲς ἀκριβῶς οἱ πηγὲς ποὺ ἀναδρύνουν
μέσα μας, καθωδηγημένες ἀπὸ τὴ σοφία τριῶν χιλιάδων
χρόνων. Ἀπὸ τὰ βάθη τῶν καιρῶν ἀκούεται τὸ παντο-
τεινὸ κι' ἀνάλαθο μήνυμα, αὐτὸ ποὺ πρέπει ὅλοι
μας, Κράτος καὶ Κοινωνία, ὁ καθένας ὅπου κι' ἂν βρί-
σκεται, ὅπου κι' ἂν πιστεύει, νὰ στήσουμε αὐτί, νὰ
τὸ προσδεχοῦμε, νὰ γίνει σὰρκας καὶ νοῦς, νὰ ξανα-
γίνει πολιτισμός.

«Αν κρατήσουμε όρθή την πολιτιστική μας ιδιομορφία, χωρίς εθνικιστικούς φανατισμούς, το δέντρο του Έλληνισμού θα σταθεί ξανά, σεβαστό κι αγαπημένο, στο Δάσος των Έθνών. Και θα ώφελησει κάθε άνθρωπο, όπου κι 'αν βρίσκεται, όποια γλώσσα κι 'αν μιλάει. Πρέπει, όμως, να κρατήσουμε άμόλυντη την εθνική μας ιδιομορφία και ν' αξιοποιήσουμε το άπερίοστο δυναμικό, που σαλεύει μέσα στα σπλάχνα του Λαού μας. Νά μείνουμε ένωμένοι με τη Μαίτρα μας, για να μη σκορπισθούμε στους άνέμους τών καιρών μας. Όχι, βέβαια, για να μείνουμε πίσω, παρ'ά μπαινόντας μπρός, χωρίς φόβο, όπως έχουμε κάθε δικαίωμα. Έτσι, ή Νέα Ανάσταση του Έλληνισμού θα ροδίσει σε μιάν εποχή που ό άνθρωπος αρχίζει να γίνεται Θεός...

Како час

Μέ το Φερεζιόσιο

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

1

Α Σ διαφυλαχτεί αυτό το εφιαλτικό πνεύμα. "Ας διαφυλαχτεί κι' ας τελειωθεί. "Αν αυτό που λέμε «Εί- ρηνή» και που κλείνει μέσα του όλες τις λαχτάρες της ανθρώπινης ψυχής είναι το μέγα και πρώτο αγαθό για όλο τον κόσμο, είναι και για την Ελλάδα το ίδιο, μόνο πως η έννοιά του είναι πε- ρισσότερο εμπλουτισμένη εδώ από το φυσικό φως, κλείνει μέσα της κάτι το ασύλληπτα ιδεώδες, αποτελεί ένα απεί- γραπτα ευφρόσυνο τίμημα της ζωής. Ο συνωστισμός εξόδου αυτών των ημερών, ένας συνωστισμός χωρίς προηγούμενο, δείχνει πως οι άνθρωποι απαλλάσσονται σιγά — σιγά από το φόβο, πως η Λαμπρή πάει να γίνει πραγματική Λαμπρή, πως οι άνθρωποι αρχίζουν να βλέπουν τον κόσμο τους και θέλουν να τον ζήσουν μ' όλη τους την ψυχή. Νιώ- θουν την έτησια ανάσταση της ζωής σαν κάτι νέο, πιδό από κάθε άλλη φορά, σκεπάζοντας τον ελληνικό χώρο με τα τραγούδια τους και μηνώντας με τα πα- τήματα του χορού τους στους νεκρούς, πως άπάνω στη γή οι άνθρωποι τους ε- χουν δώσει τα χέρια, έχουν στήσει το πτόσφατο παρελθόν, ανενίζοντας με νέ- ες ελπίδες το μέλλον. Λαμπρή σημαίνει αγάπη. Φως και αγάπη. Η αιώνια Λαμ- πρή ήταν από τα πανάρχαια χρόνια το όνειρο του ανθρώπου. Το τσοπανόπουλο του Παρνασσού, κυττώντας τον Ήλιο, εύχεται για όλο τον κόσμο αυτή τη Λαμπρή.

2

Θ ΥΜΝΗΘΗΚΑ αυτό το τσοπανόπουλο γιατί τσουγκρίσαμε τον περασμένο δυό κόκκινα αυγά που έβγαλα από το σακκιδίο μου πάνω σ' ένα διάσε- λο, σε μια μεγάλη έρημη περιοχή που ο Ήλιος φώτιζε για λογαριασμό μας. Είχα πάρει τον άνθρωπο από τους Δελ- φούς να συναντήσω τα Έλατα του Παρ- νασσού. Βρήκα θυμάμαι μια δρύση τρι- γυρισμένη από ένα κοπάδι πρόβατα που έμοιαζαν άφύλαχτα, σ' ένα όροπέδιο με μαλακό χώμα. Ήπια νερό και έβγαλα για λίγο δίπλα στη δρύση. Άκούγονταν το νερό που έπεφτε από τον ύψηλο του αυλού και τα κουδούνια του κοπαδιού. "Εμείνα για λίγα λεπτά έτσι, όταν πάνω από μια κοντινή κορφή μια άσπρη λήχη φλογέρα ήρθε να προστεθεί στη μι- κρή συμφωνία του νερού και των κου- δουνιών. Γύρισα το κεφάλι μου, δεν φαι- νόταν κανείς. Η κορφή ήταν κρυμμένη από τα Έλατα. Σκέφτηκα να μη γυρίσω πίσω, αλλά διπλώνοντας το βουνό να κατεβώ στην άλλη του πλευρά, να συναν- τήσω την Άπ'άνω Αγγόριανη και συνε- χίζοντας έπειτα να βγω στο σιδηροδρο- μικό σταθμό της Αϊδασίας. Τράβηξα κα- τά κεί που ακούγονταν η φλογέρα. Τρυ-

πώνοντας από δω κι' από κεί μπόρεσα να διακρίνω ένα μικρό τσοπανόπουλο, καθισμένο πάνω σε μια πέτρα. Όταν με είδε, κατέβασε τη φλογέρα του. Το είδα να κυττάζει δεξιά κι' αριστερά, σά νάχε βρεθεί σ' αδιέξοδο. Σπάνια μούτυχε να ιδώ τόσο συστολή χυμένη πάνω σ' ένα παιδικό πρόσωπο. Έσφιγγε με άμη- χανία τη φλογέρα στα δαχτυλά του. Το ρώτησα για το δρόμο. Σηκώθηκε με σελ- τοσύνη και μου ξήγησε τα καθέκαστα της διαδρομής, που έπρεπε να κάμω. Έβγα- λα δυο αυγά από το σακκιδίο μου.

— Να τσουγκρίσουμε για να με θυ- μάσαι και να σε θυμάμαι, του είπα. Χαμογέλασε. — Χριστός Άνέστη... — Άληθώς Άνέστη, μου αποκρίθηκε. Δεν υπήρχε αμφιβολία. «Άληθώς Ά- νέστη». Το ρίγος της ζωής τόνωνθες στην ατμόσφαιρα. Τόβλεπες μέσα στα γαλάζια του μάτια. Σκέφτηκα πως θα ήταν άραγε ο κόσμος, αν μπορούσα να τον βλέπω με τα δικά του μάτια. Ο κό- σμος θάταν ασφαλώς μια Λαμπρή χωρίς τέλος. Δεν είχα απομακρυνθεί ούτε πε- νήντα μέτρα που ακούστηκε πάλι η φλο- γέρα του σά να με συνόδευε σ' ένα α- ξέχαστο κατευόδιο.

3

Π ΕΡΠΑΤΩΝΤΑΣ, προσπαθούσα να κάμω μια αναπαράσταση του κό- σμου όπως θα τον έβλεπα με τα μάτια του. Και σκεφτόμουν πως όσο πιό υπεύθυνος είναι κανείς για την τύ- χη του κόσμου τόσο και πιό υποχρεω- μένος θαπρεπε να νοιώθει, να βλέπει τον κόσμο με τα μάτια των απλών ανθρώ- πων, των πικραμένων, των στερημένων, των παραπονεμένων. Τότε δεν θαχε καμ- μια αμφιβολία για τα πράγματα που δεν πηγαίνουν καλά. Τότε θαβλεπε όλες τις στραβές γωνίες του οικοδομήματος, όλα τα κενά, όλες τις σκιές. Θαβλεπες πράγματα που δεν τα βλέπεις με το δικό σου μάτι. Θα σου αποκαλύπτονταν όπτικά πεδία που πα άγνωστ. Θα- βλεπες σαν άνθρωπος, θα δρούσες σαν άνθρωπος, κι' αν δεν μπορούσες να δρά- σεις έτσι, θα ήξερες τουλάχιστο πως δεν κάνεις το χρέος σου, θα είχες συνείδη- ση της αδικίας που διαπράττεις. Ξανα- σκέφτηκα κι' έφετος τα ίδια πράγματα, με την ευκαιρία της Λαμπρής του φω- τός και της αγάπης, που ποτέ δεν έπαψε είτε έτσι είτε αλλιώς, να την όνειρεύε- ται ο κόσμος.

4

Ε ΝΑΣ νέος ποιητής, ο Κώστας Θεο- φάνους, μας δίνει ένα εχρονικό των Εικαστικών Τεχνών στον Πειραιά ά- πό το 1953 - 1960». Με το γενικό τί-

τλο «ΠΕΙΡΑΙΩΤΕΣ ΚΑΛΛΙ- ΤΕΧΝΕΣ» κυκλοφόρησε ένα συμπαγή τι- κό βιβλίσρακι με άρθρα του που κατά και ρους έγραψε στις τοπικές εφημερίδες άπ' άφορμή τις εκθέσεις, κυρίως, που έγι- ναν εκεί από Πειραιώτες καλλιτέχνες. Το βιβλίσρακι του αυτό, στο σύνολό του, γραμμένο με αγάπη και με γνώση, μάς δείχνει πως θα μπορούσε να δημιουργη- θεί μια σύγχρονη καλλιτεχνική αυτονομία στην πόλη, να συνδεθεί με την καλή της παράδοση και να συνεχιστεί και στο μέλ- λον. Δεν θα πρέπει, πραγματικά, να ξεχνάμε πως ο Πειραιάς ανέδειξε στον τομέα των Εικαστικών Τεχνών, μερικές φυσιογνωμίες πρώτης γραμμής. Άρκει να αναφέρουμε τον Κωνσταντίνο Βολο- νάκη (1837 — 1907) το Γεράσιμο Βώκο (1868 — 1927) τον Πολυχρόνη Λεμ- πέρη (; — 1913) τον Μιχαήλ Οικονό- μου (1888 — ;) κ. ά. Ο Πειραιάς για την περίπτωση των Εικαστικών Τεχνών διαθέτει ένα ιδιαίτερο κλίμα, που εύνοεί μια ιδιαίτερη έκφραση. Ο Θεοφάνους, παρά τις έλλείψεις για τις όποιες μιλάει ο ίδιος, δίνει ένα ενδιαφέρον στο σύνολό του χ ρ ο ν ι κ ό, που θα μπορούσε να γίνει άφορμή για τη μελέτη του όλου πολιτιστικού, προβλήματος της πόλεως από τους άρμοδιους, για μια ανασύσταση των καλλιτεχνικών και πνευματικών της δυνατοτήτων. Οι άτομικές πρωτοβουλίες δεν φτάνουν αν δεν πλαισιωθούν από τις ενέργειες του άργανωμένου υπεύθυνου ενδιαφέροντος.

5

Γ ΡΑΦΕΤΑΙ τον τελευταίο αυτόν καιρό πως ο πρώτος άστρονάυτης θα είναι Έλληνας. Το όνομά του που πήρε εύρεία δημοσιότητα είναι: Β λ α δ ί μ η ρ ο ς Κ ο κ κ ι - ν ά κ η ς. Δεν είναι η πρώτη φορά που ένας Έλληνας κάνει τιμή στην ξένη χώ- ρα που γεννήθηκε και μεγάλωσε. Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε μύρια όσα παραδείγματα, αν ο σκοπός μας ήταν αυτός. Άλλά σκοπός μας επί του πα- ρόντος είναι να διατυπώσουμε μια σκέ- ψη που την κάναμε πολλές φορές. Άνά- μεσα στα όχτώ εκατομμύρια που κα- τοικούν την Ελλάδα, πολλές εύφυιες ά- σφαλώς είναι εκείνες που θα μπορού- σαν να προβληθούν στο διεθνές προσκή- νιο σε όλους τους τομείς. Θα μπορού- σουμε να χαρακτηρίσουμε τους ανθρώ- πους της αυτούς, σαν ένα φως που θα μπορούσε να φωτίζει ευρύτερα και λαμ- θάνει μέσα στο σκοτάδι της έθνικής μας άκνησσίας, δίχως να φαίνεται. Θα μπορούσαμε να τους χαρακτηρίσουμε σαν έναν κόσμο που πηγαίνει χαμένος. Η μια γενεά διαδέχεται την άλλη μέσα στον ίδιο μαρασμό. Το κράτος, κατά παράδοση σ' αυτόν τον τόπο, διακείται έχθρικώς άπέναντι του άληθινού έθνους.

6

ΑΝΑΦΕΡΑΜΕ την περασμένη βδομάδα στο νομ μας το δράμα του Έσταυρωμένου. Κι' οι πιό σκε- πτόμενοι, είδαν ασφαλώς ευρύτερα το αϊώνιο αυτό θέμα. Πίσω από τη θεία

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 42

Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΑΙΧΜΑΝ

Ο άνθρωπος που εξών- τωσε 6.000.000 άτομα.

Ο ΧΙΤΛΕΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΣΤΟ ΕΔΩΔΙΟ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ

Ανάλυση του ΕΙΔΙΚΟΥ

Η μεγαλύτερη δίκη μετά τη Νυρεμβέργη: ενός ανθρώπου που εξών- τωσε έξη εκατομμύρια άτομα. Η παγκόσμια προσοχή στρέφεται στην Ίερουσαλήμ και όλα τα βλέμματα είναι καρφωμένα στο γυάλινο κλου- δί, όπου βρίσκεται ο μεγάλος έγκληματίας: ο Άντολφ Άϊχμαν, ο αρχιδήμιος των Έβραίων. Η ιστορία του είναι γνωστή από την περιπε- τειώδη άπαγωγή και μεταφορά του στο Ίσραήλ. Άλλά η δίκη του, που άρχισε, φέρνει τώρα ξανά στην έπικαιρότητα τον άξιωματικό αυτόν των Ές - Ές, που υπήρξε το έκτελεστικό όργανο — και με πόσο ζήλο! — της άντιεβραϊκής πολιτικής του Χίτλερ. Η περίπτωση του είναι χαρα- κτηριστική της χιτλερικής νοστορίας και τα έγκλήματά του ξαναφέρ- νουν στη μνήμη την πιό άνατριχιαστική περίοδο της σύγχρονης ιστορίας. Μαζί με τον Άϊχμαν θα δικασθεί τώρα, στην Ίερουσαλήμ, το πιό άπάν- θρωπο σύστημα που θυράνησε ποτέ τους ανθρώπους. Και το πέραςμα του χρόνου δε σβήνει τα τρομακτικά του έγκλήματα.

Α ΠΟ τις 11 τρέχοντος άρχισε στην Ίερουσαλήμ η πιό ενδιαφέρουσα δίκη της έποχής μας μετά την πολύροτη δίκη των μεγάλων Γερμα- νών έγκληματιών πολέμου στη Νυρεμ- βέργη: η δίκη του Άντολφ Άϊχμαν, του ανθρώπου που εξώντωσε χωρίς την παραμικρή τύψη έξη εκατομμύρια Έ- βραίους. Οι συνεδριάσεις του δικα- στηρίου — που θα προεδρεύεται από τον κ. Μοσέ Λανταού, τον «πιό άδέκα- στο δικαστή του Ίσραήλ» — θα κι- νηματογραφούνται και θα ήχογραφούν- ται και οι ταινίες θα μεταδίδονται ά- π' όλη τηλέοραση σ' όλον τον κόσμο. Θα είναι, δηλαδή, μια δίκη που θα μπορέσουν να την παρακολουθήσουν έ- κατομμύρια άνθρωποι σ' όλες τις χώρες. Παράλληλα εκατοντάδες δημοσιογράφοι θα μεταδίδουν όχι μόνο τα πρακτικά των συνεδριάσεων, αλλά και τις έντυ- πώσεις τους και ο παγκόσμιος Τύπος θ' άφιερώνει κάθε μέρα σελίδες στην δίκη αυτή, που άνομιένεται ότι θα φέ- ρει για πρώτη φορά στο φως έντελώς άγνωστες λεπτομέρειες από το άνεί- πωτο δράμα των Γερμανών στη χι- τλερική έποχή.

Ο Άντολφ Άϊχμαν είναι το κυριώ- τερο έκτελεστικό όργανο των άντιεβρα- ικών διωγμών. Η ιστορία του είναι γνωστή. Μετά την κατάρρευση της Γερ- μανίας κατάρωωσε να καταφύγει στην Άργεντινή και να έγκατασταθεί εκεί με πλαστό όνομα. Οι Έβραίοι, όμως, δεν τον είχαν ξεχάσει. Είχαν πληροφο- ρίες ότι ήταν ζωντανός κι' άποφάσισαν να τον βρουν και να τον δικάσουν — τώρα που είχαν το κράτος τους και τη δικαιοσύνη τους. Έπειτα από ά- κούραστες έρευνες που κράτησαν δλο- κληρα χρόνια, πράκτορες των μυστικών υπηρεσιών του Ίσραήλ τον άνακάλυ- ψαν στο Μπούνος Άϊρες της Άρ- γεντινής και η μυθιοτορηματική ιστορία της σύλληψης, της άπαγωγής και της μεταφοράς του στο κράτος του Ίσραήλ είχε καταπληθεί πριν από λίγους μήνες τον κόσμο. Η άνάκριση του Άϊχμαν κράτησε πολλές εβδομάδες και φαίνε- ται — αυτό θα το δείξει η δίκη — ότι άπεκάλυψε φοβερές και άγνωστες λεπτο- μέρειες για την άργανωμένη εξόντωση της εβραϊκής φυλής από το χιτλερικό καθεστώς.

Ο ΤΑΝ τελείωσε η άνάκριση και ο Άϊχμαν υπέγραψε την κατάθεση του — ένα τόμο από 4.000 σε- λίδες — ή εβραϊκή δικαιοσύνη διατύ- πωσε το κατηγορητήριό της, που άπυ- τελείται από 15 κεφάλαια. Ο Άϊχμαν κατηγορείται συγκεκριμένα ότι: 1) Άπό το 1939 ως το 1945 διέπραξε έ- κλήματα κατά του εβραϊκού λαού στη Γερμανία, και στις γερμανοκρατούμενες χώρες, άργανώνοντας στρατόπεδα ά- νογκαστικής έργασίας, γκέττο και στρα- τόπεδα συγκεντρώσεως με σκοπό την εξόντωση της εβραϊκής φυλής, 2) Χρη- σιμοποίησε τη δουλεία, την πείνα και τα βασανιστήρια για να εξοντώσει τους Έβραίους, 3) Το 1942 κατέστρωσε σχέ- δια, για τη στείρωση του εβραϊκού λαού, 4) Δήμευσε και λεηλάτησε με τρομακτικά μέσα εβραϊκές περιουσίες, 5) Έκτόπισε 500 χιλιάδες Πολωνοεβραί- ους και τους άντικατέστησε με οί- κογένειες από τη Γερμανία, 6) Έκτό- πισε 14.000 Έβραίους από τη Σλο- βενία, 7) Εξώντωσε εκατοντάδες παι- διά στο Λίντιτσε της Τσεχοσλοβακίας. Το κατηγορητήριο άναφέρει πλήθος άλλα έγκλήματα και θα συμπληρωθεί με νέα στοιχεία ως την ήμερα της δί- κης. Ο ίδιος ο Άϊχμαν δεν άρνήθηκε τις κατηγορίες που έχουν διατυπωθεί ένοπτιον του, ή δε στερεότυπη δικαιο- λογία του είναι ότι έκτελούσε διατα- γές που δεν μπορούσε να τις άγνοή- σει. Έτσι ένα από τα κυριώτερα ση- μεία της δίκης θα είναι η έποκλήωση της πηγής των διαταγών αυτών και ύπάρχουν πληροφορίες ότι είναι πιθα- νώτατο να ένοχοποιηθούν πρόσωπα που κατέχουν άνώτερες κρατικές θέσεις στη σημερινή Δυτική Γερμανία — ο- πως ο δρ Γκάμπκε, ύπουργός προ-

δρίας και προστατευόμενος του καγκελάριου Άντενάουερ, που κατηγορείται ότι ήταν από τους σημαίνοντες παράγοντες της αντιεβραϊκής πολιτικής επί χιτλερισμού.

Η δίκη του Άιχμαν θα είναι πραγματικά ένα από τα πιο συνταρακτικά γεγονότα του καιρού μας, γιατί φέρει πάλι στο διεθνές προσκήνιο την ανατριχιαστική ιστορία της συστηματικής εξοντώσεως ενός ολόκληρου λαού. Πίσω από τον Άιχμαν υπήρχαν εκείνοι που είχαν συλλάβει το απάνθρωπο σχέδιο: ο Άιχμαν ήταν απλώς ο εκτελεστής τους και δεν ψεύδεται όταν λέγει ότι εκτελούσε διαταγές — μολονότι τις εκτελούσε με υπερβολικό ζήλο.

Ένας άσχημος «υπάλληλος»

ΕΙΝΑΙ, πραγματικά χαρακτηριστικό της χιτλερικής νοστορπίας, ότι ένα από τα πιο άποτροπα έγκλήματα που αναφέρει η ιστορία, η εξόντωση των Εβραίων από το χιτλερικό καθεστώς, εκτελέστηκε από έναν άσχημο άνθρωπο, χωρίς προσωπικότητα, από ένα «δημόσιο υπάλληλο», που είχε την αντίληψη ότι έκανε εύσυνεδητα τη δουλειά του. Τέτοια ήταν η διανοητική και η ήθικη διαφθορά που προκάλεσε ο χιτλερισμός στους οπαδούς του, ώστε η Γερμανία είχε γεμίσει από Άιχμαν — από ανθρώπους που ήταν πρόθυμοι να κάνουν χωρίς δισταγμό και τύψη οποιοδήποτε έγκλημα, αν τους διόταν η σχετική διαταγή.

Έτσι η παρακάτω σκιαγραφία του Άιχμαν από ένα Γάλλο δημοσιογράφο είναι γενικότερα χαρακτηριστική της χιτλερικής νοστορπίας.

Τά έγκλήματα ενός ανδρώακου

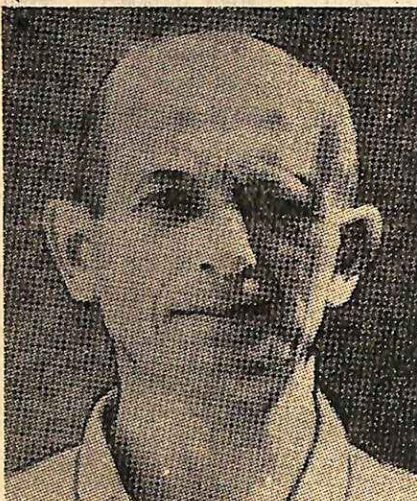
Ο ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΣ πού, μήνες τώρα — άφ' ότου βρίσκεται στις Ισραηλινές φυλακές — στρώνει κάθε πρωί το κρεβάτι του, πλένει τα ρούχα του, σκουπίζει προσεκτικά το κελλί του και χαιρετά στρατιωτικά τους δεσμοφύλακες του όπως ένας υπάξιωματος τους αξιωματικούς του — με αυτοματισμό και χωρίς δυσφορία — είναι ο κροπούμενος υπ' αριθμόν 1 του Ισραήλ. Στις 19 του περασμένου Μαρτίου έγινε 55 χρόνων. Κατηγορείται για το φόνο έξι εκατομμυρίων Εβραίων. Είναι όμως πρό παντός ένας ανθρωπάκος. Τίποτε σ' αυτόν δεν δίνει την έντύπωση ότι υπήρξε ο έγκληματίας σε μεγάλη κλίμακα, ένας από τους μοχλούς της ανελέητης μηχανής της Γκεστάπο.

Ο Άντολφ Άιχμαν δεν είχε γεννηθεί για μεγάλη περπωμένα. Τού έτυχαν απλώς μικρές ευκαιρίες, που τις εκμεταλλεύθηκε. Περιφρονήμενος από το περιβάλλον του, κατέλαβε, στη σταδιοδρομία του, θέσεις όλοένα πιο «σπουδαίες» που κανένας δεν τις ζήτησε. Ποτέ του δεν έκανε μεγάλη ζωή. Μολονότι υπήρξε ο αρχιδημιουργός των Εβραίων, φαίνεται να μην ιδιοποιήθηκε ποτέ τα κολοσσιαία ποσά που δήμιε. Χωρίς να έχει βαθιές γνώσεις για τον Ιουδαϊσμό και τον αντισημιτισμό — που ωστόσο ήσαν θέματα που απασχολούσαν ιδιαίτερα τη χιτλερική Γερμανία — διηύθυνε χωρίς καμιά άδυναμία ή επιείκεια τη σκληρότερη και πιο συστηματική φυλετική εξόντωση που γνώρισε ποτέ ο κόσμος. Δεν έχει καν προσωπικό θάρρος και ποτέ στη ζωή του δεν ανακατώθηκε σε ά-

γώνες, όπου να κινδύνευσε πραγματικά ή ζωή του. Ο άνθρωπος αυτός, που οι πράκτορες των μυστικών υπηρεσιών του Ισραήλ συνέλαβαν χωρίς καμιά δυσκολία σ' ένα πεζοδρόμιο της συνοικίας Σάν Φερνάνδο του Μπουένος Άϊρες, δεν πήρε ποτέ του μέρος παρά μόνο σε

Ο Άντολφ Άιχμαν την εποχή της «δόξας» του με στολή αντισυνταγματάρχη των «Ες — Ες».

Ο Άντολφ Άιχμαν μετά τη σύλληψή του από τους πράκτορες των μυστικών υπηρεσιών του Ισραήλ.

άθλιες επιθέσεις, μαζί με τους χιτλερικούς φίλους του, έναντι των ανυπερασπίστων Εβραίων στην Αυστρία και στη Γερμανία. Δεν υπηρέτησε ποτέ τη στρατιωτική θητεία του και δεν διακρίθηκε ποτέ για γενναϊότητα στο «Ες — Ες» όπου σταδιοδρόμησε. Και η σταδιοδρομία του έγινε στα γραφεία.

Η ραγδαία σταδιοδρομία του

Η ΜΕΓΑΛΗ «εύκαιρία» του ήταν όταν είχε διοριστεί στο Εβραϊκό Μουσείο της Γκεστάπο όπου, με

το συστηματικό και παλληλικό πνεύμα του, κατέλαβε ο χιτλερικός αντισημιτισμός που να τον ζόταν καθόλου θεωρητικούς δικαιολογήσουν. Είχε την περιέργεια να αναμειχθεί και μεγαλύτερη έκτακτους της εποχής και μεγαλύτερη στην κλόνισή του να δοθεί περί επιστροφής στην παλαιστή για ν' απαλλαγεί ή Γερμανία από τους Εβραίους — αφού φαινόταν να αρκούν οι περιουσίες Εβραίων, θα δημεύονταν. Θεωρήθηκε και κείνων που θα έφευγαν. Ο Άιχμαν, λοιπόν, επειδή είχε συγχρωτισθεί με τους σιωνιστικούς κύκλους, και χρησιμοποιήθηκε από το χιτλερικό καθεστώς στην αντισημιτική εκστρατεία του.

Κι' ενώ ο βοηθός του Βισλίσεν, που ήταν ύπολοχος των Ες — Ες, θάταν ο Άιχμαν ήταν μόνο λοχίας του 390 έτος της ηλικίας του λοχαγού, ο Άιχμαν, θά φθάσει στο βαθμό του αντισυνταγματάρχη.

Η ραγδαία σταδιοδρομία του — που θα ξετυλιχθεί από το 340 ως το 390 έτος της ηλικίας του — σημειώνει άλματα χωρίς ποτέ ο Άιχμαν να πάρει μέρος σε καμιά μάχη: το μέτωπο δεν τον είδε ποτέ.

Δεν είναι ένας ήρωας — έστω και ζοφερός. Είναι ένας άνθρωπάκος. Το επάγγελμά του, η τέχνη του, είναι να καταδιώκει αμείλικτα, ανυπεράσπιστα άτομα. Η σπουδαιότητά του βρίσκεται αποκλειστικά στο λογιστικό άπολογισμό των εγκλημάτων του — άπολογισμός που υποβάλλει στους άρχηγούς του: στο Χίμλερ, στο Χάιντριχ, στον Καλτενμπρύνερ και στο Μύλλερ.

Στην Γκεστάπο ο Άιχμαν δεν είναι παρά ένας τμηματάρχης: διευθυντής του Γραφείου IV B4, του «Ζιχερχαίντι-σχαουσπαμτ» (SDHA). Όταν οι φάσεις των εκτοπίσεων των Εβραίων και της μεταφοράς τους σε στρατόπεδα συγκέντρωσης τερματίζονται το 1941 και αρχίζει το στάδιο της συστηματικής εξοντώσεως, ο Άιχμαν διαπληκτίζεται με τις υπηρεσίες εργατικών χεριών που χρειάζονται εργάτες, έστω κι' Εβραίους.

Η υπερβολή του ζήλου

Α φτάσει, μάλιστα, μια στιγμή που ο Άιχμαν, μεθυσιμένος από την εγκληματική σταδιοδρομία του και έχοντας υπ' όψει το έργο που πρέπει να τελειώσει, θά ένεργήσει χωρίς ανώτερες διαταγές και μάλιστα αντίθετα στις διαταγές αυτές. Όταν τον Νοέμβριο του 1944, ο Χίμλερ, ενδιαφερόμενος να αναζητήσει μια «βάση για συνεννόηση» με τους Συμμάχους, διατάσσει να σταματήσει η εξόντωση των Εβραίων, ο Άιχμαν, που βρίσκεται στην Ουγγαρία, σαμπωτάρει εύσυνεδητά — σύμφωνα με τις δημολογίες του συνενόχου και βοηθού του Βισλίσεν, καθώς και με τις καταθέσεις των Εβραίων της Ουγγαρίας που διασώθηκαν — τις διαταγές που παρ-

νει επιταχύνοντας το ρυθμό των εκτοπίσεων και των όμαδικών εκτελέσεων.

Ο Άιχμαν, που είχε φροντίσει ως τότε να καλύπτεται από την εξουσία των προϊσταμένων του, δείχνει έτσι ότι δεν έχει «πολιτικό αίσθημα». Και όταν, στην κατάρρευση της Γερμανίας, επιχειρεί να συναντήσει τον Καλτενμπρύνερ, αυτός αρνείται να τον ιδεί και να αναμίξει την τύχη του με τη δική του. Στις τάξεις των χιτλερικών φυγάδων που έχουν εγκατασταθεί στη Νότιο Αμερική, δεν βρίσκει παρά μια θεσούλα, που αναγκάζεται να τη ζητιανέψει. Δεν είναι καν ένας από τους «παλαιούς πολεμιστές» στους οποίους η νοσταλγία των άμετανοήτων χιτλερικών μπορεί να ξαναβρεί το φωτιστέφανο των μαχών θυσίας.

Διαβόητος στην περίοδο της «δόξας» του, δεν έχει σήμερα να επιδείξει κανένα τίτλο πολεμικής δράσεως και δεν βρίσκει κανένα θαυμαστή ούτε στους φασιστικότερους επιζώντες χιτλερικούς.

Μέσα στο γυάλινο — άλλ' αλεξίσφαιρο — κλουβί του, όπου θά βρίσκεται σ' όλη τη διάρκεια της δίκης του, θά είναι ένας άνθρωπος που δεν θάχει τίποτε να πεί. Οι ίδιοι οι συνηγοροί του, βλέποντας με κατάπληξη ότι ο πελάτης τους δεν έχει ούτε νοημοσύνη, ούτε φαντασία, του έχουν συστήσει να μείνει σιωπηλός σ' όλη τη διάρκεια της δίκης του. Είναι αλήθεια, ότι ως τώρα, κατά την ανάκρισή του που κράτησε ολόκληρες εβδομάδες, έχει υπογράψει 4.000 σελίδες που είναι η αυτοβιογραφία του και η όμολογία του.

Η σημασία της δίκης

ΕΚΕΙΝΟ που ενδιαφέρει περισσότερο το δικαστήριο είναι να μάθει τι ακριβώς έχει κάνει ο Άιχμαν — τον τρόπο που εξέτελε τα έγκλημά του — και όχι το γιατί.

Και όμως αυτό το «γιατί» θά ανησυχήσει περισσότερο την κοινή γνώμη. Θά γνωσθεί μόνον ότι οι αληθινοί εγκληματίες δεν είναι εκείνοι που φανταζόμαθα με κάποιο ρωμαντισμό. Το ψυχρό κι' επιστημονικό έγκλημα του Ελκαστού Αιώνα μπορεί να διαπραχθεί άνετα από ένα «εύσυνεδητο» κρατικό όργανο, προικισμένο με ήρεμο μίσος και αδιάφορο για την ανθρώπινη ζωή, αφού δεν διακινδύνευσε ποτέ τη δική του.

Οι Εβραίοι έκαναν το πάν για να τον έμποδίσουν ν' αυτοκτονήσει. Ελάχιστοι, όμως, είναι πιθανόν ότι θά είχε ποτέ την ιδέα ν' αποπειραθεί να δώσει ο ίδιος τέλος στη ζωή του. Αν εκτελεσθεί, θά πεθάνει χωρίς μεγαλείο, χωρίς ανάταση.

Η κατηγορούσα αρχή του Ισραήλ δεν θά εξαντλήσει τα βέλη της εναντίον του Άιχμαν. Ο γενικός εισαγγελέας «Γεδεών» Χάουσερ γνωστός για το ακριβόλογο και συστηματικό πνεύμα του, θ' αρκωθεί να συσσωρεύσει στο κεφάλι του Άιχμαν την τεράστια πυραμίδα των εγκλημάτων του

Στο Τελ Άβιβ του Ισραήλ ειδικοί εργάτες κατεσκεύασαν το γυάλινο αλεξίσφαιρο κλουβί όπου θά βρίσκεται ο Άιχμαν, στην αίθουσα του δικαστηρίου, σ' όλη τη διάρκεια της δίκης του.

και έπειτα θ' απευθυνθεί όχι τόσο στην ανθρώπινη συνείδηση του στενοκέφαλου κατηγορουμένου, αλλά στη συνείδηση της ανθρωπότητας που απειλείται πάντοτε από στενοκέφαλους εγκληματίες.

Αυτή είναι η σκιαγραφία του Άιχμαν — και της χιτλερικής νοστορπίας — από τον Γάλλο δημοσιογράφο Φαμπιέν Λακόμπ. Και δίνει την άμμοσφαιρα όπου έζησε, κινήθηκε και έδρασε ο χιτλερικός εγκληματίας. Μαζί με τον Άιχμαν θά δικασθεί τώ

ρα ξανά το χιτλερικό καθεστώς, που τα έγκλημά του έχει δυστυχώς αρχίσει να τα ξεχνά — ακόμα και να τα συγχωρεί — ο δυτικός κόσμος. Η δίκη του Άιχμαν θά τ' ξαναθυμίσει και θά είναι μια υπόμνηση ότι είναι δυνατό να ξαναγίνουν, αν κάποτε η Γερμανία θελήσει πάλι να κατακτήσει τον κόσμο.

Ο ΙΛΙΓΓΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

**‘Ο σημερινός άνθρωπος δεν είναι ακό-
μα σέ δέση νά ταξιδεύσει στο Διάστημα;**

Το διάστημα είναι το μεγάλο θέμα που απασχολεί σήμερα την ανθρωπότητα. Τα καταπληκτικά επιτεύγματα, από τον πρώτο σπουτνικ ως τώρα, έχουν δημιουργήσει τη βεβαιότητα, ότι ο άνθρωπος θα ξεφύγει επί τελους από την γήινη φυλακή που και θα γνωρίσει από κοντά τους κόσμους, που ως τώρα μόνο τα ισχυρότερα τηλεσκόπια μπορούσαν να τους ανιχνεύσουν από μακριά. Το πρώτο ταξίδι του ανθρώπου στη Σελήνη, ακόμα και στην ‘Αφροδίτη ή τον ‘Αρη, είναι απλώς ζήτημα χρόνου — ετών ή και μηνών. ‘Η αστρονομική — ή νεώτερη από τις επιστήμες — είναι σχεδόν έτοιμη για την εξερεύνηση του ήλιακού μας συστήματος. Είναι, όμως, σέ θέση να προχωρήσει μακρύτερα, να επιχειρήσει ένα ταξίδι ως τα πλησιέστερα έστω άστρα; Είναι, δηλαδή, δυνατόν να ξεκινήσει ο άνθρωπος όχι μόνο για το διαπλανητικό, αλλά και για το διαστρικό διάστημα; Την απάντηση στο ερώτημα αυτό δίνει μια ειδική μελέτη Γάλλων επιστημόνων, που στηρίζεται στα τελευταία δεδομένα όχι μόνο της αστροναυτικής, αλλά και της φυσικής και της βιολογίας. Τη μελέτη αυτή, που το ενδιαφέρον της είναι πραγματικά τεράστιο, δίνουμε μια πλατειά περιλήψη σε δυο συνέχειες.

Α’

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ στο διάστημα. ‘Η κατάκτηση του διαστήματος. Το ταξίδι του διαστημολογίου. Από τη Γη στους πλανήτες. ‘Ολες αυτές οι φράσεις, που τις διαβάζουμε κάθε μέρα στις εφημερίδες και στα επιστημονικά περιοδικά, είναι αληθινές! Στο διάστημα, πραγματικά, έχουν ταξιδέψει τεχνητοί δορυφόροι και διαπλανητικοί σταθμοί που μετέφεραν ζωντανά όντα: σκύλους, ποντικούς, πιθήκους. Και όμως για τον άμνηστο οι φράσεις αυτές είναι άπατηλές. Του επιτρέπουν να νομίζει ότι σε λίγο θα κατακτηθούν τα άστρα; Δεν βρίσκονται τάχα κι’ αυτά στο «διάστημα»; ‘Αλλοί-

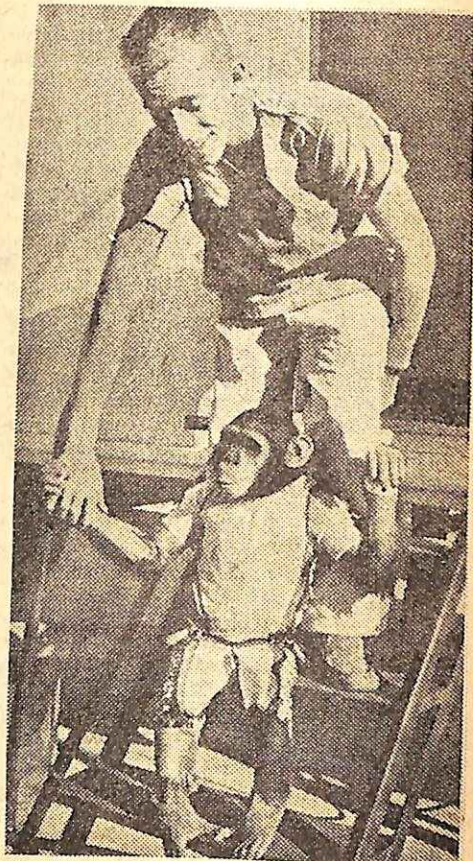
μονο! Το διάστημα είναι μεγάλο. ‘Ισως να είναι, μάλιστα, άπειρο. Δεν υπάρχει στίλ πραγματικότητα κανένα μέτρο ανάμεσα στο διάστημα αυτό, όπου ταξιδεύουν από το 1957 — από τον πρώτο σπουτνικ — τα ανθρώπινα μηχανήματα και στο διάστημα, απ’ όπου τ’ άστρα μας στέλλουν το φως τους.

Όταν κυττάζουμε τον ούρανό μιάν ανέφελη κι’ ασέληνη νύχτα, εκείνο που μας κάνει έντύπωση είναι το πλήθος των άστρων. Με γυμνό μάτι μπορούμε να διακρίνουμε — κι’ από τα δυο ήμισφαίρια της Γης — 6.000 μόνο. Γιατί; ‘Απλούστατα γιατί βλέπουμε μόνο τα πιο κοντινά άστρα. Μόνο στο δικό μας ιδιαίτερο σύμπαν, στο Γαλαξία, υπάρχουν στην πραγματικότητα διακόσια δισεκατομμύρια άστρα. ‘Ο Γαλαξίας μας, όμως, δεν είναι παρά ένα από τα δισεκατομμύρια σύμπαντα που ή φωτογραφία κι’ ή ραδιοαστρονομία μας αποκαλύπτουν κάθε μέρα — ή μάλλον κάθε νύχτα.

Έξη χιλιάδες σέ δισεκατομμύρια δισεκατομμύρια: ή αναλογία αυτή μας δίνει μια πρώτη ιδέα των πραγματικών διαστάσεων του διαστήματος, του χώρου. Τα άστρα, όμως, αυτά τι είναι; ‘Ηλιοι περίπου σαν τον δικό μας, δηλαδή φυσικά σώματα που είναι εκατομμύρια φορές μεγαλύτερα από τη γή. Σε ποια απόσταση πρέπει, λοιπόν, να βρίσκονται, ώστε μόνο 6.000 να κατορθώνουν να διαπερνούν ως τα μάτια μας τα σκοτάδια του διαστήματος; Κι’ αυτό ακόμα το έχουν υπολογίσει οι αστρονόμοι. Και για να μας δώσουν μιάν ιδέα, αναγκάστηκαν να επινοήσουν μιά καινούργια έκφραση, «έτος φωτός». Το φως, καθώς ξέρουμε, ταξιδεύει με ταχύτητα 300.000 χιλιομέτρων το δευτερόλεπτο — κάνει, δηλαδή, σ’ ένα δευτερόλεπτο όκτώ περίπου φορές το γύρο της Γης.

Το πρόβλημα των αποστάσεων

Η ΣΕΛΗΝΗ, που είναι το πιο κοντινό στη Γη ούρανό σώμα, απέχει ένα «δευτερόλεπτο φωτός». Αυτό είναι περίπου ή απόσταση όπου οι Ρώσοι έστειλαν πέρσι τον «κοσμικό σταθμό», που φωτογράφησε την άγνωστη πλευρά της Σελήνης. Οι λίγοι τεχνητοί δορυφόροι, που ξέφυγαν από τη γήινη έλξη, έκαναν σημαντικότερα επιτεύγματα: είτε ταξιδεύουν προς την ‘Αφροδίτη, είτε περιστρέφονται τώρα γύρω από τον ‘Ηλιο, που απέχει όκτώ

‘Ο χιμπαντζής, Χάμ, περήφανος πρωτοπόρος του Διαστήματος.

«λεπτά φωτός» από τη Γη. Αυτό είναι, λοιπόν, ως τώρα το όριο, όπου έφθασαν τ’ ανθρώπινα μηχανήματα: δέκα ως είκοσι «λεπτά — φωτός».

Και τώρα ως κυττάζουμε τ’ άστρα, το πλησιέστερο — μετά τον ‘Ηλιο, φυσικά, — είναι το ‘Αλφα του Κενταύρου. Βρίσκεται 150.000 φορές πιο μακριά από τον ‘Ηλιο, δηλαδή απέχει από τη Γη περίπου τέσσερα «έτη φωτός». Για να μεταφερθεί ο αριθμός αυτός σέ χιλιάδες, χρειάζεται δωδεκαψήφιος αριθμός. Δηλαδή φτάνουμε ήδη, για το πιο κοντινό άστρο, σέ δεκάδες χιλιάδες δισεκατομμύρια χιλιάδες! Τα δεκά πλησιέστερα άστρα, από το ‘Αλφα του Κενταύρου ως το 61 του Κύκνου, αποδιάζονται σ’ αποστάσεις από 4 ως 12 περίπου «έτη φωτός». Τα 10

πλησιέστερα άστρα, λοιπόν, που περιστρέφονται ήδη σέ αποστάσεις που ξεπερνούν την εκατοντάδα χιλιάδων δισεκατομμυρίων χιλιομέτρων. Αυτό είναι το πρόβλημα. Αυτήν την άδυσσο προπένη να διασχίσει ο άνθρωπος αν θέλει, νο φτάσει σ’ άστρα. Τι μέσα διαθέτει γι’ αυτό; Προς το παρόν, ένα μόνο: τον πύραυλο. Είναι, βέβαια, αναρίθμητα τα εργαστήρια όπου, σ’ όλον τον κόσμο, επιστήμονες προσπαθούν να βρουν ένα άλλο μέσον — ή, σωστότερα, τ’ ό α λ λ ο μέσον, γιατί όλο σκέπτονται το ίδιο: τη χαλιναγωγήμένη βαρύτητα. Μόνο που ή βαρύτητα κρατά το μυστικό της και κανένας σ’ όν κοσμο σήμερα δεν μπορεί να ισχυρισθεί ότι διαβλέπει, έστω κι’ ένα κλειδί για ν’ ανοίξει την απαγορευμένη πόρτα. Δεν ξέρουμε πώς διαδίδεται, ή βαρύτητα, παρά τις αναρίθμητες θεωρίες που έχει γεννήσει ως τώρα. ‘Από τον καιρό του Νεύτωνα, ξέρουμε π’ ός πέφτουν τα μήλα. Στο ερώτημα, όμως, γ ι α τ ι, δεν μπορούμε να δώσουμε απάντηση. Και όσο δεν θα ξέρουμε το γιατί, δεν θα μπορέσουμε να μιμηθούμε τη φύση και να πάμε στα άστρα πέφτοντας σ’ αυτά: ‘Ο πύραυλος, λοιπόν, και μόνον αυτός μας ανοίγει για την ώρα το δρόμο του διαστήματος. Και οι υποσχέσεις του πυραύλου είναι αρκετά περιορισμένες, κακώς θα ίδουμε.

‘Ο έφιάλτης της αστρονομικής

Α Φ’ ότου οι Ρώσοι εξαπέλυσαν τον πρώτο σπουτνικ τους, ο πύραυλος απέκτησε τέτοιο γόητρο, ώστε το κοινό έχει πεισθεί για την παντοδυναμία του. Και όμως κανένα μηχανήμα, στην αρχή του, δεν είναι πιο πρωτογονό από τον πύραυλο. ‘Όταν πυροβολούμε, ακουμπάμε το όπλο σ’ όν αμυ. Γιατί; Για να σκοπεύσουμε, βέβαια, αλλά προπάντων γιατί το όπλο κλωτσά, όπισθοχωρεί. Στο φαινόμενο αυτό, στην όπισθοδρόμηση, στηρίζεται ή λειτουργία του πυραύλου. ‘Ο πύραυλος προχωρεί ανάλογα με τα αέρια που εξακοντίζει, όπως το όπλο εξακοντίζει τη σφαίρα. Μόνο που ο πύραυλος είναι ένα όπλο, είναι τουφέκι που πρέπει να μεταφέρει το βάρος των σφαιρών του. Γι’ αυτό οι μεγάλοι αμερικανικοί πύραυλοι, παρά το κολοσσιαίο βάρος τους — δεκάδες τόννοι — δεν κατόρθωσαν να εξακοντίσουν παρά τεχνητούς όορυφόρους εξευτελιστικά μικρούς. Κι’ αν οι Ρώσοι πέτυχαν να εξακοντίσουν διαπλανητικούς σταθμούς 4½ τόννων, το κατόρθωσαν χάρη σέ πυραύλους που το βάρος τους ξεπερνά αρκετά τους 100 τόννους. Κοντολογής: ο πύραυλος μοιάζει με αυτοκίνητο που θα έκαie 10.000 λίτρες βενζίνης σ’ 100 χιλιάδες μέτρα: θα ήταν όποχρεωμένο να σταματά κάθε 20 μέτρα για ν’ ανεφοδιάζεται σέ βενζίνη ή να έχει τεράστια αποθέματα, που το βάρος τους θα τ’ όμπόδιζε ν’ αναπτύξει ταχύτητα. Κι’ έπειδή ο πύραυλος δεν μπορεί ν’ ανεφοδιασθεί σέ καύσιμα κατά την πτήση, πρέπει να τα μεταφέρει στο σύνολό τους.

‘Ακόμα περισσότερο, ο πύραυλος δεν μπορεί να ξεφύγει από την γήινη έλξη, παρά μόνο αν ή ταχύτητά του ξεπερνά τα 11 χιλιάδες το δευτερόλεπτο. Οι δυο αυτοί όλογοι έξηγούν γιατί οι πύραυλοι είναι τόσο τεράστιοι, παρά το γελοίο όφέλιμο βάρος τους. Αυτό οι

είδικοί το όνομάζουν «όλογο ή σχέση μάζης» και ή «σχέση μάζης» είναι ό έφιάλτης της αστροναυτικής, κατά την έκφραση του πρωτοπόρου αυτής της έπιστήμης, του ‘Αλεξάνδρου ‘Ανάωφ. Δεν υπάρχει τρόπος να ξεφύγουμε. Το μόνο που μπορούμε να κάνουμε, είναι ν’ αύξήσουμε την ταχύτητα στην εξακόντιση: έτσι σχεδιάζονται οι όοντικοί ή πρωτονικοί πύραυλοι, που προς το παρόν υπάρχουν μόνο σ’ 4 χαρτιά και πού, όλλωστε, λειτουργούν έπίσης σύμφωνα με τη μοιραία αρχή της «σχέσεως της μάζης».

‘Αλφα του Κένταυρου μετ’ όπιστροφής

Α Σ ύποθέσουμε, όστόσο, ότι πραγματοποιείται ή κατασκευή των μηχανών αυτών. Τι πρέπει να ζηήσουμε απ’ αυτές για να φτάσουν στο πλησιέστερο άστρο;

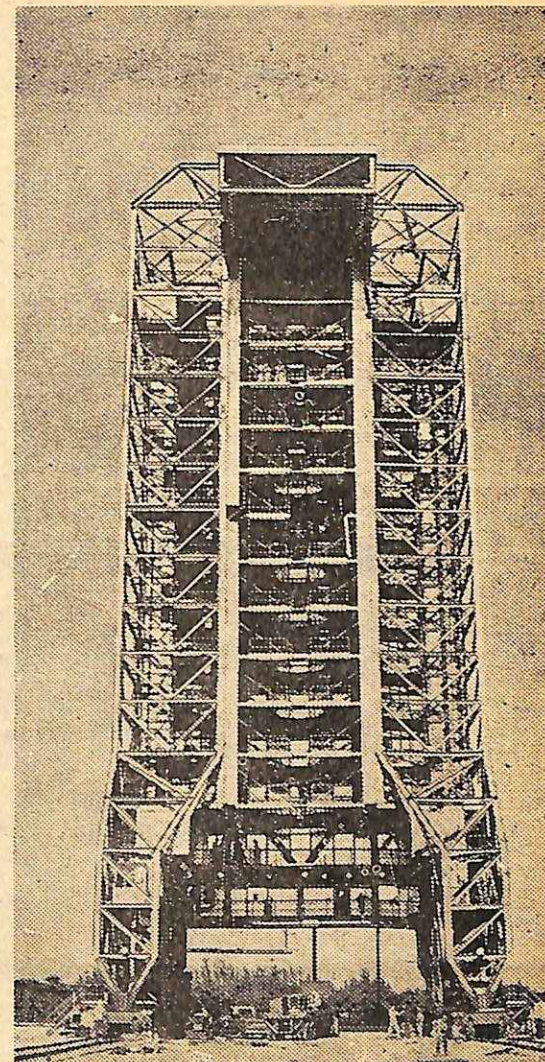
Πρώτα πρώτα, να ξεφύγουν από την τεράστια έλξη του ‘Ηλιου. Οι όπολογισμοί δείχνουν ότι για να ξεφύγει από την έλξη αυτή, ή διαστρική μηχανή — το διαστημόπλοιο — πρέπει ν’ αναπτύξει ταχύτητα μεγαλύτερη από 42 χιλιάδες το δευτερόλεπτο. Και ως τώρα έχει πραγματοποιηθεί ταχύτητα 11 χιλιομέτρων. Για να μπορέσουν οι σημερινοί πύραυλοι να αναπτύξουν ταχύτητα 42 χιλ. πρέπει να έχουν σ’ 4 ξεκίνημα μιά μάζα έξηντα περίπου φορές άνωτερη. Δηλαδή, αν ό σοβιετικοί πύραυλος του πρώτου σπουτνικ ζυγίζει 100 τόννους — είναι το έλάχιστο — ό πύραυλος ένός διαστρικού διαστημολογίου θα πρέπει να ζυγίζει 6.000 τόννους!

‘Ας συνεχίσουμε τον όπολογισμό μας. Με 43 χιλιάδες το δευτερόλεπτο, ό χρόνος που θα χρειαζόταν για να φτάσει το διαστρικό διαστημόπλοιο σ’ 4 μέση του δρόμου ως το ‘Αλφα του Κενταύρου θα ήταν άπειρος, γιατί το διαστημόπλοιο θα όπιθρόδυνε προοδευτικά την πορεία του, ως ότου να κάνει «έθιμα σημειωτόν»!

‘Ο μόνος τρόπος, λοιπόν, να διανυθεί πραγματικά όλόκληρη ή απόσταση είναι ή συνεχής όπιτάχυνση. Τότε όμως ή μάζα του ξεκινήματος αύξάνει τρομακτικά: θα φθάναμε σ’ 4 πύραυλους που θα ζυγίζουν όσο ένα όαρηκτό. Και μ’ αυτό θα μπορούσαμε να είπουμε ότι θα φθάναμε στο πλησιέστερο άστρο σ’ 4 μερικά εκατοντάδες χρόνια.

Και το πρόβλημα της όπιστροφής; ‘Εδώ το όποτέλεσμα των όπολογισμών είναι κυριολεκτικά όφιαλτικό, γ ι α τ ι ό λ α ξ α ν ο χ ί ζ ο υ ν ά π ό τ η ν ά ρ χ η. ‘Ενας πύραυλος ίκανός να κάνει το ταξίδι με όπιστροφή θα έπρεπε, στο ξεκίνημα, να ζυγίζει 8 εκάδες εκατό μύρια τόννους! Δεν υπάρχει κανένα όλικό που να όπιτρέπει την κατασκευή τέτοιου πυραύλου, που ή όοπνή του θα όσοδυναμούσε με το όείσθημα όλόκληρης της όνθρωπότητας επί αιώνας. Και όλα αυτά — μήν τ’ όχνάμε — για ένα όφέλιμο βάρος λίγων τόννων.

Οι όοντικοί και φωτονικοί πύραυλοι θα όπέτρεπαν, βέβαια, να βελτιωθεί σ’ 4 ή κατάσταση. ‘Αλλά μόνο θεωρητικά. Στην πραγματικότητα το τελικό όποτέλεσμα θα ξεπερνούσε και πάλι τις δυνατότητές μας, έστω και μόνο έξ αίτίας της διαρκείας του ταξιδίου που θα είναι άνωτερη από τη διάρκεια μιάς όνθρωπινης ζωής.

Τέτοιες τεράστιες εγκαταστάσεις χρειάζονται σήμερα για να εξαπολυθεί ένας πύραυλος στο Διάστημα. Και ή εγκατάσταση αυτή, στο όκρωτήριο Κανάβεραλ, προορίζεται για πύραυλο που ζυγίζει μόλις 100 τόννους. Για να εξαπολυθεί διαστρικός πύραυλος, όάρους 6.000 τόννων, ή εγκατάσταση αυτή — ύψους 52 μέτρων — θα έπρεπε να είναι σαν τις ‘Αλεις!

Μπορούμε, λοιπόν, να συμπερανομε απ’ όλα αυτά ότι π ο τ ε ο ι ά ν θ ρ ω π ο ι δ ε ν θ α π έ ρ α ν ε σ’ ά σ τ ρ α μ ε τ ό ν π ύ ρ α υ λ ο. Δεν υπάρχει μόνο δυσκολία, υπάρχει κάτι περισσότερο: φυσική όδυναμία. Είμεθα, λοιπόν, καταδικασμένοι για πάντα να μείνουμε φυλακισμένοι στο ήλιακό σύστημα; Τα άστρα αυτά που τ’ ανακάλυψε μέσα σ’ ένα δευτερόλεπτο το πρώτο όνθρωπινό όλέμμα που όύταξε νύχτα σ’ όν ούρανό, θα είναι το μάρτυριο του Ταντάλου του όνθρωπίνου γένους; ‘Εγγίζουμε έδώ μιάν όλλη όψη του προβλήματος, που είναι συνάμα πιο όνθαρρυντική και — αν είναι δυνατό — πιο όπογοητευτική.

Μιά έλπίδα: ή τεχνητή όαρύτητα

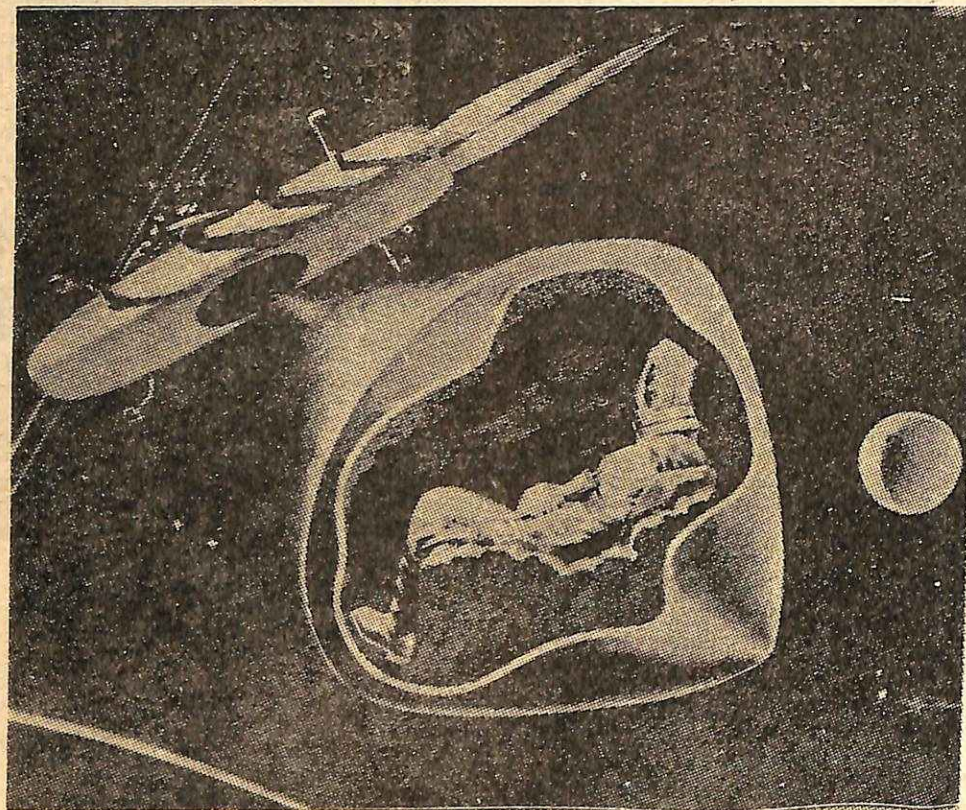
Ε ΠΑΜΕ π’ 4 όλίγου ότι παντού στον κόσμο εργαστήρια και μεμονωμένοι έρευνήτες όγωνίζονται μ’ όπιμονή να εισδύσουν στο μυστήριο της όαρύτητας. Είναι φανερό ότι, αν

τὸ μυστήριο αὐτὸ λυνόταν κι' ἂν ἡ τεχνητὴ ἀναπαραγωγὴ τῶν φαινομένων τῆς βαρύτητος ἀποδειχνόταν δυνατὴ, ἡ ἀστροναυτικὴ θὰ ἔμπαινε σὲ χρυσὴ ἐποχὴ. Μὲ τὸν ὄρο, πάντως, ὅτι θὰ μπορούσαμε νὰ προσανατολίζουμε κατὰ δούλησιν τὴν τεχνητὴ αὐτὴ βαρύτητα, τὴν τεχνητὴν αὐτὴ ἔλξη. "Εἷς νεαρὸς Γάλλος ἐρευνητὴς, ὁ πλοίαρχος Πλαντιέ, ἔχει ἐκθέσει πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ στὸ πολύκροτο διδλίο του «Ἡ προώθηση τῶν ἱπταμένων δίσκων», τίς συνέπειες ποὺ θὰ εἶχε μιὰ τέτοια ἀνακάλυψη. Δυστυχῶς, τίποτε γιὰ τὴν ὥρα δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐλπίζουμε τὴν καινούργια αὐτὴ — καὶ τόσο ἐπιθυμητὴ — κατὰ κτησὴ τῆς ἐπιστήμης. Λίγο καιρὸ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό του ὁ Αἰνστάιν εἶχε προτείνει βέβαια ἕνα σύστημα ἐξι-

πότητα ἔχει γεννήσει ἐλάχιστες. Μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε ὅτι ἡ ἐπιμονὴ καὶ συστηματικὴ ἐργασία ὅλων τῶν σοφῶν τοῦ κόσμου θὰ ἐγκαταστήσει τὴν ἐξαιρετικὴ γονιμότητά καὶ ἐνόραση μιᾶς μεγαλοφυΐας; Οἱ μεγαλύτεροι φυσικοὶ ἐπιστήμονες ποὺ ζοῦν σήμερα εἶναι ἐπιφυλακτικοί.

«Δὲν ξέρουμε ποὺ πηγαίνει ἡ φυσικὴ, λένε. Ἰσως σὲ καταπληκτικὲς ἐπιδράσεις. Ἰσως σὲ κατατεμαχισμό. Ἰσως ἀκόμα σ' ἕνα εἶδος θολῆς στασιμότητος ποὺ εἶναι ἀγνωστο πόσο θὰ κρατήσει. Θὰ ξέρουμε, ἴσως σὲ 20 χρόνια, ποὺ βρισκόμεθα καὶ τί μπορούμε νὰ περιμένουμε».

Μόνο πού, σ' αὐτὸ τὸ διάστημα, ἡ βιολογία προχωρεῖ μὲ γιγαντιαία βή-

Διαστημόπλοιο πρὸς τὴ Σελήνη.

σώσεως ποὺ ἔδινε τὸ κλειδί ὅλων τῶν γνωστῶν φυσικῶν φαινομένων, ἀκόμα καὶ τῆς βαρύτητος. Καὶ ὁ ἴδιος, ὅμως, ὁ Αἰνστάιν δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ ἐρμηνεύσει τοὺς μαθηματικοὺς αὐτοὺς τύπους.

— Πότε νομίζετε ὅτι θὰ φθάσετε στὴ λύση τῶν ἐξισώσεών σας; τὸν ρώτησαν ὅταν δημοσίευσε τὸ περίφημο αὐτὸ σύστημα ἐξισώσεων.

Καὶ ὁ μεγάλος καὶ σεμνὸς Αἰνστάιν ἀπάντησε μὲ κάποια πικρία:

— Δόστε μου προθεσμία ἑνὸς ἢ δυὸ αἰώνων νὰ σκεφθῶ...

"Επειτα ἀπὸ λίγους μῆνες πέθανε.

Καὶ ἡ ἐπιστὴμη βρίσκεται πάντοτε στὸ ἴδιο σημεῖο μετὰ τὸ θάνατό της μεγαλύτερης διάνοιας τοῦ αἰῶνα μας. Διάνοιες σὰν τὸν Αἰνστάιν ἡ ἀνθρώ-

μοτα καὶ αὐτὴ μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν ἄλλη φάση τοῦ προβλήματος, γιὰ τὸ ὁποῖο μιλοῦσαμε παραπάνω. Γιατί ἂν ἡ φυσικὴ ἄργησε ἀκόμα ἕνα ἢ δυὸ αἰῶνες νὰ μᾶς ἀνοίξει τὸ δρόμο γιὰ τ' ἄστρα, μ πο ο ὁ μ ε ν ἄ δ ι ε ρ ω τ η θ ο ὁ μ ε ἄ ν τ ἄ δ ν τ α π ο ὗ θ ἄ κ α τ α σ κ ε υ ἄ σ ο υ ν τ ἄ δ ι α σ τ ρ ι κ ἄ δ ι α σ τ η μ ὁ π λ ο ι ο θ ἄ ε ἴ ν α ι ἄ κ ὀ μ α ἄ ν θ ρ ω π ο ι !. Πρὸ-κεῖται γιὰ μιὰ καταπληκτικὴ προσπάθεια, ποὺ ὅσο πρὶν νὰ τὴν ἀντιμετωπίσουμε σοβαρά. Στὸ ἐπόμενο — καὶ τελευταῖο — ἄρθρο θὰ ἰδοῦμε περὶ τίνος πρόκειται: πῶς ὁ κατακτητὴς τῶν ἀστρῶν θὰ εἶναι πιθανώτατα ἕνας καινούργιος ἀνθρώπος κατασκευασμένος στὸ ἐργαστήριον.

★

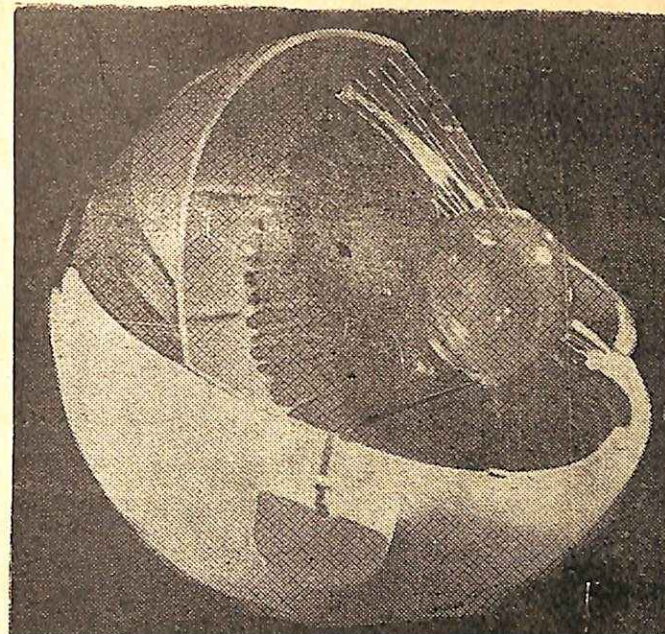
ΜΑΘΕΤΕ ΟΤΙ...

Ὁ σκύλος τῆς κ. Μπάνιστερ ἦταν συναχμένος καὶ ἄρχισε νὰ φαρνίζεται. Αὐτὸ δὲν ἦταν τίποτα τὸ ἐκπληκτικὸ, ἐφ' ὅσον ξέρουμε ὅτι ἀκόμα καὶ τὰ σκυλιὰ δὲν εἶναι ἀπρόσβλητα ἀπὸ τὸν ἰὸ τοῦ κοινῶν κρυολογήματος. Τὸ ἐκπληκτικὸ ἦταν ὅτι μὲ τὸ πρῶτο φαρνίσμα ὁ σκύλος τῆς κ. Μπάνιστερ ἔδγαλε ἀπὸ τὸ στόμα του ἕνα νόμισμα τῆς μιᾶς πέννας. Στὸ δεύτερο φάρνισμα ὁ σκύλος φιλοδῶρησε τὴν κυρία του μ' ἕνα νόμισμα τῶν ἑξὶ πεννῶν καὶ στὸ τρίτο μὲ μιὰ ὀλοστρόγγυλη κορώνα. Ἡ κ. Μπάνιστερ θυμήθηκε τὴν ἱστορία τῆς κότας ποὺ γεννοῦσε χρυσὰ αὐγά καὶ, βέβαιη πῶς ὁ σκύλος τῆς ἔκρυβε στὰ σπλάχνα του ἕνα θησαυρὸ, ἔσπευσε στὴν πλησιέστερη κτηνιατρικὴ κλινικὴ τοῦ Λονδίνου. Ἡ ἀκτινολογικὴ ἀπέδειξε ὅτι ὁ σκύλος τῆς κ. Μπάνιστερ ἦταν ἀληθινὸ φαινόμενο. Στὸ στομάχι του ὑπῆρχαν πέντε νομίσματα τῆς μιᾶς πέννας, δυὸ κορώνες, μιὰ μεταλλικὴ πόρπη, ἕνα χρυσὸ δαχτυλίδι ποὺ ἀνῆκε στὴν κυρία του, ἕνα ζευγάρι χρυσὰ ξενόκουμπα, πέντε μεταλλικὰ πώματα ἀπὸ μπουκάλια τῆς μπύρας κι' ἕνα μισοχωνεμένο χαρτονόμισμα τῶν δύο λιρῶν. Αὐτὸ τὸ φαινόμενο τῆς ἀδυσφορίας παρατηρεῖται μονάχα στὶς στρουθοκαμήλους καὶ στοὺς καρχαρίες.

Ὅπως ἀνακοίνωσαν οἱ Ρῶσοι, στὴ Ρίγα κατασκευάσθηκε μιὰ μηχανὴ ποὺ μπερδεύει νὰ μεταφράσει ἕνα λόγο σὲ εἰκοσιόχτῳ γλώσσες.

Στοὺς ὑγιεῖς ἀνθρώπους τὰ νύχια μεγαλώνουν κατὰ μέσον ὄρο μὲ ρυθμὸ τεσσάρων ἐκατοστῶν τὸ χρόνο. Ὁ ρυθμὸς τῆς αὐξήσεως εἶναι σταθερὸς σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς. Ἀντίθετα πρὸς τίς λαϊκὲς δοξασίες, τὰ νύχια δὲ μεγαλώνουν ταχύτερα τὸ καλοκαίρι καὶ δὲν ἐξακολουθοῦν ν' αὐξάνονται μετὰ τὸ θάνατο. Ὁ ὑποοιστιμὸς, ἡ ὁστρακία καὶ τὰ κρυολογήματα ἐπιβραδύνουν προσωρινὰ τὴν ἀνάπτυξή τους, ἐνῶ ἡ ἐγκυμοσύνη καὶ τὸ συνεχὲς «δάγκωμα» τὴν ἐπιταχύνουν. Σὲ μερικές γυναῖκες ἐμφανίζονται χαρακτηριστὰ νύχια κατὰ διαστήματα ποὺ ἀντιστοιχοῦν μὲ τὴν ἐμμηνορροίαν. Σὲ ὠρισμένες περιοχὲς τῆς Κίνας, στὴ Σικελία καὶ στὴν Ἑλλάδα ἐπικρατεῖ ἀκόμα ἡ ἀνηθιαστικὴ συνήθεια ν' ἀφήνουν οἱ ἄνδρες τὸ μικρὸ νυχάκι τους νὰ μεγαλώνει περισσότερο ἀπὸ τ' ἄλλα ὡς ἐνδειξὴ νεοπλαστικῆς ἀνωτερότητας, δηλαδὴ γιὰ νὰ δείξουν ὅτι δὲν εἶναι χειρώνακτες.

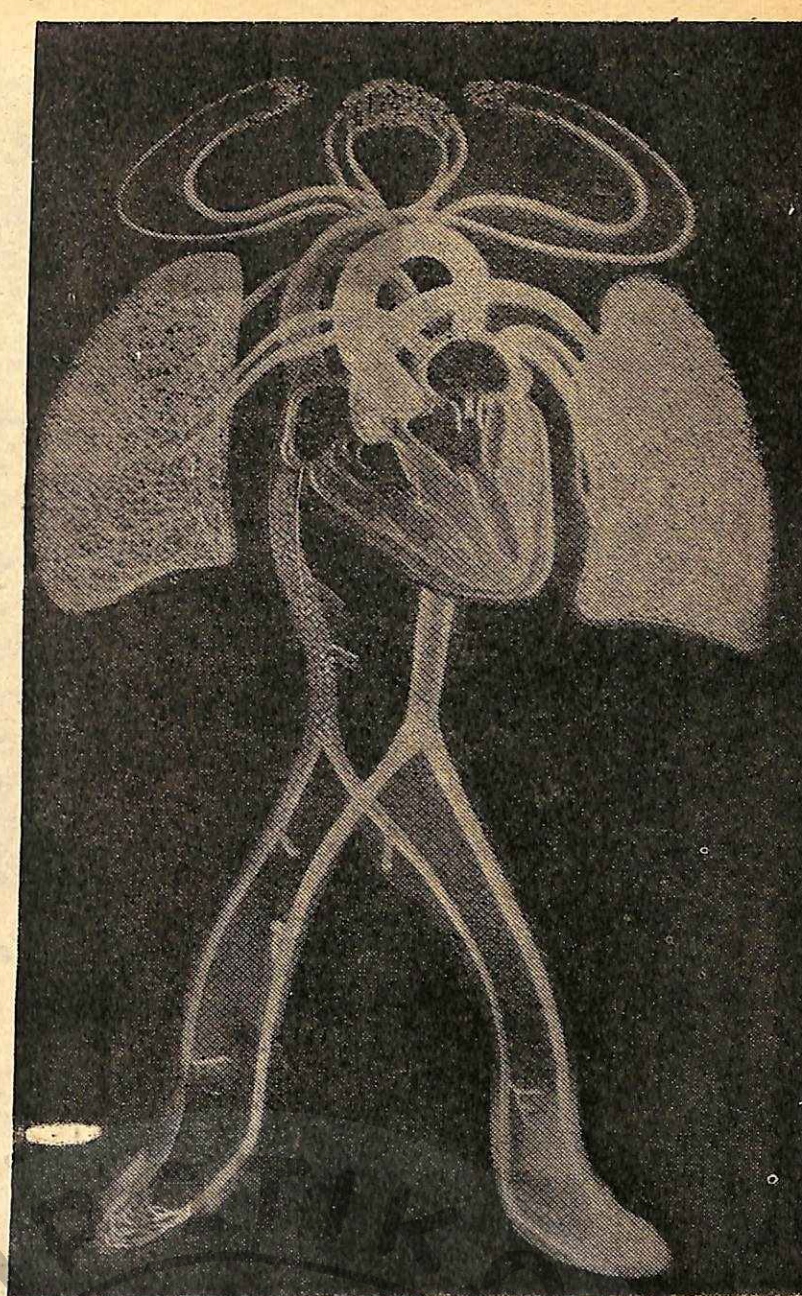
Ἡ μορφίνη, ἔλεγε ὁ Σασά Γκιτρί, εἶναι μιὰ οὐσία ποὺ χορηγεῖται στὸν ἄρρωστο γιὰ νὰ κοιμᾶται ἥσυχος ὁ γιατρός.

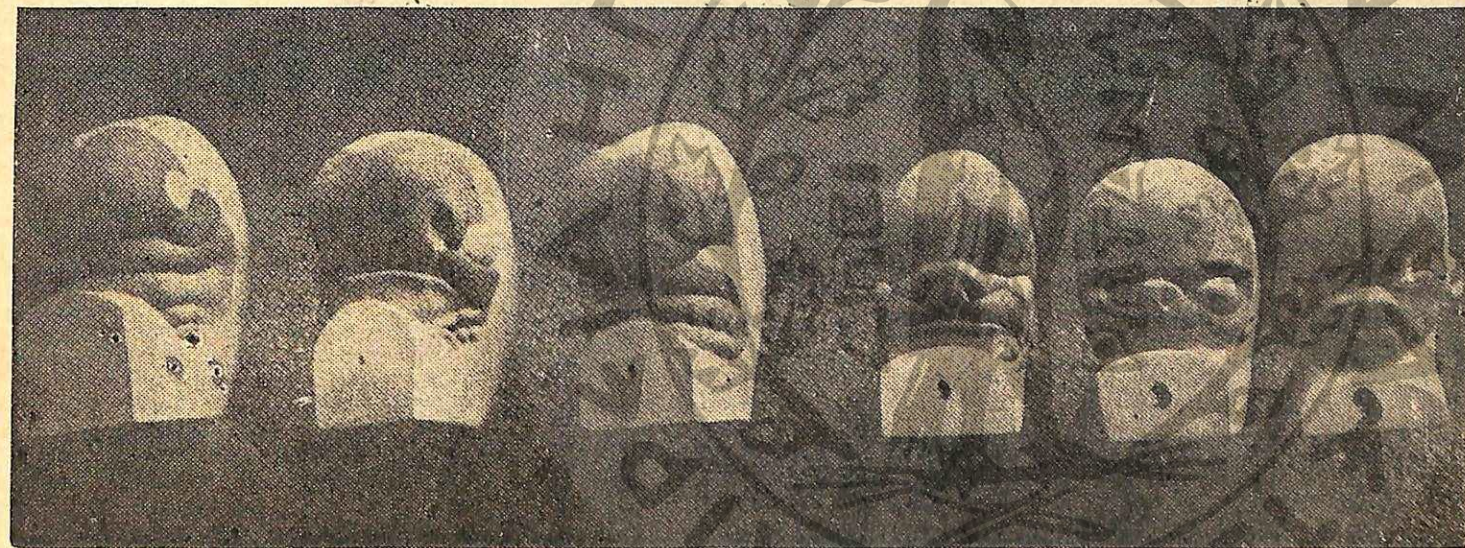
ΜΑΤΙ: Κάτοψη τοῦ ματιοῦ μὲ θεατὰ ὅλα τὰ ἐσωτερικὰ μέρη, λόγω τῆς διαφανείας τῶν ὕλικῶν ποὺ ἐχρησιμοποιήθηκαν

Αἶδουσα βιολογίας

"Επειτα ἀπὸ ἐργασία τεσσάρων ἐτῶν ἑνὸς ἐπιστημονικοῦ ἐπιτελείου, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ γνωστοῦ ἀνθρωπολόγου δρος Χάρρυ Σαπάιρο, καὶ μὲ κόστος 450 χιλ. δολλαρίων, συνεπληρώθη στὸ Μουσεῖο Φυσικῆς Ἱστορίας τῆς Νέας Ὑόρκης ἡ «Αἶδουσα τῆς βιολογίας». Μὲ γραφικὲς ἀπεικονίσεις παρέχεται στὸν ἐπισκέπτη πλήρης εἰκόνα τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τῆς λειτουργίας τῶν ὀργάνων, τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, τῆς διαδικασίας τῆς ἀναπαραγωγῆς κλπ.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ: κινούμενα φῶτα δείχνουν τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος

ΕΜΒΡΥΟ: πολύχρωμα προπλάσματα παριστάνουν πῶς σχηματίζεται τὸ πρόσωπο τοῦ ἐμβρύου κατὰ τίς πρώτες ὀκτὼ ἐβδομάδες τῆς ζωῆς.

ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΟΥ ΑΓΧΟΥΣ

Η ΑΓΩΝΙΑ, ΤΟ ΚΥΡΙΑΡΧΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΑΣ, ΕΙΝΑΙ ΜΗΠΩΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΠΑΡΑ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΕΠΟΧΕΣ;

Φαινόμενο γενικό και πανανθρώπινο, όσο ή αγάπη και ο θάνατος, το άγχος, είναι δύσκολο να μετρηθεί και να ταξινομηθεί. 'Ο άνθρωπος δε δα ήταν ανδρώπιος, αν δεν έννοιωδε αγωνία.

Ο ΑΥΤΟΜΑΤΟΣ άνελκυστήρας σταματάει απότομα. Οι πόρτες ανοίγουν άλλ' αντί για τη συνηθισμένη έξοδο πρὸς τὸ διάδρομο, ὁ ἐπιβάτης ἀντικρύζει μονάχα ἕνα γυμνὸ τυφλὸ τοῖχο. Τὰ δάχτυλά του πιέζουν νευρικά τὰ κουμπιά. 'Ο άνελκυστήρας μένει ἀκίνητος. Τελικά, ὁ ἐπιβάτης ποτίζει τὸ κουμπὶ πὺν δίνει τὸ σήμα τοῦ κινδύνου. Μιὰ θυμωμένη φωνὴ ἀκούγεται ἀπὸ τὸ θυρωρεῖο πὺν συνδέεται μ' ἕνα μεγαφῶνο στὸ θάλαμο τοῦ άνελκυστήρα: «Τί συμβαίνει;» 'Ο ἐπιβάτης ἐξηγεῖ ὅτι ὁ θάλαμος σταμάτησε ἀνάμεσα σὲ δυὸ πατώματα καὶ ὅτι διαζέται ν' ἀνέβει στὸ 25ο πάτωμα. «Κοροϊδεύετε; Δὲν ὑπάρχει 25ο πάτωμα σ' αὐτὸ τὸ κτίριο» ἀκούγεται ἡ φωνὴ ἀπὸ τὸ μεγαφῶνο. 'Ο ἐπιβάτης ἐξηγεῖ πὺς ἐργάζεται σ' αὐτὸ τὸ κτίριο ἀπὸ χρόνια καὶ ξέρει πὺς ὑπάρχουν σαράντα πατώματα. 'Αναφέρει τ' ὄνομά του, τὸ ἐπαγγελματῶν του. «Δὲν ἄκουσα ποτέ μου αὐτὸ τὸ ὄνομα, δὲν σὰς ξέρω», ἐρχεται ἡ φωνὴ ἀπὸ τὸ θυρωρεῖο. Ψυχραιμία, λέει μέσα του ὁ ἐπιβάτης, κάποιος προσπαθεῖ νὰ μοῦ κάνει καλαμπούρι.

'Αλλ' ἡ ὥρα περνάει καὶ ὁ άνελκυστήρας μένει ἀκίνητος ἀνάμεσα σὲ δυὸ πατώματα. 'Η μόνη ἐπικοινωνία τοῦ ἐπιβάτη μὲ τὸν ἔξω κόσμο εἶναι αὐτὸ τὸ μεγαφῶνο, μέσω τοῦ ὁποῖου ἀνταλλάσ-

σονται ἱκετευτικές ἢ θυμωμένες φράσεις μὲ τὸ θυρωρεῖο. Τελικά, ἀκόμα κι' αὐτὸ διακόπτεται. 'Η φωνὴ ἀπὸ κάτω δηλώνει ὅτι δὲν ἔχει ἄλλον καιρὸ γιὰ χάσιμο. «Περιμένετε!» φωνάζει πανικόβλητος ὁ ἐπιβάτης, «παρκαλώ, μὴ διακόπτετε!» 'Αλλὰ τὸ μεγαφῶνο σιωπᾷ. Περνᾶνε ὥρες, ἡμέρες, αἰῶνες. 'Ο ἐπιβάτης, στυμμένος σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς χαλύβδινης φυλάκης του, δὲν ξεκολλάει τὸ βλέμμα του ἀπὸ τὸ δικτυωτὸ τοῦ μεγαφώνου, ψηλὰ, κοντὰ στὴν ὀροφὴ τοῦ θαλάμου. 'Απὸ κεῖ μίλησε μιὰ φορὰ ἡ φωνὴ. Τὸ δικτυωτὸ πρέπει νὰ λατρεύεται νὰ ἐκλιπαρεῖται. 'Ισως κάποτε ἡ φωνὴ ξανακουθεῖ.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ αὐτὴ δὲν εἶναι παρμένη ἀπὸ κάποιο μυθιστόρημα τοῦ Φράντς Κάφκα. Εἶναι ἕνα ὄνειρο πὺν εἶδε πρόσφατα ἕνας πλούσιος Νεοϋρκέζος ἐπιχειρηματίας καὶ τὸ ἀφηγήθηκε μὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειες στὸ γιαντρώ του. 'Οποια κι' ἂν εἶναι ἡ ψυχαναλυτικὴ ἐρμηνεία τοῦ ὁνείρου, ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶναι μιὰ τέλεια ἀλληγορικὴ ἔκφραση μιᾶς ἐποχῆς πὺν θεωρεῖται γενικὰ ὡς ἡ «Ἐποχὴ τοῦ "Άγχους". 'Εκφράζει τὴ ζωὴ στὶς σύγχρονες μεγαλοπόλεις ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἐργάζονται καὶ κατοικοῦν σὲ

Μήπως ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος εἶναι δῦμα τῆς ἱστορικῆς αὐταπάτης πὺν θέλει πάντα νὰ βλέπει τὸ παρὸν μεγαλύτερο καὶ χειρότερο ἀπὸ τὸ παρελθόν;

μικροσκοπικὰ στενόχωρα κελιά. 'Εκφράζει τὸν πολύπλοκο μηχανοποιημένο πολιτισμὸ μας ὅπου οἱ ἄνθρωποι κινδυνεύουν νὰ χάσουν τὸν ἔλεγχο τῆς μηχανῆς. 'Εκφράζει τὴν ἀσάβεια καὶ τὴ ρευστότητα μιᾶς ἀμείλικτα ἀνταγωνιστικῆς κοινωνίας. 'Εκφράζει τὴν ἀνάγκη τῆς ἐπαφῆς τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ συνάνθρωπό του, μὲ τὸν κόσμο καὶ μὲ ὅ,τι ὑπάρχει πέρα ἀπὸ τὸν αἰσθητὸ κόσμο. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, ἐκφράζει τὴν τρομακτικὴ αἰωπὴ τοῦ Θεοῦ.

Τὸ άγχος φαίνεται πὺς ἔχει γίνεῖ τὸ κυρίαρχο στοιχεῖο τῆς σύγχρονης ζωῆς. 'Εκφράζεται στοὺς κραυγαλέους τίτλους τῶν ἐφημερίδων, στὴ σπασματικὴ εὐθυμία τοῦ ἀνιάρου «πάρτυ», στοὺς κλαυθμηρισμοὺς τοῦ ἑλαφροῦ τραγουδιοῦ, στὴν οἰκογενειακὴ γκρίνια τοῦ σπιτιοῦ, στὴ θλιτερὴ ἐπαναστατικὴ τῆς νεολαίας. Οἱ μαύρες στατιστικὲς τῆς ἐγκληματικότητος, τῶν αὐτοκτονιῶν, τοῦ ἀλκοολισμοῦ καὶ τῶν διαζυγίων προδίδουν τὸ άγχος τῆς ἐποχῆς μας, ὅσο καὶ οἱ ἀπλούστερες, ἀθώστερες καθημερινὲς πράξεις: ἡ πλασαρὴ ἢ νευρικὴ χειραψία, τὸ δεύτερο πακέτο πὺν καπνίζουμε ἀπὸ νευρικότητα, τὸ τρίτο ποτήρι πὺν πίνουμε χωρὶς λόγο, τὸ τραῦλισμα στὴ μέση μιᾶς φράσεως, τὸ ἀδικαιολόγητο ξέσπασμα τῆς ὀργῆς.

'Αν καὶ πέθανε τὸ 1855, ὁ μεγάλος Δανὸς ὑπαρξιστῆς φιλόσοφος Σόρεν Κίρκεγκορ περιέγραψε τ' ἀποτελέσματα τοῦ άγχους μὲ λόγια πὺν ταιριάζουν ἐκπληκτικὰ στὴν ἐποχὴ μας. 'Ο Κίρκεγκορ κακορτ μίλησε γιὰ τὸν «άνανδρο αἰῶνα» του, στὸν ὅποιο οἱ ἄνθρωποι «κάνουν ὅ, τι μποροῦν γιὰ ν' ἀπομακρύνουν τὶς μοναχικὲς σκέψεις μὲ γλῶττια καὶ πολυθρόνες ἐπιχειρήσεις». 'Ολος ὁ θόρυβος, ὥστόσο, εἶναι μάταιος. «Κανένας, μεγάλος 'Ιεροεξεταστής δὲ διαθέτει τόσα τρομερὰ βασανιστήρια ὅσα ἐπιφυλάσσει στὸν ἄνθρωπο ἢ ἀγωνία, καὶ κανένας χαφίης δὲν ξέρει νὰ χτυπάει τόσο ἐπιδέξια τὸν ἄνθρωπο πὺν ὑποπεύεται διαλέγοντας τὴ στιγμή πὺν εἶναι πὺν εὐσπρόσβλητος καὶ στήνοντας δολερὲς παγίδες γιὰ νὰ τὸν αἰχμαλωτίσει, καὶ κανένας δικαστῆς δὲν ξέρει ν' ἀνακρίνει τὸν κατηγορούμενο μὲ τόση ὀξυδέρκεια, ὅσο ἡ ἀγωνία πὺν δὲν τὸν ἀφήνει ποτέ νὰ ξεφύγει οὔτε μὲ τὶς διασκεδάσεις οὔτε μὲ τὸ θόρυβο, οὔτε στὴ δουλειὰ οὔτε στὸ παιχνίδι, οὔτε μέρα, οὔτε νύχτα».

'Ο φόβος τῆς ἀνυπαρξίας

Ο ΤΑΝ ἕνα φαινόμενο εἶναι τόσο γενικό καὶ πανανθρώπινο ὅσο ἡ ἀγάπη, ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀγωνία, εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ μετρηθεῖ καὶ νὰ ταξινομηθεῖ. 'Ο ἄνθρωπος δὲ θὰ ἦταν ἀνθρώπινος ἂν δὲν ἐνοιῶσε ἀγωνία. 'Η σημερινὴ του ἀγωνία εἶναι μεγαλύτερη παρὰ σὲ ἄλλες ἐποχές; 'Η μήπως ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος εἶναι ἀπλῶς θῦμα τῆς ἱστορικῆς αὐταπάτης πὺν θέλει πάντα νὰ βλέπει τὸ παρὸν μεγαλύτερο καὶ χειρότερο ἀπὸ τὸ παρελθόν;

'Υπάρχει γενικὴ ὁμοφωνία μεταξὺ τῶν ψυχιάτρων, τῶν θεολόγων, τῶν κοινωνιολόγων, ἀκόμα καὶ τῶν ποιητῶν ὅτι

στὴν ἐποχὴ μας τὸ άγχος εἶναι πράγμα τι διαφορτικὸ σὲ ποσότητα ὅσο καὶ σὲ ποιότητα.

'Αλλες ἐποχές τῆς ἱστορίας ὑπῆρξαν ταραγμένες, ἀσταθεῖς καὶ πολύπλοκες — οἱ μεγάλες μεταναστεύσεις μετὰ τὴν πτῶση τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, οἱ ἀστρονομικὲς ἀνακαλύψεις τοῦ Κοπερνίκου καὶ τοῦ Γαλιλαίου πὺν κλόνισαν τὴ γεωκεντρικὴ ἀλαζονία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ διομηχανικὴ ἐπαναστάση — κάθε μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐποχές ἦταν γόνιμο ἔδαφος γιὰ τὴν ἀνίση τῆς ἀγωνίας. 'Αλλ' ὁ σύγχρονος δυτικὸς κόσμος ἀποτελεῖ, κατὰ κάποιον τρόπο, τὴ συνισταμένη ὅλων τῶν ἀναστατώσεων πὺν προηγήθηκαν, ἀντιμετωπίζει τὸ ἐνδεχόμενο τρομακτικῶν συγκρούσεων σὲ παγκόσμια κλίμακα καὶ φορτώθηκε τὸ πρόσθετο βάρος τῆς κατακτῆσεως καὶ τῆς ἐξερυνήσεως ἐνὸς καινούργιου σύμπαντος.

'Επὶ αἰῶνες ὁ χριστιανικὸς πολιτισμὸς (καὶ ὄχι μονάχα ὁ χριστιανικὸς) θεωροῦσε ὡς αὐτονόητο πὺς ἡ ἀγωνία καὶ τὸ συναίσθημα τῆς ἐνοχῆς ἦταν ἡ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὸ ἄνθρωπος, ὡς ἀτελὲς καὶ «πεπερασμένο» πλάσμα πὺν εἶχε ἐξωθεθεῖ ἀπὸ τὸν Παράδεισο, εἶχε σοβαροὺς λόγους νὰ νοιώθει ἐνοχος καὶ ἁμαρτωλός. Τὰ μόνα φάρμακα πὺν προσέφερε ἡ ἐκκλησία ἦταν ἡ πίστη καὶ ἡ θεία χάρη. 'Ο Διαφωτισμὸς ἀρνήθηκε τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα τῆς πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων, ὑποστήριξε πὺς ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ βασισθεῖ στὶς δικῆς του δυνάμεις καί, γιὰ ἕνα διάστημα, φάνηκε πὺς ἡ λογικὴ μπορούσε νὰ ὑποκαταστήσει τὴ βεβαιότητα τῆς πίστεως. 'Ηταν ἡ ἐποχὴ πὺν ὁ Σπινοζὰ μπορούσε νὰ γράφει μὲ αὐτοπεποίθηση: «'Ο φόβος πηγάζει ἀπὸ μιὰν ἀδυναμία τοῦ πνεύματος καὶ δὲν μπορεῖ ν' ἀντιταθεῖ στὴ χρῆση τῆς λογικῆς».

'Αλλὰ σύντομα ἔγινε φανερὸ πὺς ἡ λογικὴ μοναχὴ τῆς δὲν μπορούσε ν' ἀπαντήσει σ' ὅλα τὰ ἐρωτηματικὰ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν μπορούσε νὰ τοῦ προσφέρει αὐτὸ πὺν ζητοῦσε μὲ ἀπόγνωση: Τάξη καὶ σκοπὸ στὸ σύμπαν. 'Ετσι, ὁ ἄνθρωπος ἄρχισε νὰ ἐφευρίσκει ὑποκατάστατες θεότητες — τὴν 'Ιστορία, τὸ Κράτος, τὴν Κοινωνία. 'Αλλὰ σὲ τελευταία ἀνάλυση ὅλα αὐτὰ ὡδηγοῦσαν πίσω στὸ σχεδὸν ἀφόρητο μῆνυμα ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μόνος σ' ἕναν κόσμο χωρὶς νόημα καὶ σκοπὸ πὺν διέπεται ἀπὸ τὶς τυφλὲς δυνάμεις τῆς ἐξελίξεως, ὅπου κανένας δὲν εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τίποτα καὶ δὲν ἔχει νὰ δώσει λογαριασμὸ παρὰ μόνον στὸν ἑαυτὸ του. 'Οπὺς λέει ἕνα πρόσωπο στοὺς «Δαιμονισμένους» τοῦ Ντοστογιέφσκυ, «ἂν δὲν ὑπάρχει Θεός, ἐγὼ εἶμαι Θεός».

'Οταν ὁ Σοπενχάουερ, ὁ Φρόϋδ καὶ ἄλλοι ἀνακάλυψαν τὰ ὑπασυνείδητα βάθη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, αὐτὸ φάνηκε στὴν ἀρχὴ πὺς ἦταν μιὰ διέξοδος: τὸ ὑπασυνείδητο ἦταν ἕνα σκοτεινὸ, μυστηριώδες βασίλειο πέρα ἀπὸ τὴ λογικὴ, στὸ ὅποιο οἱ ἄνθρωποι μπορούσαν νὰ μεταβιβάσουν τὴν εὐθύνη τῶν πράξεών τους. 'Αλλὰ τὸ σόφισμα δὲν ἔπιασε. Τελικά, ἀκόμα καὶ ἡ λατρεία τοῦ ὑπασυνείδητου (Ψυχανάλυση) ὡδηγοῦσε τὸν

ἄνθρωπο πίσω στὸν ἑαυτὸ του καὶ στὶς δικῆς του δυνάμεις.

Πολλοὶ χαίρονται πὺν ὁ ἄνθρωπος λυτρώθηκε ἀπὸ τὸ φόβο τῶν δαιμονικῶν, ἀοράτων δυνάμεων, ἀλλὰ δὲν ἀντιλαμβάνονται πὺς ἴσως εἶναι χειρότερο νὰ φοβᾶται τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, τὶς ἔλλογες παρορμήσεις πὺν κλίνει μέσα του. 'Αλλοὶ χαίρονται πὺν ὁ ἄνθρωπος ἀπελευθερώθηκε ἀπὸ τὸ φόβο τῆς καλᾶσεως, ἀλλὰ δὲν καταλαβαίνουν ὅτι καταδικάστηκε στὸ φόβο τοῦ χάους, τὸ φόβο τῆς ἀνυπαρξίας.

'Υπαρξιακὴ ἀγωνία

Ο Ψυχίατροι καὶ οἱ θεολόγοι ξέρουν, φυσικά, πὺς ἡ ἀγωνία καὶ τὰ συναίσθηματά τῆς ἐνοχῆς, σὲ ὀρισμένες δόσεις, εἶναι ἀναπόφευκτα ὅσο καὶ ἀπαραίτητα στὸν ἄνθρωπο. Εἶναι ὅπως ὁ πόνος: 'Ο πόνος εἶναι δυσάρεστος, ἀλλ' ἀπαραίτητος γιὰ τὴν ἐπιβίωση ἐνὸς ζωντανοῦ ὄργανισμοῦ, ἐφ' ὅσον ἀποτελεῖ ἕνα πολύτιμο «σήμα κινδύνου». 'Ετσι καὶ τὸ άγχος καὶ ἡ ἐνοχὴ, σὲ μικρὲς ποσότητες, ἀναπτύσσουν τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης ἀπέναντι τῆς κοινωνίας, ἐξασφαλίζουν τὴν ἀρμονικὴ συμβίωση τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ομάδος. Οἱ ἐλάχιστοι ἄνθρωποι πὺν δὲν νοιώθουν οὔτε ἀγωνία οὔτε ἐνοχὴ, εἶναι ψυχολογικὰ τέρατα.

Αὐτὸ πὺν οἱ ψυχολόγοι ὀνομάζουν URANGST πρωτοφανικὸ άγχος, εἰ-

Γκόγια: «Τὸ φρενοκομεῖο» (ἀπόσπασμα)

ναί αναπόσπαστο μέρος της ανθρώπινης ψυχής και πηγάδι από το δυναμικό χαρακτηριστικό του ανθρώπου. Από τη μία μεριά, ο άνθρωπος είναι υποταγμένος στην αναγκαιότητα της φύσεως, όπως τα ζώα. Από την άλλη ο άνθρωπος είναι ελεύθερος να έχει συνείδηση της θέσώς του, μπορεί να σκέπτεται, να αποφασίζει. Κοντολογής, ο άνθρωπος, ελεύθερος και δεσμένος, πνεύμα και ύλη, αγωνία μπροστά σ' αυτή την αντίφαση.

Σε κανονικές συνθήκες, αυτή η βασική «υπαρξιακή» αγωνία δεν είναι περισσότερο ενοχλητική από ένα συνηθισμένο φόβο μπροστά στον κίνδυνο.

Αντίθετα, το νευρωτικό άγχος είναι ένας παράλογος φόβος, αντίδραση μπροστά σ' έναν κίνδυνο αγνώστο, έσωτερικό, άορατο ή φανταστικό. Το άγχος είναι ένας φόβος που αναζητάει την αιτία του. Οι γνώμες διαφέρουν ως προς τη σχέση του άγχους με την ενοχή, αλλά ένας άπλος όρισμός κάνει σαφέστερη τη διάκριση: «Η ενοχή είναι μια ανησυχία για κάποια παράβαση που ανάγεται στο παρελθόν, παράβαση των κοινωνικών κανόνων στην πράξη ή και μόνο στη φαντασία (π.χ. ένας ανωμολόγητος πόθος), ενώ το άγχος είναι μια ανησυχία για το μέλλον. Το άγχος αυτό καθαυτό, δεν είναι μια νευρώση, αλλά αποτελεί ουσιαστικές συστατικές των περισσότερων νευρώσεων, των ψυχικών διαταραχών και των ψυχοσωματικών ασθενειών. Τα θύματα του άγχους διακρίνονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες:

1. Κάθε άνθρωπος ή γυναίκα που εκδηλώνει ελαφρές συναισθηματικές διαταραχές όπως ο φόβος του κεραυνού ή η ανάγκη να στριφογυρίζουν ώριμα πράγματα στα χέρια τους ή να στρίβουν και να ξεστρίβουν ένα κομμάτι χορτί (συμβολικός στραγγαλισμός του προισταμένου ή όποιουδήποτε ανώτερου). Η επιθετικότητα, η σχολαστικότητα ή η συστολή αυτών των ανθρώπων δεν έχει τίποτα το υπερβολικό και δεν τους εμποδίζει να προσαρμοστούν σε μια κοινωνία.

2. Οι νευρωτικοί που συνήθως έλεγ-

χουν αρκετά το άγχος και τα συμπτώματά του ώστε να μπορούν να παίξουν ρόλο καλού οικογενειάρχου ή νοικοκυράς, αλλά «καταρρέουν» κατά περιόδους και υποχρεώνονται να καταφύγουν σ' έναν ψυχίατρο ή σε μια κλινική ώστε να συνέλθουν.

3. Οι σοβαρές περιπτώσεις των ανθρώπων που περνάνε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους στα ψυχιατρεία, ή βασανίζονται από ψυχοσωματικές αρρώστιες που τα ψυχικά τους αίτια δεν αναγνωρίζονται εύκολα από τους γιατρούς.

Όλα τα νευρωτικά συμπτώματα, ελαφρά ή σοβαρά, έχουν την ίδια προέλευση: είναι ένας τρόπος άμυνας κατά του άγχους. Τα συνήθετα είναι οι φόβες: Για να καλύψει ένα οδυνηρό συναισθηματικό έλλειμμα, ο νευρωτικός εκδηλώνει παράλογη απόστροφη γιά ώριμμένες πράξεις ή αντικείμενα που φαινομενικά δεν έχουν καμιά σχέση με την αιτία του άγχους ή της ενοχής. Υπάρχουν άμετρητες φόβες. Σ' ένα αγγλικό λεξικό Ιατρικών όρων καταγράφονται πάνω από διακόσιες (δίνουμε μερικά δείγματα παραπλεύρως εντός πλαισίου). Αλλά εκτός από τις φόβες, συμπτώματα νευρωτικού άγχους είναι και ώριμμένες «συνήθειες», όπως το υπερβολικό κάπνισμα, το πιστό και τα ναρκωτικά.

Ο μικρός Χάνς

ΠΩΣ δημιουργείται το νευρωτικό άγχος; Γιατί όρισμένοι άνθρωποι εκδηλώνουν φόβες ή καταλήγουν στον αλκοολισμό και στην τοξικομανία; Έπειτα από αρκετές δεκαετίες έρευνών και συζητήσεων, οι ψυχολόγοι και οι ψυχίατροι κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το άγχος πηγάζει από συναισθηματικό άπογοήτευση. Κατά τη γνώμη των καλύτερων σύγχρονων ψυχολογικών, ο Φρόυντ ποτέ δεν κατένοησε πλήρως τη φύση του άγχους. Η πρώτη του θεωρία, που διατυπώθηκε το 1894, ήταν

πως ή άπωθημένη λίμπιντο (έρωτική παρόρμηση) γίνεται άγχος που άργότερα επανεμφανίζεται ως άοριστη άγανία ή σύμπτωμα (φοβία, αλκοολισμός, τοξικομανία κτλ.) Ισοδύναμο μ' αυτήν. Αλλά όπως παρατήρησαν οι έπικριτές του Φρόυντ, αυτό ήταν μια θεωρία που εξηγούσε το μηχανισμό χωρίς ν' αναφέρει τα αίτια του φαινομένου. Έτσι το 1923 ο Φρόυντ διέτυπωσε μια νέα θεωρία: Το άγχος ήταν ή αιτία της άπωθής σεως.

Το κλασικό παράδειγμα που δίνει ο Φρόυντ ήταν ο μικρός Χάνς, ηλικίας πέντε χρονών. Ο Χάνς πανικοβλήθηκε με την ιδέα πως έπρεπε να βγει στο δρόμο. Ο δρόμος τον έτρόμαζε άπερίγραπτα. Γιατί; Ο Φρόυντ μάς εξηγεί ότι ο μικρός Χάνς είχε ισχυρά οιδιπόδεια προσήλωση στη μητέρα του. Αυτό σημαίνει πως αισθανόταν έχθρότητα προς τον πατέρα του, πράγμα που του δημιουργούσε άγχος. Απώθησε το άγχος και το μετέτρεψε σε ίπποφοβία, δηλαδή φοβόταν να βγει στο δρόμο γιατί νόμιζε ότι τ' άλογα θα τον δαγκώσουν και θα τον ευνουχίσουν. Για τον Φρόυντ, το άλογο συμβόλιζε τον πατέρα του μικρού Χάνς. Η εξεζητημένη αυτή έρμηνεία ταίριαζε με τη θεωρία του Φρόυντ για τον «φόβο του ευνουχισμού» που υπάρχει σε κάθε παιδί.

Ο Όττο Ράγκ (1884 — 1939), μαθητής του Φρόυντ που άργότερα παρεξέκλινε από τη διδασκαλία του, έρμηνευσε τα πάντα με τις τραυματικές νευρώσεις. Γι' αυτόν, ή ζωή ήταν μια συνεχής διαδικασία εξαστομικεύσεως, δηλαδή μια σειρά άποχωρισμών και αναπροσαρμογών — γέννηση, άπογαλκίση, είσοδος στο σχολείο, στο στρατό, δημιουργία μιας οικογένειας. Το άγχος προκαλείται απ' αυτούς τους άποχωρισμούς, την έγκατάλειψη μιας παλιάς καταστάσεως και την είσοδο σε μια καινούργια.

Ο Άλφρεντ Άντλερ, άπόστολος των συναισθημάτων κατωτερότητας, δέ διέτυπωσε ποτέ μια γενική θεωρία του άγχους, αλλά έδειξε με λεπτερείς και διεισδυτικές ψυχολογικές αναλύσεις πως «χρησιμοποιείται» το άγχος από τους νευρωτικούς. Όταν το άγχος άπτελει έμπόδιο για την όμαλή δράση, επιτρέπει στο νευρωτικό να καταφεύγει σε μια προγενέστερη κατάσταση άσφαλείας (π.χ. το παιδιαστικό πείσμα) που κανονικά θα έπρεπε να είχε ξεπεράσει, κι έτσι άποφεύγει τις εθύνες — και συνεπώς τους κινδύνους. Επίσης, όπως συμβαίνει σε πολλές οικογένειες, το άγχος μπορεί να χρησιμεύσει ως έπλο άπέναντι ώρισμένων μελών της οικογενείας που προτιμούν να υποτάσσονται στις πιο παράλογες αξιώσεις για να ξεφύγουν από τα συναισθηματικά ένοχλή.

Για τον Έριχ Φρόιντ, ή φροϋδική «άπώθηση» των σεξουαλικών παρορμήσεων γίνεται άγχος μονάχα όταν έχει σχέση με κάποιον αξία ή τρόπο ζωής που ο άνθρωπος θεωρεί ως ζωτικής σημασίας για την άσφάλειά του — παράδειγμα, το γόητρο της κατοχής μιας ώριμης συζύγου. Για τον Άμερικανό ψυχναλυτή Χάρρυ Σούλλιβαν, το άγχος πηγάζει από την άνησυχία του παιδιού μήπως άποδοκιμάσουν τις πράξεις του οι μεγάλοι. Και οι έμπειρίες που προκαλούν άγχος όχι μόνο περιρίζουν την ένεργητικότητα του άτόμου, αλλά θέτουν όρια και στην ικανότητα της προσοχής και της αυτοσυγκεντρώσεως και συνεπώς στην ικανότητα της

μαθήσεως. Ο Χόμπарт Μάουερ, καθηγητής της ψυχολογίας στο πανεπιστήμιο του Ίλλινόις συμφωνεί με τον Φρόυντ ως προς το μηχανισμό του άγχους, αλλά διαφωνεί ως προς τα αίτια. Για τον Μάουερ, οι έσωτερικές συγκρούσεις που προκαλούν άγχος δεν είναι τόσο ζωικές και σεξουαλικές, όσο άνθρωπινες και ήθικές. Ο Μάουερ σημειώνει ότι άγχος δημιουργείται στο παιδί όταν άγαπάει και συγχρόνως φοβάται έναν άνθρωπο.

Ο τεχνοκρατικός πολιτισμός δεν έχει μεταβάλει μονάχα το φυσικό τοπίο αλλά και το ψυχικό τοπίο του ανθρώπου. Η ανθρώπινη φύση έγινε αντικείμενο ρυθμιστικού έλέγχου όπως κάθε άλλο τμήμα της φύσεως. Και το κήρυγμα των πουριτανών ήθικολόγων «άργια μήτηρ πάσης κακίας» (και πάσης άγωνίας) δεν είναι άποτελεσματικό φάρμακο κατά του άγχους. Η «έργασία» για την «έργασία» δεν άνακουφίζει παρά μόνο το έπιτόλαιο άγχος, αφήνοντας άνέπαφο ή έξερεθίζοντας ακόμα περισσότερο το βαθύτερο «υπαρξιακό» άγχος. Ο διαστικός, πολύσυχλος άνθρωπος της έποχής μας, ή και ο άπλος χειρώνας, μπορεί να μην έχουν καιρό ν' άναπτύξουν μια φοβία. Αλλά κάποτε, στις στιγμές της κοπώσεως, της άηδίας, θα έρθει ώρα που θ' άναρωτηθούν τι νόημα έχουν όλα αυτά, γιατί ζούν οι άνθρωποι, γιατί υποφέρουν. Αυτό το «υπαρξιακό άγχος» του ανθρώπου που συνειδητά ή υποσυνειδητά αναζητάει το νόημα της ύπαρξεως, είναι σήμερα το κυρίαρχο στοιχείο των νευροψυχικών διαταραχών που στέλνουν τους ανθρώπους στις νευρολογικές κλινικές.

Η εύδυνη του καλλιτέχνη

ΟΙ ΚΑΛΙΤΕΧΝΕΣ και οι κοινωνιολόγοι είναι δυο τάξεις ανθρώπων που θα μπορούσαν ίσως να συμβάλουν στη μείωση του άγχους της έποχής μας. Αντίθετα, συμβάλλουν στην έπιδείνωση της καταστάσεως. Μ' την άφηρημένη ζωγραφική και την «άτομική» μουσική ο σύγχρονος καλλιτέχνης καταστρέφει την αισθητή πραγματικότητα δημιουργώντας ένα κόσμο στον οποίο είναι κυρίαρχος — γιατί ο κόσμος αυτός είναι άκατανόητος στους άλλους. Για να κυριαρχήσει στον κόσμο, ο σύγχρονος καλλιτέχνης διαλέγει τον πιο εύκολο δρόμο: δημιουργεί έναν κόσμο δικό του και μένει όλομόναχος μέσα σ' αυτόν. Στη λογοτεχνία, ο συγγραφέας, όταν έ γράφει ψυχιατρικές περιπτώσεις και ψυχοπαθολογικά έπεισόδια χωρίς γενικό έ ενδιαφέρον, καταφεύγει στο «αυτοσχέδιο» γράφιμο που δεν έχει σχέση με την τέχνη.

Ο πατροπαράδοτος ρόλος του καλλιτέχνη είναι να φορτώνεται ελεύθερα το βάρος της ενοχής και του άγχους της κοινότητας και να το μετασχηματίζει μέσα στην ψυχή του σε έργο τέχνης που προσφέρει την «κάθαρση» στις ψυχές των θεατών, άκροατών ή άναγνωστών του. Αυτή είναι ή μόνη κοινωνική άποστολή του καλλιτέχνη, γι' αυτό χειροκροτείται, γι' αυτό λατρεύεται και γι' αυτό πληρώνεται. Σήμερα, οι καλλιτέχνες όλο και περισσότερο άπορρίπτουν αυτή την άποστολή κι' επιμένουν να τρα-

βάνε το κοινό μέσα στη δική τους νευρώση έπιτείνοντας το άγχος και τα συναισθηματικά ένοχλή που κατατράχουν το σύγχρονο κόσμο.

Όσο για τους κοινωνιολόγους, αυτοί συνετέλεσαν στο να γίνει ο δυτικός κόσμος ένας άπ' τους πιο «συνειδητούς» και αυτοαναλυτικούς πολιτισμούς της Ιστορίας. Οι κάτοικοι της Ρώμης στην αρχαιότητα δεν είχαν συνείδηση της «παράκαμψης» και της πτώσεως της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, συνεπώς δεν άγωνίσαν για το μέλλον του κόσμου μέσα στο όποιο ζούσαν. Οι Σταυροφόροι δεν ήταν σε θέση ν' αναλύσουν τις μεταδοτικές ιδέες που έφεραν μαζί τους, σε μικρόβια, έπιστρέφοντας από την Άνατολή. Οι ρωμαντικοί του περασμένου αιώνα ύμνουσαν άμέριμνα τους «φυματικούς έρωτες» της έποχής τους, αλλά δεν έγραφαν

Γκόγια: «Το φρενοκομείο» (άπόσπασμα).

κοινωνιολογικά δοκίμια για τους κινδύνους της θανατολατρίας στην ποιητική έκφραση του 19ου αιώνα. Αντίθετα, ή έποχή μας εκείνη είναι τρομακτική, ή οδυνηρά, νοσηρά συνειδητή. Ξέρουμε ή νομίζουμε ότι ξέρουμε τα πάντα για τις κοινωνικές τάσεις, για τις πολιτικές τάσεις, ακόμα και για τις σεξουαλικές τάσεις της κοινωνίας μας, άποκτούμε συνείδηση των προβλημάτων που πριν άπό πενήντα χρόνια δεν ήταν «προβλήματα» γιατί οι άνθρωποι δεν ήξεραν πως ύπήρχαν. Η συνείδηση ενός προβλήματος δέ θλάπτει, αλλά το κακό είναι ότι κάθε ειδικός ή μη ειδικός έπι των κοινωνικών προβλημάτων προσφέρει τη δική του λύση που αντιφάσκει προς όλες τις άλλες. Έτσι, έπιδεινώνεται το άγχος του κοινού ανθρώπου που συνθλίβεται άνάμεσα στις αντιφατικές θεωρίες και δεν ξέρει τί να διαλέξει.

ΟΙ πρόσφατες έρευνες δείχνουν που άναπτύσσεται συχνότερα το άγχος: Η παιδική ηλικία δεν προσβάλλεται συχνά από άγχος. Τα προβλήματα της σοβαρά παρὰ μόνο σε εξαιρετικές παθολογικές περιπτώσεις. Δυσκολότερη κάπως είναι ή έφηβική ηλικία, όπου το άγχος περιστρέφεται κυρίως γύρω από τα σεξουαλικά προβλήματα. Αλλά ή πιο έπικίνδυνη ηλικία φαίνεται πως είναι άνάμεσα στα 20 και τα 40 χρόνια. Οι άνθρωποι αυτοί είναι τα πιο δραστήρια μέλη της κοινωνίας, έργάζονται, δημιουργούν οικογένειες, υπηρετούν στο στρατό, έχουν τις περισσότερες εύδυνες και είναι πολύ νέοι για να αισθάνονται κοινωνικά άσφαλείς, συνεπώς είναι πιο εύπρόσβλητοι από το άγχος. Από τα 40 ως τα 70, το άγ-

χος συνήθως υποχωρεί ή έλέγχεται και άποκρύπτεται άποτελεσματικά. Πέρα από τα 70, εκδηλώνεται και πάλι, γιατί οι γέροι νοιώθουν το μοιραίο τέλος να πλησιάζει και νομίζουν πως είναι άνεπιθύμητοι και άχρηστοι.

Αυτή είναι ή άνατομία του άγχους. Όσο για τη θεραπεία του, θα περιορίσουμε να τονίσουμε ότι τα φάρμακα που χρησιμοποιούνται σήμερα, από την άσπιρίνη ως τα ισχυρότερα κατευναστικά, δεν έχουν καμιά εύεργετική επίδραση στα αίτια που το προκαλούν. Το πολύ πολύ άπομακρύνουν προσωρινά τα συμπτώματα. Στις σοβαρότερες περιπτώσεις μόνο ή παρατεταμένη ψυχιατρική ή ψυχναλυτική θεραπεία μπορεί να έχει κάποιο άποτέλεσμα.

Αλλά αυτή δεν είναι προσιτή σε όλους.

ΚΑΙ ΤΩΡΑ, ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΤΗΤΟΣ

‘Η κληρονομικότητα είναι ένα γιγάντιο επιστημονικό αίνιγμα, που η λύση του βρίσκεται στα χρωμοσώματα. Ποιά είναι ή τελευταία λέξη της επιστήμης μπροστά σ’ αυτό το μυστήριο; ‘Οτι βρίσκουμε στην αρχή του τέλους του. ‘Η Γενετική, ό κλάδος που ασχολείται με τὰ προβλήματα της κληρονομικότητας, υπόσχεται δυο μεγάλα κατορθώματα: Τό ένα που πιθανότατα θά λυθεί σύντομα, είναι ή αποκάλυψη του μηχανισμού αναπτύξεως του έμβριου κι’ ή πρόληψη των έκ γενετικής παθήσεων. Τό άλλο, κάπως άπώτερο, ή βελτίωση του ανθρώπινου είδους.

ΕΡ.: Πολλοί βιολόγοι περιμένουν τόν θρίαμβο της επιστήμης τους κατά τὸ δεύτερο ήμισυ τοῦ αἰώνα μας. ‘Ιδιαίτερα, περιμένουν τόν θρίαμβο ἐνός ἀπὸ τοὺς πῶς ἐνδιαφέροντας τὴν ἀνθρωπότητα κλάδους τῆς Βιολογίας. ‘Ο κλάδος αὐτός είναι ή Γενετική. Σέ τί χρονολογία μπορούμε νά τοποθετήσουμε τὴν ἀρχὴ αὐτοῦ που θά μπορούσαμε ν’ ἀποκαλέσουμε «αἰώνα τῆς Γενετικής»;»

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: Γενικά, μπορούμε νά χωρίσουμε σέ τρεῖς περιόδους τὴν ἱστορία τῆς ἐπιστημονικῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν προβλημάτων τῆς κληρονομικότητας, δηλαδή τῶν κυρίων προβλημάτων τῆς Γενετικῆς. ‘Ως τὸ 1900 περίπου, οἱ γίαντες οἱ βιολόγοι περιόριζον τὴν περιγραφοῦν ἐξωτερικὰ τὴν παραμορφώσεως που μεταδίδονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους στοὺς ἀπογόνους τους. Λόγου χάριν, μιλοῦσαν γιὰ τὰ ἐξαδάχτυλα άτομα ή τὴν ἰχθύωση.

ΕΡ.: ‘Επρόκειτο δηλαδή γιὰ τὴν περίοδο τῶν ἐμπειρικῶν παρατηρήσεων;

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: ‘Ακριβῶς. ‘Υστερα, ὡς τὸ 1950, μπήκαμε σὲ μιὰ κοινούρ-

‘Η συνέντευξη που ἔδωσαν σὲ μεγάλο παρισινό περιοδικό δυο κορυφαῖοι Γάλλοι εἰδικοί: ὁ ἀκαδημαϊκός Ζὰν Ροστὰν καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς Γενετικῆς Μωρίς Λαμὺ

για περίοδο. Οἱ ἐπιστήμονες προσπάθησαν νά ἀποκρυπτογραφήσουν τὰ μυστικά τῆς ἀνθρώπινης κληρονομικότητας κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῶν γνωστῶν βιολογικῶν νόμων τοῦ Μέντελ. ‘Ετσι, ὑπελόγιζαν τὴν πιθανότητα που εἶχε τὸ παιδί ἐνός κωφάλαλου πατέρα νά παρουσιάσει τὴν ἴδια πάθηση.

Τέλος, τώρα τελευταῖα, οἱ διοχημικοὶ προσπαθοῦν ν’ ἀνακαλύψουν τοὺς βαθύτερους μηχανισμοὺς μεταδόσεως τῶν χαρακτηριστικῶν. Οἱ προσπάθειές τους συγκεντρώνονται στὸν πυρήνα τοῦ γεννητικοῦ κυττάρου. ‘Αρχίζουμε ἤδη νά γνωρίζουμε τὰ «γιγάντια» μόρια, που ἀποτελοῦν τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς του. Λόγου χάριν, τὸ περίφημο ὁξυ ADN, που κατωρθώθηκε ή ἀπομόνωσή του μετὰ τὴ μορφή μιᾶς λευκῆς σκόνης.

ΕΡ.: Δηλαδή ή κληρονομικότητα εἶναι πιά ὑπόθεση ἐργαστηρίου;

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: Ναι. Οἱ ἔρευνες τῶν διοχημικῶν, κατὰ τὰ προσεχῆ χρόνια, θά προσανατολισθοῦν σὴν ἀνίχνευση τῶν γονάδων, τῶν ἰδεωτῶν σωματιδίων που ἔχουν μέσα τους καὶ προσδιορίζουν τοὺς κληρονομικοὺς χαρακτήρες, γιὰ ἀνίχνευση που θά γίνῃ σὴν βάση τῶν γνώσεών μας γιὰ τὸ ADN. Θά προσπαθήσουν νά δοῦν πῶς οἱ γονάδες ὁδηγοῦν σὲ σχηματισμὸ τοῦ ἐμβρύου. Ποιὲς εἶναι οἱ χημικὲς διαδικασίες, που μετὰ ἀφαιρήσας τους μιὰ γονάδα, καταλήγουν σὲ σχηματισμὸ ἐνός μαιου, μιᾶς μύτης, ἐνός αὐτιοῦ. Οἱ ἔρευνες αὐτὲς ἀνοίγουν ἤδη ἐκπληκτικοὺς ὁρίζοντες ὅχι μόνο γιὰ τὴ Βιολογία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ‘Ιατρική.

ΕΡ.: ‘Εκτὸς ἀπὸ τὴν ἐργαστηριακὴν ἔρευνα, που θά δώσουν ἀργότερα καρποὺς, ποιά εἶναι τὰ «κλινικά» ἐνδιαφέροντα τῆς Γενετικῆς;

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: Υπάρχουν στὸ Παρίσι δυο εἰδικὰ κέντρα, που δίνουν συμβουλὲς σὲ ὑποψηφίους γονεῖς πᾶν σὲ προβλήματα τῆς κληρονομικότητας. Τὸ ἓνα τὸ διευθύνει ὁ καθηγητὴς Ραῦμὸν Τυμπέν, στὸ νοσοκομεῖο Τρουσσώ. Τὸ ἄλλο βρίσκεται στὸ νοσοκομεῖο Παίδων καὶ διευθύνεται ἀπὸ μένα. Λειτουργοῦν, ἐπίσης, κι’ ἄλλα δύο, τὸ ἓνα σὴν Λυὼν καὶ τὸ ἄλλο σὴν Τουλούζη. Στὸ δικό μας, ἔρχονται νά μᾶς συμβουλευθοῦν κατὰ μέσον ὁρο πενήντα οἰκογένειες τὸ μήνα. Λοιπὸν, ἔχουμε διαπιστώσει, ὅτι τὸ κοινὸ εἶναι σὲ ἀπίστευτο βαθμὸ ἀνημέρωτο σὲ προβλήματα που ἀφοροῦν τὴν κληρονομικότητα.

ΕΡ.: Ποιοὶ ἔρχονται νά σᾶς συμβουλευθοῦν;

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: Τυφλοί, κωφάλαλοι, αἰμοφιλικοὶ καὶ θύματα διαφόρων ἄλ-

λων παθήσεων, που θέλουν νά παντρευθοῦν κι’ ἐπιθυμοῦν νά ξέρουν ἂν ὑπάρχει κίνδυνος νά φέρουν στὸν κόσμον ἀνώμαλα παιδιά. ‘Υπάρχουν ἐπίσης καὶ γονεῖς που ἔκαναν ἤδη ἓνα παιδί ἀνώμαλο καὶ διστάζουν νά κάνουν ἄλλο.

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: ‘Όσον ἀφορᾷ τὴν δική μου εἰδικότητα, δὲν περνᾷ σχεδὸν ἑβδομάδα χωρὶς νά λάβω κάποιο γράμμα, ὅπου διαβάζω περίπου τὸ ἑξῆς: «‘Αγαπῶ τὴν πρώτη μου ἐξαδέλφη. Μπορῶ νά τὴν παντρευτώ;»

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: ‘Εδῶ καὶ λίγες ἡμέρες, ἤρθε νά με δει ἓνας νεαρός, γιὰ νά με ρωτήσει ἂν μπορούσε νά παντρευθεῖ τὴ θεία του! Πιστεύω ὅτι τὸ κοινὸ κάνει ἀκόμα μεγάλη σύγχυση στὸν τομέα τῆς κληρονομικότητας καὶ πρέπει νά γίνῃ μιὰ σχετικὴ διαφώτιση.

Καὶ τώρα: τί εἶναι ή κληρονομικότητα;

ΕΡ.: Θὰ ἔπρεπε, λοιπὸν, πρὶν ἀπ’ ὅλα νά δοθεῖ ἓνας σαφὴς ὁρισμὸς τῆς κληρονομικότητας;

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: Νομίζω ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νά γίνῃ διακρίση ἀνάμεσα σὲ κληρονομικὲς καὶ σὲ μὴ κληρονομικὲς παθήσεις. Λόγου χάριν, γίνεται λόγος γιὰ τὴν «κληρονομικὴ σύφιλη», ἐνῶ, ὅπως εἶναι σήμερα γνωστὸ, ή μεταδοτικὴ αὐτὴ ἀρρώστεια δὲν ἔχει κληρονομικὴ προέκταση. ‘Ο ὥχρος σπειροχαιτῆς, που εἶναι ὁ παράγων τῆς μολύνσεως, μεταδίδεται ἀπὸ τὴ μητέρα σὲ τὸ ἔμβρυο, συνήθως ἀνάμεσα σὲν πέμπτο καὶ τὸν ἑνατο μῆνα τῆς ἐγκυμοσύνης. Πρόκειται ἀπλῶς γιὰ μιὰ μό-

λυνση κι’ ὅχι γιὰ κληρονομικὴ μεταβίβαση.

ΕΡ.: Σ’ αὐτὴ τὴν περίπτωση πρόκειται γιὰ ἐνδομήτριο μετάδοση ἐνός μικροβίου. ‘Υπάρχουν ὅμως παθήσεις κι’ ἀνωμαλίες ἐκ γενετῆς, που δὲν εἶναι κληρονομικὲς;

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: Πολλὲς καὶ ποικίλες. Τὸ πιὸ συγκλονιστικὸ παράδειγμα εἶναι ἐκεῖνο μιᾶς νεαρῆς γυναίκας, που βρίσκεται σὲ ἐνδιαφέρουσα κι’ ἀρπάζει ἰλαρὰ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνες τῆς ἐγκυμοσύνης τῆς. Συμβαίνει τότε συνήθως τὸ ἑξῆς: τὸ παιδί γεννιέται μετὰ κάποια ἀλλοίωση, ὅπως λόγου χάριν, στὸ μάτι, σὴν καρδιά ή στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ αὐτιοῦ κι’ ἔτσι μπορεῖ νά εἶναι τυφλὸ, κωφάλαλο ή καρδιακό. Τὴν περιπτώσεις αὐτὲς τὴν κατατάσσουμε σὴν κατηγορία τῶν «ἐμβρυοπαθειῶν».

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: ‘Όπως καταλαβαίνετε εὐκόλα, πρόκειται γιὰ περιπτώσεις που δὲν ἔχουν καμμιὰ σχέση μετὰ τὴν κληρονομικότητα.

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: ‘Ετσι, ὅταν λόγου χάριν ἔρχεται νά μᾶς συμβουλευθεῖ ἓνας κωφάλαλος καὶ μᾶς ρωτᾷ ἂν μπορεῖ νά παντρευθεῖ κάνουμε μιὰ δίπτυχη ἔρευνα, ἰατρικὴ κι’ οἰκογενειακὴ. ‘Αν διαπιστωθεῖ ὅτι ή μητέρα τοῦ ἀτόμου αὐτοῦ εἶχε πάθει ἰλαρὰ κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνη τῆς, τότε τὸ ἀτομο αὐτὸ εἶναι ἀπλῶς θύμα μιᾶς «ἐμβρυοπάθειας» καὶ δὲν κινδυνεύει ὁ γάμος του ἀπὸ κληρονομικὴ ἀποψη.

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: Εἶναι κάτι τὸ σπουδαῖο. Γιατὶ μυριάδες γονέων ζοῦν σὲν ἐπιφύλαξη ὅτι εἶναι ὀρεμένοι κληρονο-

Ο Ζὰν Ροστὰν (ἀριστερά) κι’ ὁ καθηγητὴς Μωρίς Λαμὺ.

μικά, ενώ δεν συμβαίνει αυτό.

ΕΡ.: "Όταν υπάρχει, όμως, κληρονομική επιβάρυνση, ή μετάδοση στους απογόνους είναι αναπόφευκτη;

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: "Όλοι οι κληρονομικοί χαρακτήρες ενός ατόμου δεν παρουσιάζονται αναγκαστικά στους απογόνους του. Από αυτούς, τους χαρακτηριστικούς ονομάζονται κυριαρχικοί εκείνοι που είναι πιθανόν σε αναλογία ένα προς δύο να εμφανισθούν στα παιδιά. Μια τέτοια περίπτωση είναι η κληρονομική ευθραυστή κατάσπαση των ι-στών.

ΕΡ.: Πώς μπορούμε να εξηγήσουμε αυτή τη διάκριση;

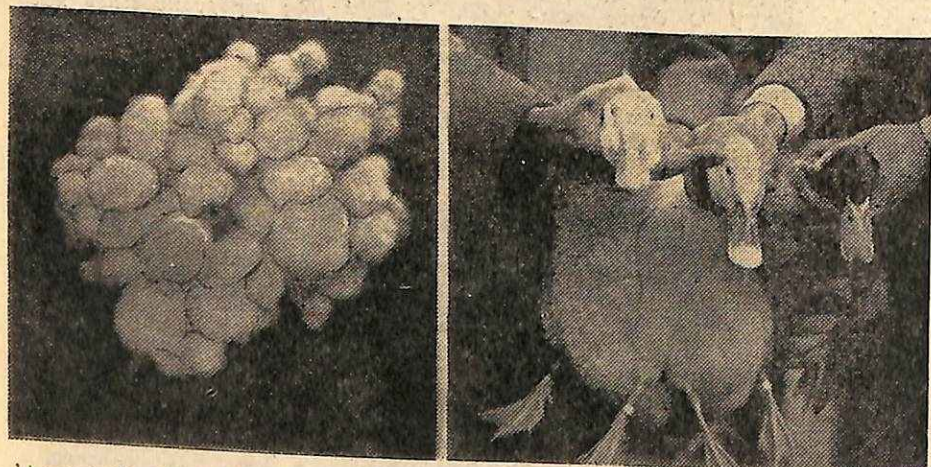
ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: "Όπως ξέρετε, κάθε χαρακτηριστικό του παιδιού — όπως το χρώμα των ματιών, ή διάπλαση των χεριών κλπ., είναι προϊόν μιάς διπλής κληρονομιάς, της πατρικής και της μητρικής. Κάθε χαρακτηριστικό βρίσκεται κάτω από την προϋπόθεση δυο γονάδων, μίας πατρικής και της άλλης μητρικής. Λοιπόν, πώς συχνά, ή μία από τις δυο γονάδες κυριαρχεί πάνω στην άλλη... "Έτσι, όταν ο πατέρας έχει καθαρά καστανά μάτια (δηλαδή όταν είναι φορέας της διπλής γονάδας των καστανών ματιών) κι' η μητέρα έχει καθαρά γαλάζια μάτια, τα παιδιά θα πάρουν μιά «γαλάζια» και μιά «καστανή» γονάδα, αλλά, στην πραγματικότητα, θα έχουν καστανά μάτια γιατί αυτό το χρώμα «κυριαρχεί» στο άλλο. Το ίδιο συμβαίνει όταν πρόκειται για ώρισμένες ελαττωματικές γονάδες, που είναι κυριαρχικές. 'Η ελαττωματική καταβολή του ενός από

τις ροζ και τα μαλλιά κάτασπρα. Πρόκειται για τη λευκοπάθεια ή αλβινισμό. Στις πιο πολλές περιπτώσεις, οι γονείς ενός τέτοιου παιδιού είναι απόλυτα φυσιολογικοί κι' εκπλησσονται που έφεραν στον κόσμο ένα παιδί μ' αυτή την πάθηση. Στην πραγματικότητα, ο πατέρας κι' η μητέρα έχουν μιά γονάδα ανίκηνη να δημιουργήσει τη χρωστική ουσία που λείπει από το παιδί. 'Η ανωμαλία, όμως, δεν παρουσιάζεται σ' αυτούς γιατί η χρώση του δέρματός τους και των μαλλιών τους ρυθμίζεται από άλλη, αντίστοιχη ήγη γονάδα. Στο παιδί, οι δυο ελαττωματικές γονάδες των γονέων ενώνονται κι' η πάθηση εμφανίζεται. "Όπως βλέπετε, λοιπόν, η κληρονομικότητα δεν έγκειται μόνο στην ομοιότητα που παρουσιάζουν τα παιδιά με τους γονείς. Έγκειται και στη μετάδοση ενός χαρακτηριστικού, που μπορεί να μείνει κρυμμένο για αρκετές γενεές.

Το αίνιγμα ώρισμένων παθήσεων

ΕΡ.: Πρέπει, λοιπόν, να ξεχωρίσουμε δυο μεγάλες κατηγορίες παραμορφώσεων κι' ανωμαλιών. Την κατηγορία εκείνων που οφείλονται σ' ένα άτυχημα που συνέβη κατά την παραμονή του παιδιού στη μήτρα και την κατηγορία εκείνων που είναι καθαρά γενετικής φύσεως κι' άρα μερικές, μιά και προέρχονται από γονάδα όχι φυσιολογική;

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: Ναι. 'Αλλά, εδώ και λίγα χρόνια, η επιστήμη ξεχωρίζει και μιά τρίτη κατηγορία εκ γενετής ανωμαλιών, στην οποία υπάγονται οι λεγόμενες «χρωμοσωματικές νόσοι».

Αριστερά: Το ADN, υπό ισχυρά μεγέθυνση. Δεξιά: Παπάκια, που χρησίμευσαν σαν πειρομοτόζωα για τη δημιουργία νέων τύπων, με τη χορήγηση ADN από διαφορετικές ράτσες.

τους γονείς κυριαρχεί στη φυσιολογική γονάδα του άλλου.

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: 'Υπάρχουν γονάδες, που είναι παρούσες στο κληρονομικό απόθεμα ενός ατόμου, αλλά δεν εκδηλώνονται παρά αν συντρέξουν ώρισμένες συνθήκες. 'Ας πάρουμε για παράδειγμα την πάθηση εκείνη, που κάνει να γεννιούνται παιδιά χωρίς χρωστική ουσία κάτω από το δέρμα, με τα μά-

που τα καθιστά όρατα κάτω από το μικροσκόπιο. Τα χρωμοσώματα περιέχουν όλη την κληρονομική καταβολή του είδους. Αυτά κάνουν ώστε ένας άνθρωπος να διαφέρει από ένα ελέφαντα ή από μιά τριανταφυλλιά.

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: 'Εδώ και λίγο μόλις καιρό, δεν είχαν μελετηθεί παρά τα χρωμοσώματα μερικών εντόμων. Από το 1957 περίπου, καταρρώθηκε να φωτογραφηθούν, να απομονωθούν, να ταξινομηθούν και να απαριθμηθούν τα ανθρώπινα χρωμοσώματα. 'Έτσι, δυο έπιστήμονες, ο 'Αμερικανός Τζίο κι' ο Σουηδός Λέβαν διαπίστωσαν ότι ο άνθρωπος δεν έχει 24 ζεύγη χρωμοσωμάτων, όπως πιστευόταν πρίν, αλλά 23. Αυτός ο καθορισμός άνοιξε άπειρες προοπτικές στην 'Ιατρική.

ΕΡ.: 'Υπαρχουν, λοιπόν, παθήσεις κι' ανωμαλίες που εξαρτώνται απ' ευθείας από τα χρωμοσώματα,

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: Ναι, από χρωμοσώματα μη φυσιολογικά ή μη σωστά σε αριθμό. Κατά τα τελευταία χρόνια, ανακαλύφθηκαν είκοσι περίπου «χρωμοσωματικές παθήσεις».

ΕΡ.: Μπορείτε να μās αναφέρετε καμμία;

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: 'Ο μογγολισμός, λόγου χάρη. 'Η πάθηση αυτή λέγεται έτσι, γιατί τα μάτια των θυμάτων της θυμίζουν τη μογγολική φυλή. Πρόκειται για άτομα που παρουσιάζουν πάντα μιά σοβαρή διανοητική καθυστέρηση. 'Ο δόκτωρ Ζερρόμ Λεζέν κι' ο καθηγητής Τυρπέν ανακάλυψαν πρόσφατα ότι στην περίπτωση αυτή, ένα από τα χρωμοσώματα, αντί να είναι διπλό, είναι τριπλό. Αυτή η διαπίστωση έχει μεγάλη σημασία, γιατί ο μογγολισμός παρουσιάζεται μάλλον συχνά, με αναλογία 1 προς 600.

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: 'Υπάρχουν, επίσης, περιπτώσεις σεξουαλικών ανωμαλιών, που οφείλονται σε διασάλευση της αρχιτεκτονικής ισορροπίας των χρωμοσωμάτων. 'Ένα παιδί στα χίλια περίπου έχει, όταν γεννιέται, χαρακτηριστικά αρσενικά και θηλυκά. Κι' εδώ, επίσης, διαπιστώθηκε ότι ώρισμένα απ' αυτά τα παιδιά έχουν 47 ή 45 χρωμοσώματα αντί του φυσιολογικού αποθέματος των 46.

ΕΡ.: 'Αλλά αυτές οι ανωμαλίες είναι κληρονομικές;

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: Το θέμα συζητείται ακόμα. Πράγματι, η διαφοροποίηση του αριθμού των χρωμοσωμάτων δεν φαίνεται να οφείλεται στην ύπαρξη ελαττωματικής γονάδας.

ΕΡ.: Τότε, γιατί συμβαίνει η διαφθοροποίηση;

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: Κατά τον χωρισμό ενός κυττάρου, καθένα από τα χρωμοσώματα υποχρεώνει το κύτταρο να παραγάγει ένα αντίστοιχο κι' όμοιο χρωμόσωμα, ένα αντίγραφο του, που θα ζήσει στον πυρήνα του καινούργιου κυττάρου. Λοιπόν, τη στιγμή αυτής της διχοτομίας, μπορούν να συμβούν ατυχήματα, που διαφοροποιούν τη χρωμο-

σωμική σύνθεση στο καινούργιο κύτταρο.

ΕΡ.: 'Από την επίδραση τίνος παραγοντος;

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: 'Αγνοούμε ακόμα αυτόν τον παράγοντα. Το μόνο που ξέρουμε, στην περίπτωση λόγου χάρη του μογγολισμού, είναι ότι η ηλικία της μητέρας έχει μεγάλη σημασία. Τα άτυχηματα αυτά συμβαίνουν πιο συχνά, όταν η μητέρα έχει ξεπεράσει το 36ο έτος. Διαπιστώθηκε η ύπνοια, ότι ύπολογες γι' αυτή την ανωμαλία είναι οι ακτινοβολίες. 'Αλλά δεν υπάρχει σχετική απόδειξη.

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: Θα έπρεπε, επίσης, να μιλήσουμε εδώ και για την επένεργεια των φαρμάκων. Πρόκειται για σπουδαίο ζήτημα. Ξέρουμε σήμερα, ότι ώρισμένα φάρμακα, που γίνεται εύρεση χρήσης τους, υπάρχει κίνδυνος να προκαλούν παραμορφώσεις ή οργανικές αλλοιώσεις στο έμβρυο, καθώς και τις προϋποθέσεις για την εμφάνιση καρκίνου.

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: Οι έρευνες δεν συμφωνούν μεταξύ τους στο σημείο αυτό. Πάντως, είναι βέβαιο, ότι στην εγκυο γυναίκα, κατά την αρχή της κυοφορίας, δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται συνθετικές ορμόνες παρά με μεγάλη σύνεση.

ΕΡ.: 'Υφίσταται σχηματισμένη ιδέα για τη συχνότητα των διαφόρων μορφών των εκ γενετής ανωμαλιών;

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: Τον περασμένο 'Ιούλιο, έγινε ένα συνέδριο ειδικών στο Λονδίνο. 'Αφού συγκρίναμε τις παρατηρήσεις μας, καταλήξαμε στο συμπέρασμα, ότι τα 4% περίπου όλων των νεογνών έχουν σοβαρές ανωμαλίες κι' ότι το 10% αυτών των ανωμαλιών προέρχεται από διασάλευση της χρωμοσωματικής αρχιτεκτονικής.

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: 'Εργασίες που έκαναν 'Αμερικανοί συνάδελφοί μας, οδηγούν πρόσφατα στο συμπέρασμα, ότι μιά χρωμοσωματική ανεπάρκεια βρίσκεται στη ρίζα ώρισμένων μορφών λευχαιμίας. Μερικοί έρευνητές διερωτώνται επίσης, μήπως κι' ο καρκίνος γενικά προέρχεται από χρωμοσωματική διασάλευση. Το ενδεχόμενο αυτό δεν αποκλείεται. Είναι αρκετά πιθανό, η απορρύθμιση του κυττάρου να είναι καρπός μιάς κακής λειτουργίας των χρωμοσωμάτων, γιατί τα χρωμοσώματα παίζουν πολύ μεγάλο ρόλο στην οικονομία των κυτταρικών λειτουργιών. Διατυπώνεται, τέλος, η ύπνοια μήπως οι ιοί δεν είναι τίποτε άλλο παρά εκφυλισμένες γονάδες.

Τα τριπλά χρωμοσώματα

ΕΡ.: Δεν υπάρχει διασάλευση των χρωμοσωμάτων, που θα μπορούσαμε να τη χαρακτηρήσουμε «καλή», δηλαδή που θα ώδηγούσε σε καλύτερη του ανθρώπινου είδους;

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: Σε βατράχους, διαπιστώθηκαν περιπτώσεις που το απόθεμα των χρωμοσωμάτων, αντί να εί-

ναι διπλό, ήταν τριπλό. Αυτοί οι βάτραχοι ήταν φυσιολογικοί. Στο ανθρώπινο είδος, φαίνεται ότι η ίδια περίπτωση θα ήταν δυσάρεστη. Γνωρίζουμε την περίπτωση ενός παιδιού που είχε 69 χρωμοσώματα (3 X 13) αντί των 46. 'Ήταν σχεδόν ένα τέρας. Μπορούμε, ωστόσο, να κάνουμε την υπόθεση: μήπως οι εξαιρετικοί άνθρωποι έχουν χρωμοσωματικό τύπο ελαφρά διαφορετικό από τους κοινούς; Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον να μελετηθούν οι κυτταρικοί πυρήνες ενός μεγαλοφυούς επιστήμονα, καλλιτέχνη, πολιτικού.

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: Ξέρουμε επίσης την περίπτωση ώρισμένων γυναικών, που τα σεξουαλικά τους χρωμοσώματα είναι τριπλά κι' όχι διπλά. Θα μπορούσαμε να τις αποκαλέσουμε «υπερβή-

ένα «καρυότυπον», όπως αποκαλούμε, με ελληνικό όρο, την τελευταία φάση της εργασίας μας. Αυτές τις ημέρες, αναλύω με τον συνεργάτη μου, δόκτορα Ζάν ντε Γκρουσύ, ένα ώρισμένο άριθμό «καρυότυπων» στο νοσοκομείο Παίδων του Παρισιού.

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: "Όταν θα μπορούσαμε να επιτύχουμε πολύ λεπτομερειακά «καρυότυπα», λόγου χάρη, μ' ένα ηλεκτρονικό υπερμικροσκόπιο, θα έχουμε τότε τη δυνατότητα να δούμε όχι μόνο τη διαδρομή των χρωμοσωμάτων, αλλά και να μπούμε στο μυστήριο των γονάδων, φτιάχοντας, ως το πώ έτσι, ένα χάρτη του κληρονομικού αποθέματος του ατόμου. Θα μπορούμε ίσως να διαπιστώσουμε εξαιρετικά λεπτές κληρονομικές καταβολές παθολογικού τύπου.

Μιά λευκοπαθής (άλ βινική) μαύρη της 'Αφρικής

λεα». 'Αλλά, στην πραγματικότητα, δεν έχουν τίποτα το εξαιρετικό. Δεν είναι ούτε ωραιότερες, ούτε αισθησιακώτερες, ούτε πιο έξυπνες από τις άλλες απογόνους της Εύας.

ΕΡ.: Οι πρόοδοι της Βιολογίας επιτρέπουν σήμερα να γίνεται καπνός είδος χρωμοσωματικής παρεμβάσεως στο άτομο. Γίνεται αυτή η παρέμβαση με επιτυχία;

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: Δεν συναντάμε δυσκολίες. 'Αφαιρούμε μερικά κύτταρα, από την επιδερμίδα λόγου χάρη, και κάνουμε μιά σχετική καλλιέργεια. Μετά από δυο — τρεις ημέρες, τα κύτταρα διχοτομούνται, πολλαπλασιάζονται. Τα φωτογραφούμε και τα καθορίζουμε. Τα κλίσε μεγεθύνονται κατόπιν και δόνονται στις λεπτομερείς τους. Οι εικόνες των χρωμοσωμάτων μπορούν έτσι και συνταιριάζονται, συγκρίνονται, μετρούνται. Το αποτέλεσμα είναι

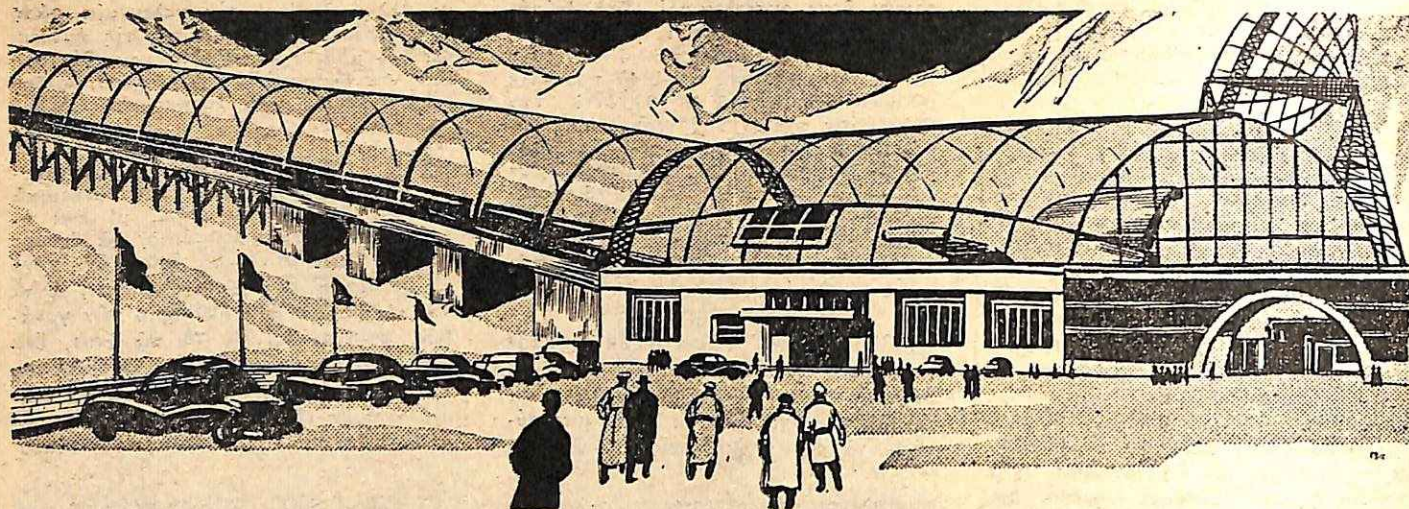
λόγου χάρη, θα αναγνωρίζουμε ένα μελλοντικό σακαροδιαβήτη με την απουσία ενός μορίου στην καθωρισμένη τοποθέτηση ενός χρωμοσώματος.

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: Φυσικά, απέχουμε ακόμα αρκετά απ' αυτή την ημέρα. 'Αλλά ο καιρός δουλεύει υπέρ της επιστήμης. "Όταν θα έχουμε στη διάθεσή μας τέτοια λεπτομερειακά «καρυότυπα», θα είναι δυνατό να επιτρέπονται, χωρίς κανένα κίνδυνο, ώρισμένοι γάμοι πρώτων εξαδέλφων.

Η ρουλέττα των γάμων

ΕΡ.: "Ότι αποκαλούμε, λοιπόν, κληρονομικότητα, καλή ή κακή αδιάφορο, εξαρτάται από ένα λογαριασμό πιθανοτήτων. Οι γάμοι στενών

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 40

Το σεληνοδρόμιο και ο σταθμός υποδοχής των ταξιδιωτών της Σελήνης.

Διαυοπέσ σγή σελήνη

**Στόν 21ο αιώνα
κάθε Γήϊνος
πού σέβεται
τόν έαυτό του
πρέπει τουλάχιστο
μιά φορά
στή ζωή του,
νά πάρει
τό βάπτισμα
τού Διαστήματος,
καί φυσικά,
ό πλησιέστερος
κοί λιγώτερο
δαπανηρός σταθμός
είναι ή Σελήνη.
"Ετσι
τά τουριστικά γραφεία
κάνουν
χρυσές δουλειές...**

«Στίς 13 Σεπτεμβρίου 1959 ένα γήϊνο αντικείμενο διέσχισε τόν έναστρο ούρανό τής Σελήνης κι' έπεσε στο γκρίζο άγρονο έδαφος τής σηκώνοντας ένα σύννεφο σκόνης. 'Η σύγκρουση ήταν έντελώς άθόρυβη...»
»Αλλά τετρακόσιες χιλιάδες χιλιόμετρα πιδό πέρα, τδ περιστάτικό αυτό έκανε μεγάλο θόρυβο. Οι επίγειοι παρατηρητές πού περίμεναν με άδημονία τήν ιστορική αυτή στιγμή άρχισαν νά γιορτάζουν τδ γεγονός. Οι γέροι έπιστήμονες πού είχαν περάσει άμέτρητες νύχτες τής ζωής τους παρατηρώντας από μακρυά τή Σελήνη, δάκρυζαν από χαρά. Τηλέγραφοι, ιασύρματοι, τηλετύπα, ραδιόφωνα, βούιζαν από τή μεγάλη είδηση τού εικοστού αιώνα: 'Η Σελήνη δέν ήταν άπρόσιτη. "Ένα άντικείμενο κατασκευασμένο από άνθρωπινα χέρια είχε άγγίξει τήν έπιφάνειά τής. Τδ πρώτο δήμα πρδς τήν κατάκτηση τού φυσικού δορυφόρου τής Γής είχε συντελεσθεί. "Ανοιγόταν διάπλωτος δ δρόμος πρδς τή Σελήνη...»
Αυτά περίπου θά λένε τά δισέγονά μας στό παιδιά τους, έπιστρέφοντας από μιά κρουαζιέρα στη Σελήνη, από τήν όποία θά φέρουν ως ένθύμιο μιά μικρογραφία τού Λούνικ πού άγγιξε πρδτος τδ φεγγάρι, σκαλισμένη σε πέτρα σεληνίτη από τούς φύλακες τών σεληνιακών σταθμών.

Οι τουρίστες συρρέουν στη Σελήνη μόνο κατά τή διάρκεια τής «σεληνιακής ήμέρας» πού κρατάει δεκατρία ή δεκατέσσερα γήϊνα μερόνυχτα καί άποφεύγουν τή «σεληνιακή νύχτα» πού διαρκεί άλλο τόσο. "Ετσι, δύο φορές τδ μήνα, στό δυό γήϊνα Σαββατοκύριακα πού άντιστοιχούν με τή σεληνιακή μέρα, δ συνωστισμός είναι άπερίγραπτος στη Σελήνη.
Τά διαστημόπλοια φτάνουν τδ ένα μετά τδ άλλο, κάθε μιά ώρα περίπου, στό τεράστιο σεληνοδρόμιο πού έχει έτοιμασθεί από μέρες για νά υποδεχθεί τά καραβάνια τών τουριστών από κάθε γωνιά τής Γής. Οι τουρίστες, πού μιλάνε όλες τīs γλώσσες τής Βαβέλ, ξεχύνονται στη μεγάλη αίθουσα τού σταθμού καί συνωστίζονται στό μπάρ για νά παραγγείλουν δότκα, ούϊσκι, σαμπάνια ή ούζο πού θά πληρώσουν σε τιμές... άστρονομικές, γιατί κάθε τι πού μεταφέρεται από τή Γή στοιχίζει πανάκριβα στη Σελήνη. "Αλλά στόν 21ο αιώνα κάθε Γήϊνος πού σέβεται

τόν έαυτό του πρέπει τουλάχιστον μιά φορά στη ζωή του νά πάρει τδ «βάπτισμα τού Διαστήματος» καί, φυσικά, δ πλησιέστερος καί λιγώτερο δαπανηρός σταθμός είναι ή Σελήνη. "Ετσι, τά τουριστικά γραφεία τού Διαστήματος κάνουν χρυσές δουλειές, άν καί οι περισσότεροι άπ' αυτούς τούς νεοφώτιστους άστροναύτες άπογοιεύονται καί όρκίζονται ένδόμυχα «νά μην τήν ξαναπάθουν».
"Οχι πώς τδ ταξίδι παρουσιάζει τόν ελάχιστο κίνδυνο. Κάθε άλλο. Οι ταξιδιώτες αισθάνονται άπολύτως ασφαλείς, έφ' όσον εκείνο τδ παράξενο ζώο τού περασμένου αιώνα πού λεγόταν «πιλότος» έχει σήμερα εξαφανισθεί καί τά διαστημόπλοια — όπως καί κάθε είδους όχημα — διευθύνονται από άλάνθαστους αυτόματους μηχανισμούς. Τδ μόνο δυσάρεστο είναι ή οργανική δυσφορία πού νοιώθουν οι ταξιδιώτες, ίδίως εκείνοι πού ταξιδεύουν για πρώτη φορά με διαστημόπλοιο, γιατί δυστυχώς δέν έχει άκόμα βρεθεί τδ τέλειο φάρμακο κατά

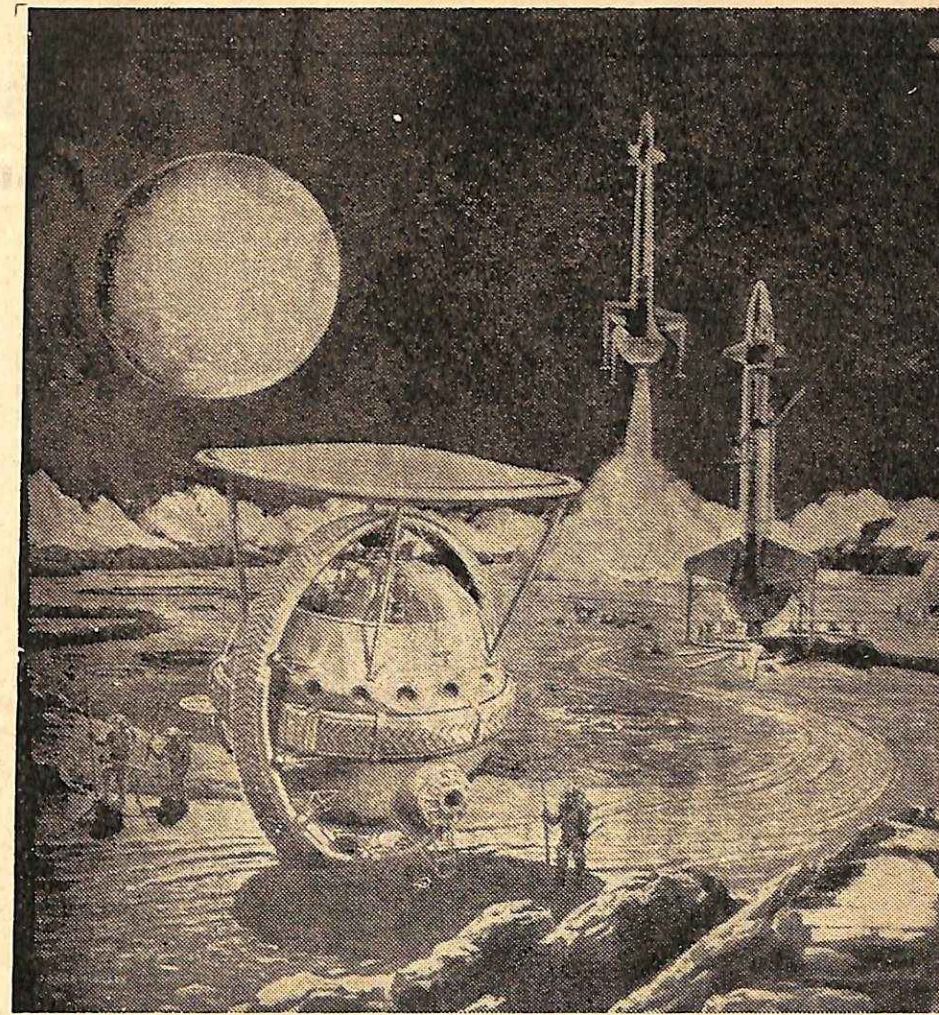
“Ένα φανταστικό ταξίδι στά όνειρικά τοπία τού φυσικού δορυφόρου τής Γής

τής «ναυτίας τού Διαστήματος». "Ένα άλλο δυσάρεστο είναι ή άναγκαστική όμαδικότητα τού ταξιδιού, πού θυμίζει κάπως τή γελοία κατάσταση πού επικρατούσε στη Γή τόν περασμένο αιώνα, όταν οι άγέλες τών τουριστών μ' έναν τράγο — συγγνώμη: έναν όδηγό — έπικεφαλής περιφέρονταν θλιβερά στις διάφορες πόλεις τού στενόχωρου γήϊνου κόσμου.

Ο 21ος αιώνας είναι ή μεγάλη έποχή τής συλλογικής εργασίας, τής συλλογικής κατοικίας, τής συλλογικής άνθρώπινης προσπάθειας, άλλ' έπίσης, από μιά φυσική αντίδραση, είναι ή μεγάλη έποχή τών ελεύθερων χαρούμενων διακοπών όπου δ άνθρωπος, σπάζοντας προσωρινά τόν κλοιό τής συλλογικότητας, ξαναγίνεται ελεύθερο αυτό ζούσιο άτομο καί, μπαίνοντας στό ιδιωτικό του άεροπλάνο ή στό μικρό του πλοίο πού κινείται με άτομική ενέργεια, έπισκέπτεται κατά βούληση τīs λιγώτερο γνωστές περιοχές τού πλανήτη μας. "Αλλ' όταν πρόκειται για ένα ταξίδι στη Σελήνη, τά πράγματα διαφέρουν: οι ταξιδιώτες υποβάλλονται σε μιά πειθαρχία σχεδόν στρατιωτική — όπως θά έλεγαν οι άνθρωποι στό βάρβαρο εικοστό αιώνα όταν υπήρχαν άκόμα στρατεύματα.

Στίς σεληνιακές έκδρομές, ή όμαδικότητα έπιβάλλεται για λόγους ασφάλειας.

Οι ταξιδιώτες έπιτηρούνται σά σχολαρόπαιδα, δέν έπιτρέπεται νά βγάλουν ούτε τή μύτη τους έξω από τούς σταθμούς ή τά στεγανά σεληνοχήματα, δέν μπορούν νά πάνε πουθενά χωρίς νά συνοδεύονται από έκπαίδευμένους όδηγούς. Γιατί κάθε σφάλμα, κάθε παρασάτρημα είναι θανάσιμο στη Σελήνη. "Ο φοβερός "Ηλιος ή τδ έξίσου φοβερό κρύο σκοτώνουν σε λίγα δευτερόλεπτα κάθε ζωντανό πλάσμα. "Ετσι, οι τουρίστες δέν μπορούν νά έπισκεφθούν μόνοι τούς μυστηριώδεις κρατήρες πού, συνταγμένοι με τδ τηλε-

Μονόκυκλο «σεληνόχημα» για τις μεταφορές στις έπιφάνεια τής Σελήνης.

σκοπιο φαίνονται σά ν' αλλάζουν χρώματα, ούτε νά εισχωρήσουν στα σεληνιακά σπήλαια, νά έξερευνήσουν τīs βαθιές χαράδρες, νά διασχίσουν τīs σκονισμένες πεδιάδες πού λέγονται «θάλασσες».

Με τά μέσα πού διαθέτουμε στόν 21 αιώνα δέν μπορούμε νά ταξιδέψουμε στην έπιφάνεια τής Σελήνης παρά μόνο σε αύστηρά καθωρισμένα δρομολόγια, πάνω σε στρωμένους δρόμους πού ή άνθεκτικότητά τους έλέγχεται διαρκώς με αυτόματα μηχανήματα. Γιατί τδ έδαφος τής Σελήνης είναι μαλακό, πορώδες σαν έλαφρόπετρα με άπέραντες έρήμους από στάχτη λεπτότερη από τήν πούδρα τού ρυζιού πού χρησιμοποιούν οι κυρίες για τόν καλλωτισμό τους. Καί κάτω από τόν άμείλικτο ήλιο τής σεληνιακής ήμέρας ή τδ τρομερό κρύο τής νύχτας πού κονιορτοποιεί τīs πέτρες, τά έργα όδοποιίας είναι πάντα έπισφαλή.

Οι τουρίστες, λοιπόν, δέ θά πατήσουν τδ πόδι τους στη Σελήνη. "Από τδ διαστημόπλοιο θά ξεμπαρκάρουν στό σταθμό, από κεί θά έπιβιβασθούν στα έρμητικά σεληνοχήματα πού περιέχουν άέρα υπό τήν άτμοσφαιρική πίεση τής Γής καί συνοδεύονται από τόν όδηγό τους θά περιηγηθούν ένα τμήμα τού παράξενου αυτού κόσμου πού έπι χιλιάδες χρόνια οι άνθρωποι δέν μπορούσαν νά πλησιάσουν παρά μόνο με τή φαντασία τους.

ΜΕΓΑΛΟΣ θάλαμος ύποδοχής τού σεληνοδρομίου είναι γεμάτος από ταξιδιώτες πού γελάνε, χειρονομούν καί συζητούν σ' όλες τīs γλώσσες τού κόσμου. Τά ρομπότ περιφέρονται άνάμεσα στό πλήθος καί σερβίρουν άναψυκτικά ή πούλανε τσιγάρα καί πούρα πού τά προσφέρουν άναμμένα. Τά κορίτσια τού τουριστικού γραφείου ντυμένα με κομψές άσημένιες στολές, μοιράζουν τά γοητευτικότερα σεληνιακά τους χαμόγελα. (Τά κορίτσια δέ χρησιμεύουν σε τίποτα άπολύτως, έφ' όσον τά ρομπότ κάνουν όλες τīs δουλειές, αλλά τδ τουριστικό γραφείο κρίνει άπαραίτητη τή διακοσμητική τους παρουσία). Παιδιά δέν υπάρχουν άνάμεσα στό πλήθος γιατί σύμφωνα με τīs άπόψεις τών υγιεινολόγων τού 21ου αιώνα τά διαπλανητικά ταξίδια πρέπει ν' άποφεύγονται ως επικίνδυνα για τούς τρυφερούς οργανισμούς κάτω τών 17 έτών. "Υπάρχουν όμως πολλοί νεαροί τουρίστες, φοιτητές, έργατες, μέλη τών «άστροφίλων» οργανώσεων τής Γής. Αυτοί διασκεδάζουν τώρα πηδώντας ως τδ ταβάνι, σηκώνοντας τούς άλτήρες τών τριακσίων κιλών, πετώντας στόν άέρα τīs φίλες τους πού είναι έλαφρές σαν πούπουλα.

"Εξη φορές έλαφρότεροι παρά στη Γή (έφ' όσον ή βαρύτητα στη Σελήνη είναι έξη φορές μικρότερη) οι άνθρωποι πού διατηρούν όλη τή μυϊκή τους δύναμη καί τīs κινητικές συνήθειες τού γήϊνου κόσμου, αισθάνονται άνάλαφοι καί

Η κατάκτηση της Σελήνης θα οδηγήσει τους ανθρώπους προς ανώτερη ήθικη αντίληψη του Σύμπαντος.

Υπεράνθρωπα δυνατά στη Σελήνη. Οι «Σελήνιτες» — δηλαδή το μόνιμο προσωπικό της σεληνιακής βάσεως, οι αστρονόμοι, τεχνικοί, γιατροί του ινστιτούτου καρδιολογίας που έδρεύει στη Σελήνη, βιολόγοι, ορυκτολόγοι κλπ. — παρακολουθούν με συγκαταβατικό χαμόγελο τις ακροβασίες των νεαρών τουριστών και τα συνηθισμένα καλαμπούρια τους για το «γεώφωτο» (σεληνόφως) και το «φεγγάρι της Σελήνης» (τη Γη) και τα παρόμοια. Οι Σελήνιτες έχουν πιά συνηθίσει σ' αυτό τον άναποδο κόσμο και τίποτα δεν τους κάνει εντύπωση.

Πολλά «περίπτερα» είναι εγκατεστημένα στην αίθουσα του σταθμού για την πώληση ένθυμιαν, σεληνιακών γυαλιών, έφημερίδων της Γης ή της Σελήνης, τουριστικών οδηγών. Δέ λείπουν και τ' απαραίτητα εικονογραφημένα δελτάρια που στέλνονται στη Γη με το ταχυδρομείο.

Στο βάθος της αίθουσας υπάρχει μια τεράστια τοιχογραφία των δυο ημισφαιρίων της Σελήνης με όλες τις χαρτογραφικές λεπτομέρειες.

Η θάλασσα των καταιγίδων

Ο ΣΤΑΘΜΟΣ υποδοχής του σεληνοδρομίου είναι χτισμένος στο έσω-τερικό ενός μεγάλου σπηλαιού, στις παρυφές της λεγόμενης «Θάλασσας των καταιγίδων», όπου, έννοείται, δεν υπάρχει ούτε νερό, ούτε καταιγίδες. Ο διαφανής θόλος του σταθμού βρίσκεται κατά το ήμισυ έξω από το σπήλαιο για να μπορούν οι επισκέπτες να θαυμάσουν τον ούρανό της Σελήνης, που είναι πάντα μαύρος και γεμάτος άστρα, άκμα και την ημέρα.

Έξω από το θόλο διαγράφονται οι σιλουέτες των σπουδαιότερων κτισμάτων της σεληνιακής πόλεως, ο πανύψηλος ραδιοφάρος, οι εγκαταστάσεις των όρυχείων, το ινστιτούτο καρδιολογίας όπου ζουν υγιέστατοι, μερικές χιλιάδες καρδιοπαθών που θα είχαν πεθάνει προ πολλού αν έμεναν στη Γη (ή μικρή βαρύτητα έχει κάνει τη Σελήνη παράδεισο των καρδιοπαθών), τα βιολογικά εργοστήρια, το αστεροσκοπείο. Δεν ήρθε ακόμα ο καιρός που ο δορυφόρος μας θα χρησιμεύσει ως διαπλανητικός σταθμός για τα ταξίδια στους μακρινότερους πλανήτες, αλλά μάς προσφέρει κιόλας ένα θαυμάσιο παρατηρητήριο χάρη στο οποίο μπορούμε να επισκοπούμε τον ούρανό υπό συνθήκες εξαιρετικά ευνοϊκές. Η ατμόσφαιρα δυσκολεύει τις αστρονομικές παρατηρήσεις από τη Γη, ενώ στη Σελήνη όπου δεν υπάρχει ατμόσφαιρα, ένα μετρίου μεγέθους τηλεσκόπιο μάς επιτρέπει να ιδούμε τ' άστέρια όπως θα τα βλέπαμε με το γιγαντιαίο τηλεσκόπιο του δ-

ρους Παλομαρ που βρίσκεται τώρα σ' ένα μουσείο.

Άλλ' είναι καιρός να βγούμε από την αίθουσα του σταθμού. Έδώ, παρά το εξωτικό τοπίο που διακρίνεται μέσα από το διαφανή θόλο, τα πάντα θυμίζουν ακόμα τη Γη. Άς αρχίσουμε τον περίπατό μας προς τον άγνωστο κόσμο που απλώνεται πέρα από τη γαλήνια θάλασσα των καταιγίδων. Να μια ομάδα περιηγητών που ετοιμάζονται να επιβιβάσθουν στο σεληνόχημα.

Είναι μέρα, ο ήλιος λάμπει ψηλά στον ούρανό. Έχει τις ίδιες διαστάσεις με τον ήλιο που βλέπουμε στη Γη, αλλά το φως του είναι πολύ πιο έκτυφλωτικό, έφ' όσον δεν υπάρχει ατμόσφαιρα για να φιλτράρει και ν' απλώνει τις ακτίνες του. Ο ούρανος είναι μαύρος και γεμάτος άστέρια που δεν τρεμοσβήνουν, γιατί το γαλάζιο χρώμα τ' ουρανού όπως και η στιλβή των άστρων οφείλονται στην ατμόσφαιρα της Γης.

Στο μαύρο στερέωμα της Σελήνης λάμπει ένας όμορφος, πελώριος, ασημένιος δίσκος, πολύ μεγαλύτερος από τον Ήλιο. Είναι η Γη. Όταν η ατμόσφαιρά της δεν είναι πολύ συννεφιασμένη, αν την κυττάσουμε μ' ένα μικρό τηλεσκόπιο, μπορούμε να διακρίνουμε το περίγραμμα των ηπείρων, το τρίγωνο της Αφροδίτης, την όρθογώνια κηλίδα της Μεσογείου, ίσως και την απόφυση της Ιταλίας, την Ελλάδα... Οι τουρίστες δε χορταίνουν να βλέπουν αυτή την πελώρια σφαίρα που είναι η Γη, ή Γη τους. Θάλεγε κανείς πώς ήρθαν στη Σελήνη μόνο για να ιδούν τον πλανήτη όπου γεννήθηκαν — και να τον αγαπήσουν...

Κάτω απ' αυτό τον αιώσιο νυχτερινό ούρανό, ο Ήλιος φωτίζει το έδαφος που λαμπει έντονα και αντανακλά το φως, ενώ τα βουνά, οι λόφοι και οι βράχοι προβάλλουν μακρύτατους μαύρους ίσκιους — κι' εδώ στη Σελήνη, σκιά σημαίνει σκοτάδι. Το σεληνόχημα προχωρεί και η σεληνιακή πολιτεία εξαφανίζεται πίσω από τους λόφους. Οι τουρίστες εσχωρούν στην καρδιά της ασύλληπτης αυτής πραγματικότητας που λεγεται Σελήνη. Ο αντικρύζουν επί τέλους με τα ίδια τους τα μάτια τις άπεραντες όροσειρές, αυτές τις στεγνές «θάλασσες», αυτές τις γιγάντιες κοιλάδες που άποτελούν το «πρόσωπο» του φεγγαριού, αυτό το άσημνιο πρόσωπο που, από τον καιρό που υπάρχουν, οι άνθρωποι το λάτρεψαν, το θαύμασαν, άπρόσιτο και μακρινό. Από κοντά, το πρόσωπο της Σελήνης είναι αυστηρό, μεγαλειώδες, έρημο, ένας κόσμος νεκρός, έσθισμένος, που περιφέρεται εδώ κι' εκατομμύρια χρόνια στα ούρανια διαστήματα.

Έδώ δεν υπάρχει τίποτα από το γήινο διάκοσμο που έχουμε συνηθίσει,

τα ποτάμια, τους κάμπους, τα λουλούδια. Η Σελήνη δεν έχει νερό, δεν έχει άερα, δεν έχει ήχους, ούτε έποχές, ούτε κλίμα, ούτε χρώματα. Οι γραμμές της είναι σκληρές, σπασμένες, όλα τα επίπεδα σε θαμπές αποχρώσεις του γκριζου. Είναι ένας κόσμος χωρίς καμπύλες, γιατί ούτε το νερό, ούτε ο άερας δεν έρχονται να χαϊδέψουν, να στιλδώσουν και ν' απαλύνουν τις βραχώδεις επιφάνειες. Οι βράχοι είναι όξυκόρυφοι, καφτεροί, πολυεδρικοί σαν τεράστια κούσταλλα πολυελαίου. Οι όριζοντες είναι στενοί, κοντινοί, σπανίως άνοηταμένοι. Το έδαφος έχει άναριθμητες μικρές και μεγάλες τρύπες, σαν έλαφρόπετρα. Σε ώρισμένες πεδιάδες το έδαφος μοιάζει σ' άλασπη, αλλά αυτό δεν είναι παρά μια όπτική άπάτη, γιατί δεν υπάρχει ούτε ίχνος ύγρασίας στη Σελήνη και το έδαφος δεν είναι ποτέ άργιλάδες, αλλά πάντα πετρώδες, αν και οι πέτρες είναι σχετικά μαλακές και πυρώδεις. Τα βράχια, οι πέτρες, το έδαφος παντού είναι σκεπασμένο μ' ένα στρώμα ήφαιστειακής σκόνης, που ποτέ κανένας άνεμος δεν έρχεται ν' άνασκήσει.

Από τις παρυφές της Θάλασσας των καταιγίδων, όπου βρίσκεται ο σταθμός υποδοχής, το σεληνόχημα ακολουθεί ένα χαραγμένο δρόμο προς τα βόρεια. Η Θάλασσα των καταιγίδων είναι το πιο έκτακτο απ' αυτά τα κοιλάματα του έδαφους που οι παλιοί αστρονόμοι είχαν ονομάσει «θάλασσες» έπειδη τα φανταζόντουσαν ως άπεραντες έκτασεις νερού, ενώ στην πραγματικότητα, στα πανάρχαια χρόνια, τον καιρό που σχηματίσθηκε η Σελήνη, ήταν λίμνες καυτής λάδας. Αυτή η Θάλασσα των καταιγίδων λέγεται συχνά και «έκεανός» γιατί έχει έκταση πάνω από πέντε εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα, δηλαδή δυο φορές ίσαμε τη Μεσόγειο, έκταση όχι έντελως έπιπεδη, αλλά γεμάτη χαμηλούς λόφους, ήφαιστειακούς κρατήρες και σκόρπια βράχια.

Το τοπίο της Θάλασσας των καταιγίδων είναι πολύ μονότονο και το σεληνόχημα προχωρεί όλοταχώς προς τον κρατήρα του Κοπερνίκου που είναι το πρώτο αξιοθέατο της περιοδείας.

Ο κρατήρας του Κοπερνίκου

Η ΔΙΑΜΕΤΡΟΣ του Κοπερνίκου είναι περίπου ένενήντα χιλιόμετρα και τα τοιχώματά του κρατήρας, από τη δυτική πλευρά, ύψωνονται άποτομα ως την ψηλότερη κορφή που ξεπερνάει τα 3600 μέτρα. Στην έσωτερική του περιφέρεια, διαμέτρου 65 χιλιομέτρων, υπάρχει μια ομάδα έπτά μικρών βουνών.

Ο Κοπερνίκος είναι ο μόνος κρατήρας της Σελήνης που άργανώθηκε καταλλήλως από τις τουριστικές εταιρί-

ες, ώστε να μπορούν οι επισκέπτες να ρίξουν μια ματιά στα μυστηριώδη βάθη του. Καθώς πλησιάζει το σεληνόχημα, διακρίνουμε, άνάμεσα στους όγους της μαύρης λάδας, το μικροσκοπικό σταθμό ενός όδοντωτού σιδηροδρόμου που θα μάς άνεβάσει ως την κορφή. Οι τουρίστες επιβιβάζονται με καρδιά που πάλλει από συγκίνηση. Το θέαμα που τους προσφέρεται από την κορφή του κρατήρα είναι άληθινά μαγευτικό και τους άποζημιώνει για όλη τη ναυτία και τα έξοδα του ταξιδιού. Τρεις όμοκεντρες φυσικές έξεδρες που θυμίζουν τους κύκλους της Κολάσεως του Δάντη κατεβαίνουν ως τ' άνθλιαγα βάθη του κρατήρα, μέσα σ' ένα χάος μυτερών βράχων, κυκλώπειων τοίχων, τεράστιων όγκων ήφαιστειακής λάδας, ένα άλησημονητο στη σκυθρωπή του μεγαλοπρέπεια κοσμογονικό τοπίο. Άλλ' από την κορφή του Κοπερνίκου μπορούμε να ρίξουμε μια ματιά και στο πανόραμα που απλώνεται γύρω άπο τον κρατήρα, τις συμπαγείς όροσειρές που τέμνουν τον όρίζοντα μ' ένα έκτυφλωτικό παιχνίδι φωτοσκιάσεων. Άνατολικά, δεσπόζει η κορυφή του Άριστάρχου, δυτικά ύψωνεται ο χαμηλότερος κρατήρας του Κεπλέρου.

Σεληνιακές φωτοσκιάσεις

ΚΑΤΕΒΑΙΝΟΝΤΑΣ με τον όδοντωτό, από τη βόρεια πλαγιά του Κοπερνίκου, βλέπουμε να ύψωνεται μπροστά μας μια μεγάλη όροσειρά μήκους 1600 χιλιομέτρων. Είναι τα Καρπάθια, που θα τα διασχίσουμε χωρίς μεγάλη δυσκολία με το σεληνόχημα. Στο ψηλότερο σημείο τους δεν ξεπερνάνε τα 2000 μέτρα, αλλά φαίνονται θεώρατα εξ αίτίας της μικρής σεληνιακής καμπύλης. Ο Γαλιλαίος ήταν ο πρώτος που ύπελογισε το ύψος τους, αλλά όχι με μεγάλη άκριβεια.

Το σεληνόχημα καβαλλάει έναν αυχένα των Καρπαθίων και μάς δαξίζει στην περίφημη θάλασσα των Ύετών (των βροχών) που έχει το πιο τέλειο γεωμετρικό σχήμα απ' όλες τις «θάλασσες». Είναι σχεδόν κυκλική, με διάμετρο 1000 χιλιομέτρων κι' έκανε μεγάλη έντύπωση στους πρώτους άστροναύτες που άνακάλυσαν δίπλα της το «Τέλμα των Νεφελών» και το «Τέλμα της Σήφωας», που κανείς δεν ξέρεi γιατί τα όνόμασαν έτσι. Σύμφωνα με την παλιά συνήθεια να δίνουμε γήινα όνόματα στις όροσειρές της Σελήνης, βρίσκουμε στις «όχθες» της θάλασσας των Ύετών, έκτος από τα Καρπάθια που άναφέραμε, και την όροσειρά των Άπεννίνων, τον Καύκασο και τις Άλπεις.

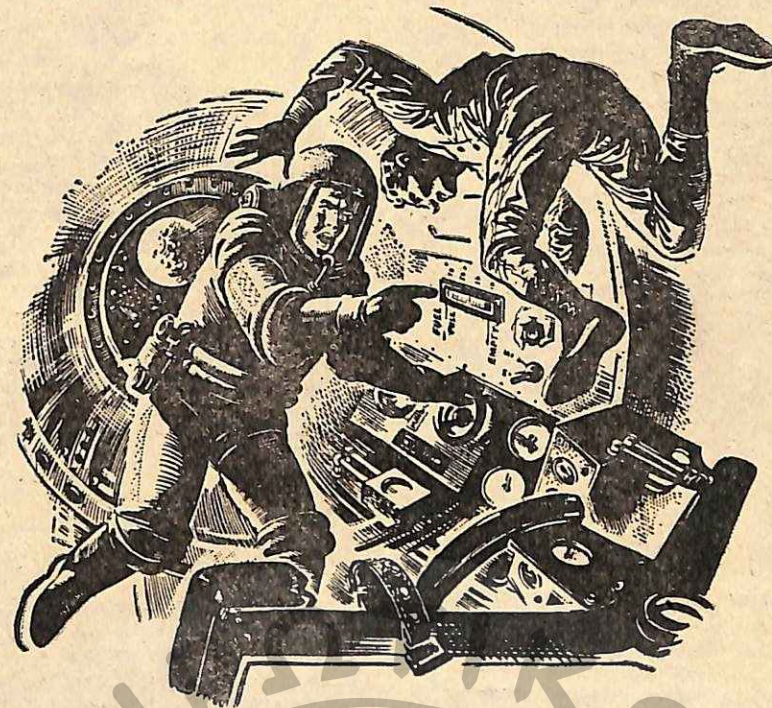
Τα Άπεννινα της Σελήνης είναι πολύ πιο έπιβλητικά άπο τη συνώνυμη όροσειρά της Ιταλίας. Η ψηλότερη κορφή τους φτάνει σε ύψος περίπου έφτα χιλιάδων μέτρων. Και λέμε «περίπου» γιατί οι γεωγράφοι του 21ου αιώνα δεν έχουν ακόμα συμφωνήσει πώς πρέπει να ύπολογίζουμε τα ύψη των βουνών της Σελήνης. Στη Γη κάθε ύψος ύπολογίζεται άπο την έπιφάνεια της θάλασσας. Άλλά στη Σελήνη όπου δεν υπάρχουν άληθινές θάλασσες, κανείς δεν ξέρεi άπο που πρέπει ν' αρχίσουμε το μέτρημα.

Ο Ήλιος δίνει στη Σελήνη κάθε δε-

κατέσσερις γήινες ήμέρες, γι' αυτό κι' έλάχιστοι τουρίστες έχουν την εύκαιρία να θαυμάσουν μια δύση στην όροσειρά των σεληνιακών Άπεννίνων. Θα έβλεπαν τις πανύψηλες κορυφές να λούζονται στις έκτυφλωτικές ακτίνες του Ήλιου, μετέωρες μέσα σ' ένα σκοτεινό φόντο. Αυτή η αντίθεση άνάμεσα στη λάμψη των άντικειμένων που φωτίζονται και το βαθύ σκοτάδι των έπιφανειών που βρίσκονται στη σκιά, δίνει στο σεληνιακό τοπίο αυτό τον όνειρικό χαρακτήρα που μάς πείθει ότι θρισκόμαστε πραγματικά σ' έναν άλλο κόσμο.

Στο όπτικό κοντραπούντο των φωτοσκιάσεων άντιστοιχούν οι αντίθετες της θερμοκρασίας. Όλη η θερμότητα της Σελήνης προέρχεται άπο τον Ή-

ρίστες θα έπισκεφθούν το σημείο όπου άγγιξε την έπιφάνεια της Σελήνης ο πρώτος άνθρωπινος πύραυλος που έφτασε ως εκεί, ο Λούνικ. Το ιστορικό αυτό σημείο βρίσκεται περίπου στο κέντρο της θάλασσας της Γαλήνης. Κοιμιά σημαία δεν είναι στημένη εκεί, γιατί οι σημαίες δεν κυματίζουν σ' ένα κόσμο όπου δεν ύπάρχει άέρας. Ένα μικρό μουσείο στεγάζει διάφορα ένθυμια άπο τις πρώτες προσπάθειες κατακτήσεως της Σελήνης καθώς κι' ένα άπεραντο μνημείο άφιερωμένο στην Ειρήνη. Ο όδηγός έξηγει στους τουρίστες, ότι η κατάκτηση του δορυφόρου της Γης κατά τις τελευταίες δεκαετίες του είκοστου αιώνα έγινε με πνεύμα διεθνούς συνεργασίας, και σήμαινε τη λή-

λιο κι' έφ' όσον η θερμότητα δε διαχέεται άπο την άνυπαρκτή ατμόσφαιρα, οι έπιφάνειες που έκτίθενται στο φως φτάνουν σε θερμοκρασία 150 βαθμών. ενώ τη νύχτα η θερμοκρασία πέφτει στους 150 βαθμούς κάτω απ' το μηδέν. Σε διάστημα μίας ώρας, η θερμοκρασία ενός άντικειμένου που περνάει άπο το φως στη σκιά πέφτει κατά 200 βαθμούς. Και καθώς τα ύλικά που άποτελούν τη Σελήνη δεν είναι θερμοαγωγά, διαπιστώνουμε το παράξενο φαινόμενο στον ίδιο βράχο, ή μια πλευρά να είναι καυτερή σαν πυρωμένο σίδερο και η άλλη ψυχρότερη άπο ένα κομμάτι πάγου.

Ο ναός της Ειρήνης

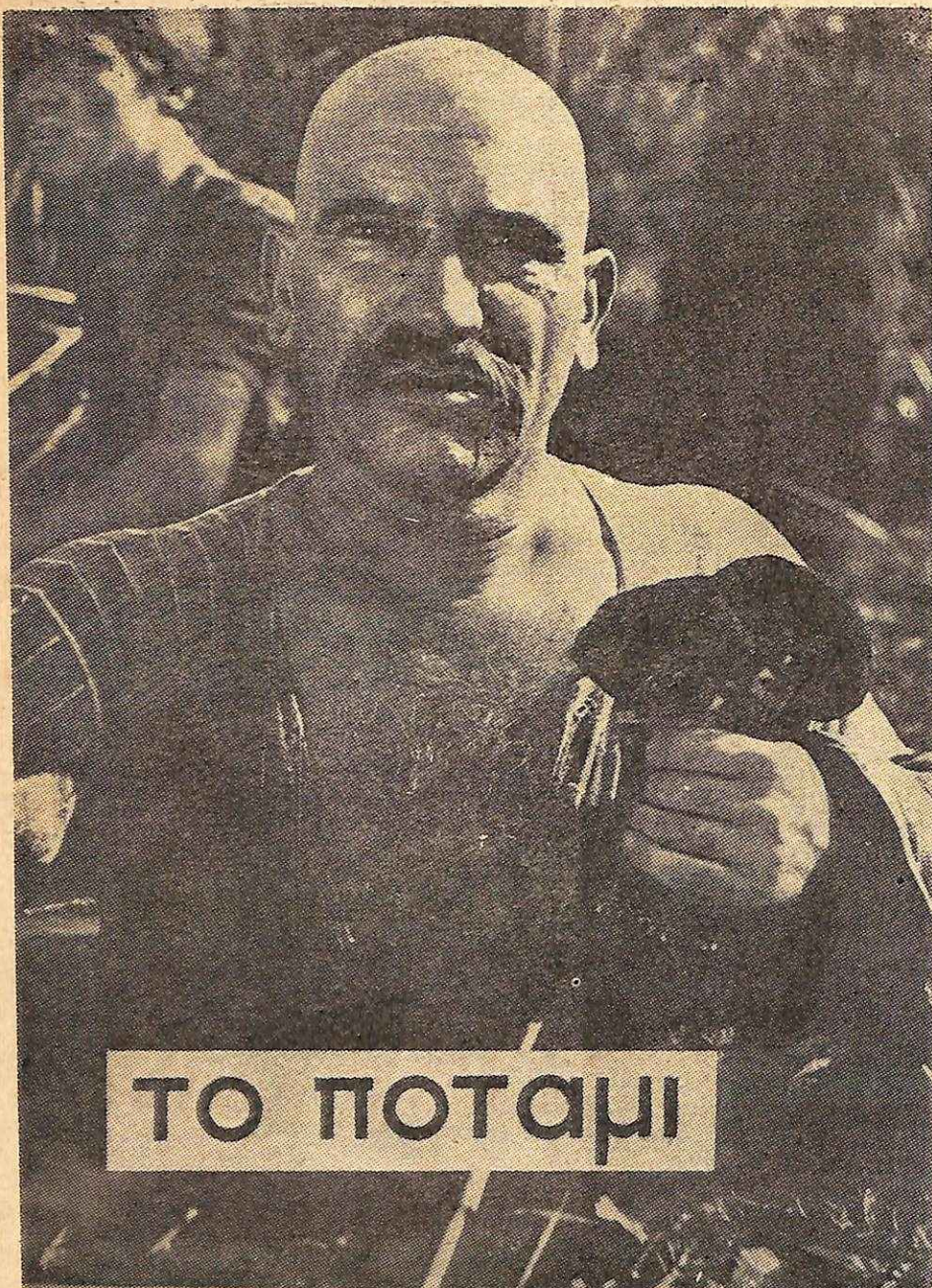
ΣΤΗ νοτιώτερη άκρη της όροσειράς των Άπεννίνων, οι τουρίστες θα βρουν, σ' έναν «πορθμό» που συνδέει τη θάλασσα των Ύετών με τη θάλασσα της Γαλήνης, ένα βωηητικό σταθμό άνεφοδιασμού, όπου θα μπορέσουν ν' άναπαυθούν για λίγο, πριν άπο το ταξίδι της έπιστροφής με το σεληνόχημα.

Ο τελικός σταθμός της έκδρομής θα είναι μια ιστορική τοποθεσία: Οι του-

ξη του ψυχρού πολέμου και την είσοδο της ανθρώπινης σε μια περίοδο ειρηνικών θριάμβων που άπέδειξε ότι το ανθρώπινο πνεύμα ήταν ικανό να ύψωθεί όχι μόνο προς τ' άστρα, αλλά και προς την ανώτερη ήθικη αντίληψη του σύμπαντος. Ο όδηγός (που τα έχει μάθει αυτά απ' έξω κι' άνακατωτά, για τί τα έχει έπαναλάβει άμέτρητες φορές) προσθέτει πώς η έξερεύνηση του δορυφόρου δεν έχει ακόμα συμπληρωθεί, γιατί παρουσιάζονται τρομακτικές δυσκολίες, αλλά χωρίς άλλο οι ένωμένες δυνάμεις των εθνών της οικουμένης θα ύπερνικήσουν σύντομα κάθε έμπόδιο κτλ., κτλ.

Οι περισσότεροι τουρίστες θα μείνουν ικανοποιημένοι άπο τις διακοπές στη Σελήνη και θα έπιστρέψουν στο σταθμό για να περάσουν την τελευταία ήμέρα τους στο δορυφόρο χορεύοντας. Ο χορός είναι πολύ εύχρηστο σπορ σ' ένα κόσμο μ' έλάχιστη βαρύτητα και, στη μεγάλη αίθουσα του σταθμού θα ιδούμε τις γηραιές κυρίες να περπατάνε ως το ταβάνι βολάροντας στους παλιούς ρυθμούς της καλής Γης, που αύριο τους περιμένει άτάραχη, πελωρια και ειρηνική.

ΚΛΑΝΤΕ ΜΑΡΛΥ

ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ

ΤΟ ΜΟΝΤΑΖ ΔΥΟ "ΠΟΤΑΜΙΩΝ"

Στην περυσινή «Εβδομάδα του Έλληνικού Κινηματογράφου» προβλήθηκαν δυο «Ποτάμια», με διαφορετικό μοντάζ. Για τα «Ποτάμια» αυτά έχει δημιουργηθεί μια σοβαρή διένεξη, μεταξύ του σκηνοθέτη Νίκου Κούνδουρου και των παραγωγών. Τι ακριβώς συμβαίνει;

ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΤΗΚΑΝ πάλι τελευταία στον καθημερινό Τύπο επιστολές και πληροφορίες γύρω από τη διαφωνία του νεαρού σκηνοθέτη Νίκου Κούνδουρου και των παραγωγών της τελευταίας του ταινίας, γύρω από την κόπια προβολής της. Κι' αυτό, γιατί υπάρχουν δύο διαφορετικές κόπιες της ταινίας, από τις οποίες ο σκηνοθέτης προτιμά τη μία κι' οι παραγωγοί την άλλη.

Πώς, όμως, είναι δυνατό να υπάρχουν δύο διαφορετικές κόπιες του ίδιου φιλμ. Και πού μπορεί να βρίσκεται η διαφορά τους;

Αυτό είναι μια ολόκληρη ιστορία.

Οι φίλοι του κινηματογράφου, που παρακολούθησαν από την αρχή τα δημοσιεύματα για την υπόθεση Κούνδουρου — παραγωγών, είναι λίγο ή πολύ κατατοπισμένοι. Ξέρουν, δηλαδή, πως η «πέτρα του σκανδάλου» βρίσκεται στο μοντάζ.

★

ΤΙ είναι το μοντάζ; Όλοι μας, κατά κάποιο τρόπο, έχουμε μιάν ιδέα πώς περίπου «γυρίζεται» μια κινηματογραφική ταινία. Ξέρουμε πώς το σενάριο, στην τελική του μορφή, είναι χωρισμένο σε σκηνές και σε πλάνα. Ξέρουμε ακόμη πώς τα πλάνα δεν «γυρίζονται» με χρονική σειρά. Έτσι, όταν το «γύρισμα» τελειώσει, υπάρχουν στο εργαστήριο ένα σωρό κομμάτια φιλμ, που πρέπει να συνδεθούν το ένα με τ' άλλο, για να σχηματίσουν την κόπια που θα προβληθεί.

Ακριβώς αυτή η δουλειά, αυτή η «σύνδεση» των κομματιών του φιλμ, είναι το μοντάζ.

Ας μη διασπείνουμε σκεπτεφί κανείς πώς δεν πρέπει να γίνει και σπουδαία δουλειά αυτό το μοντάζ, αφού ήδη, όταν γίνεται, όλες οι σκηνές έχουν «γυριστεί». Αν ρωτήσετε οποιονδήποτε ασχολείται με τον κινηματογράφο, θα σας πει πως το μοντάζ είναι υπόθεση πολύ σπουδαία και πολύ δύσκολη.

Από ένα πετυχημένο μοντάζ μπορεί να «σωθεί» μια μέτρια ή και μια κακή ταινία. Κι' αντίθετα, ένα κακό μοντάζ μπορεί να «χολάσει» μια καλή ταινία.

★

ΣΤΗΝ περυσινή «Εβδομάδα του Έλληνικού Κινηματογράφου» προβλήθηκαν δυο «Ποτάμια», που ήταν στην ουσία... ένα: Μια ταινία, δηλαδή, που δόθηκε σε δυο κόπιες. Το φιλμ του Νίκου Κούνδουρου, για το οποίο μιλήσαμε πιο πάνω.

Το υλικό ήταν το ίδιο. Το ίδιο σενάριο (με ελάχιστες διαφορές για τη σύνδεση των ιστοριών του φιλμ), ίδιες σκηνές, ίδια φωνοληψία.

Διέφερε μονάχα η αξιοποίησή του. Ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά.

Το «Ποτάμι» (ο ακριβής τίτλος της ταινίας είναι «Η δώδεκα μεριά του ποταμού») δίνει τέσσερις ιστορίες, που ξετυλίγονται δίπλα στα νερά ενός ποταμού των ελληνικών συνόρων και συνδέονται

ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ

«έσωτερικά» με το βασικό «αίτημα φύσης», που προβάλλει ή κάθε μία.

Στην «Εβδομάδα» το φιλμ προβλήθηκε δυο φορές. Τη μία με μοντάζ του Κούνδουρου και την άλλη με διαφορετικό.

Έτσι, είδαμε δυο «Ποτάμια».

Στο ένα, με το μοντάζ του Κούνδουρου, παρακολουθήσαμε ένα άριστο γράμμα του Έλληνικού Κινηματογράφου. Στο άλλο, είδαμε απλά μια καλή ταινία (κι' αυτό, γιατί τη σκηνοθέτησε ο Κούνδουρος!). Στο πρώτο «Ποτάμι» τα πλάνα των ιστοριών ακολουθούσαν έναν υπέροχο ρυθμό. Οι ιστορίες «μπλέκονταν» μεταξύ τους — έτσι όπως «μπλέκονται» όλες οι ιστορίες στη ζωή. Μετά από μια τραχεία σκηνή ακολουθούσε ένα γοητευτικό πλάνο. Κι' έπειτα από μερικές κεφάτες στιγμές έρχοταν μια αφήγηση τραγική κι' αγωνιώδης. Με τον τρόπο αυτό του χειρισμού, το ενδιαφέρον του φιλμ ήταν αδιάκοπο και αδιάπτωτο, αφού πριν από τις τελευταίες του σκηνές καμιά ιστορία δεν προσφερόταν στο θεατή ολοκληρωμένη. Κάθε μία πλησίαζε κι' απομακρυνόταν, για να δώσει σε λίγο τη θέση της στο ενδιαφέρον και στην αγωνία της άλλης. Στο νοῦ και στην καρδιά του θεατή δεν υπήρχαν «τελειωμένες» εντυπώσεις κι' αντιδράσεις. Η ολοκλήρωση έρχοταν στο τέλος, θυμίζοντας έντονα την «κάθαρση» των έργων των αρχαίων τραγικών.

Στο άλλο «Ποτάμι», ο ρυθμός ήταν χαλαρός και το ενδιαφέρον περιορισμένο. Οι ιστορίες δίνονταν ολόκληρες και συνδεόνταν μ' ένα γλυκερό «σπηκλά» (μια άχαρη αφήγηση, που θύμιζε άπιστα νοσηλευτικό, που δεν καταφέρνει να παρουσιάσει έξυπνα τα αξιόλογα νοήματα του). Κάθε θεατής «σταματούσε» σε κάποιον από τις πρώτες ιστορίες και σύγκρινε την αρχή, το τέλος και το νόημα της με τα στοιχεία των άλλων, χάνοντας την αισθητική απόλαυση των καταπινών σκηνών. Αν, λοιπόν, το δεύτερο «Ποτάμι» δεν το είχε «γυρίσει» ο θαυμάσιος Νίκος Κούνδουρος, θα ήταν ένα γλυκερό κατασκευασμά και τίποτ' άλλο. Το έσωσε — και θα το σώσει, αν οι παραγωγοί επιμένουν και το προβάλουν έτσι — η σκηνοθετική δεξιοτεχνία του Κούνδουρου.

★

ΣΧΕΤΙΚΑ με το μοντάζ θα μας δοθεί ευκαιρία να ξαναμιλήσουμε. Θα θυμηθούμε μονάχα εδώ τα λόγια μιας μεγάλης προσωπικότητας του Ρωσικού Κινηματογράφου, του Βσεβόλντ Πουντόβκιν:

«Η τέχνη του φιλμ είναι το μοντάζ: Το αξίωμα αυτό, γραμμένο από ένα Πουντόβκιν, έχει ένα ιδιαίτερο βάρος και μια ξεχωριστή σημασία».

★

ΟΣΟΙ είδαν τα δυο «Ποτάμια», ξέρουν πόσο το μοντάζ μπορεί να βοηθήσει ή να «χαντακώσει» ένα φιλμ. Όσοι δεν τα είδαν, ας μὴν τὰ χά-

σουν, αν προβληθούν και τὰ δυο κι' αν, φυσικά, ενδιαφέρονται να ιδούν τι ρόλο μπορεί να παίξει το μοντάζ σε μια ταινία.

Για ν' αναφερθούμε και σ' άλλα ελληνικά φιλμ, ας θυμηθούμε τη διασκεδαστική ταινία του Άλκευ Σακελλάρου «Τό ξύλο βγήκε απ' τον παράδεισο», που είχε ένα εξάισιο μοντάζ του Ντίνου Κατουρίδη και που χρωστάει αναμφισβήτητα ένα μεγάλο μέρος της επιτυχίας της στο επιμελημένο αυτό μοντάζ. Κι' ας σημειώσουμε ακόμη την ταινία του Ντίνου Δαδής «Ραντεβού στη Βενετία», στην οποία, εκτός από το αφέλειστο σενάριο, συνέβαλε σημαντικά στη διατήρησή της κάτω από το μέτριο, ένα άψοχο μοντάζ.

★

ΓΙΑ να ξαναγυρίσουμε στα δυο «Ποτάμια», ας μας επιτραπεί μια παρατήρηση:

Ο Γιάννης Πετροπουλάκης, που «επιμελήθηκε» τη δεύτερη κόπια με το γλυκερό μοντάζ της άρεσκείας των παραγωγών, έβαλε στα «ταμπλώ» του φιλμ τ' όνομά του με ξένα γράμματα. Ήταν άραγε, αυτό αποτέλεσμα της συναισθησεως του τι έκανε και του ότι δεν του μούσε να το δώσει ελληνικά;

Με εξαιρετικό ενδιαφέρον περιμένουν οι κινηματογράφοφιλοι την απόφαση για την προβολή της ταινίας του Ν. Κούνδουρου. Γιατί η προβολή αυτή θάνατο είναι σημαντικό γεγονός για τον Έλληνικό Κινηματογράφο. Έλπίζουμε πως θα προβληθεί η κόπια με το μοντάζ του εμπνευσμένου νεαρού σκηνοθέτη, γιατί αυτή είναι, χωρίς αμφιβολία, η καλύτερη.

Αν, πάλι, προβληθούν κι' οι δυο κόπιες, θα δοθεί μια θαυμάσια ευκαιρία στους φίλους του Κινηματογράφου να διαπιστώσουν τι είναι και τι προσφέρει σε μια ταινία το μοντάζ.

ΤΑΣΟΣ Ν. ΠΕΤΡΗΣ

ΧΩΡΙΣ ΛΟΓΙΑ

ΜΑΘΕΤΕ ΟΤΙ...

Μερικοί άνθρωποι είναι διατεθειμένοι να καταφύγουν στις άκρες του κόσμου για να γλυτώσουν απ' τις γυναίκες. Αυτό τουλάχιστον απέδειξε μια έρευνα μεταξύ του προσωπικού των αμερικανικών βάσεων της Ανταρκτικής όπου τα 50% των ανδρών προσφέρονται να υπηρετήσουν εθελοντικά για να γλυτώσουν από μια ενοχλητική σύζυγο, άρραβωνιαστικά ή φίλη.

★

Μια χημική ουσία που εκκρίνεται από τον οργανισμό, η «σεροτονίνη», φαίνεται ότι παίζει αποφασιστικό ρόλο στην εκδήλωση των κρίσεων της ημικρανίας. Οι Αμερικανοί επιστήμονες παρασκεύασαν πρόσφατα ένα νέο συνθετικό προϊόν, την «μεθυλσεργίδη», που έχει την ιδιότητα να εξουδετερώνει τη σεροτονίνη. Οι δοκιμές του φαρμάκου είχαν εξαιρετικά αποτελέσματα σε περιπτώσεις ημικρανίας όπου όλες οι άλλες γνωστές θεραπείες είχαν αποτύχει. Έξ' άλλου, για τον απλό πονοκέφαλο, παρασκευάζεται τώρα μια άσπινη που μπορεί να εισαχθεί στον οργανισμό με έμφυτες ενέσεις. Οι ενέσεις άσπινης είναι πολύ χρήσιμες για τους έλκοπαθείς που το στομάχι τους δεν ανέχεται τα δισκία.

★

Η νέα γαστρονομική μόδα της Καλιφόρνια είναι τα αυγά της χελώνας. Οι κάτοικοι της προνομίου αυτής πολιτείας έχουν ξετρελλαθεί με τα αυγά της χελώνας, που σεβίζονται σ' όλα τα εστιατόρια ως ομελέτες ή υάτια, βραστά ή χτυπητά, χρησιμοποιούνται στα γλυκίσματα ή τις σάλτσες, στο παστίτσιο ή στο κοκτέιλ... Όταν φτάνει η εποχή της ωοτοκίας, οι θαλάσσιες χελώνες βγαίνουν από το νερό και σκάβουν τρύπες στην άμμο. Εκεί γεννάνε τ' αυγά τους, σκεπάζουν προσεκτικά την τρύπα και ισοπεδώνουν την άμμο για να εξαφανιστούν κάθε ίχνος. Στην Καλιφόρνια υπάρχουν σήμερα θαλάσσιες χελώνες μόνο στο τεράστιο έλυδο του Μαρίαμι. Έπειτα δεν μπορούν να βγουν απ' το νερό, σκάβουν και αποθέτουν τ' αυγά τους στην άμμο του βυθού. Οι ερασιτέχνες ψαράδες καταβάνουν στο έλυδο με σκάφανδρα και κλέβουν τ' αυγά. Όταν η χελώνα αντιληφθεί ότι πορεύεται να της κλέψουν τ' αυγά της, κάθεται επάνω τους και σκεπάζεται ολόκληρη με άμμο για να φαίνεται σά βράχος. Αλλά αυτά τα κόλπα δεν εξαπατούν τους ψαράδες, που απακομίζουν σημαντικά κέρδη πουλώντας τ' αυγά της χελώνας εικασί φαρές ακριβότερα από τ' αυγά της κότας.

Ο ΑΤΟΜΟ ΚΗΠΟΣ

Στά τέσσερα εκτάρια της αμερικανικής γης που καλλιεργούν οι ατομικοί βοτανολόγοι του Μπρουκ χέιβεν, ή νωθρή φύση σπρώχνεται προς ταχύτερες φυτοβιολογικές εξελίξεις χάρη σ' έναν κύλινδρο κοβαλτίου που λούζει τα φυτά με ραδιενεργές ακτινοβολίες. Σ' αυτό τον «κήπο των μαρτυρίων» οι περισσότεροι φυτικοί οργανισμοί πεθαίνουν με άνομολόγητα βασανιστήρια. 'Αλλά μερικοί επιζούν και νέα, βελτιωμένα είδη φυτών δημιουργούνται...

ΟΙ ΑΚΤΙΝΕΣ ΓΑΜΜΑ ΣΤΗ ΒΟΤΑΝΙΚΗ

ΣΤΟ 'Εθνικό 'Εργαστήριο του Μπρουκχέιβεν, στο Λόγκ Άντλαντ της πολιτείας της Νέας Υόρκης, δυο δωδεκάδες κηπουρών επιστημόνων καλλιεργούν τον πιο παράξενο κήπο του κόσμου. 'Ολες οι προσπάθειές τους φαίνεται πως αποβλέπουν στην παραμόρφωση με τον ελάχιστο βασανισμό των φυτών που καλλιεργούν, άλλ' όχι με τις πανάρχαιες μεθόδους που χρησιμοποιούν οι Γιαπωνέζοι για να δημιουργήσουν τους περίφημους μικροσκοπικούς κήπους τους, άλλ' αντίθετα, σύμφωνα με την «ατομική» τεχνική της πιο σύγχρονης απ' όλες τις επιστήμες.

Αυτός ο παράδοξος πειραματικός κήπος, που η έκτασή του δεν υπερβαίνει τα τέσσερα εκτάρια, είναι αφιερωμένος αποκλειστικά στη μελέτη των επιδράσεων της πυρηνικής ακτινοβολίας πάνω στους φυτικούς οργανισμούς. Οι περισσότεροι επιστήμονες πιστεύουν πως οι ακτινοβολίες είναι η κυριώτερη, αν όχι η μοναδική αιτία των μεταλλαγών που εξασφαλίζουν την «εξέλιξη» των φυτικών ειδών και ο σκοπός των πειραμάτων του Μπρουκχέιβεν είναι να υποβληθούν τα φυτά σε δόσεις ραδιενεργών ακτινοβολιών κατά πολύ μεγαλύτερες από κείνες τις οποίες υποβάλλονται μέσα στο φυσικό τους περιβάλλον. Οι συμπεκνωμένες αυτές ακτινοβολίες επιταχύνουν εκπληκτικά την εξέλιξη, πράγμα που επιτρέπει την παραγωγή και την επιλογή βελτιωμένων φυτικών ποικιλιών μέσα σ' ελάχιστο χρονικό διάστημα, ενώ αν επιμνησθείμε τη φύση θα πρέπει να περιμένουμε ίσως επί αιώνες ολόκληρους. 'Αλλ' οι μεταλλαγές των κληρονομικών χαρακτηριστικών δεν οδηγούν πάντα σε μια «βελτιωμένη έκδοση» του φυτικού είδους που υποβάλλεται σε ισχυρές δόσεις ραδιενεργείας. Το πρόγραμμα των πειραμάτων του Μπρουκχέιβεν προϋποθέτει την καταστροφή πολλών φυτών, γιατί σε μια ευνοϊκή μεταλλαγή χάρη στην οποία επιτυγχάνεται κληρονομική βελτίωση του είδους, αντιστοιχούν εκατοντάδες άλλες που εξασθενίζουν το φυτό ή το κάνουν

στείρο και τερατόμορφο. Πάντως, είναι γεγονός ότι στη φύση, οι διάχυτες στο έδαφος, τον αέρα και το νερό ραδιενεργές ακτινοβολίες επιδρούν στα φυτά, με τόσο δραστήριο ρυθμό, ώστε σπανιότες τροποποιήσεις των κληρονομικών χαρακτηριστικών τους περνάνε απαρατήρητες κατά τη διάρκεια μιας ανθρώπινης ζωής.

Σήμερα, στα τέσσερα εκτάρια της αμερικανικής γης που καλλιεργούν, οι ατομικοί βοτανολόγοι του Μπρουκχέιβεν διαθέτουν μια ισχυρότατη βουκέντρα για να σπρώχνουν τη νωθρή φύση προς ταχύτερες φυτοβιολογικές εξελίξεις.

'Ατομικός βομβαρδισμός

ΚΑΘΕ μέρα, από το Φεβρουάριο ως το Νοέμβριο, τα δέντρα, οι θάμνοι, τα χορταρικά και τα λουλούδια του προσεκτικά περιφραγμένου ατομικού κήπου υποβάλλονται, επί είκοσι περίπου ώρες, σε ισχυρό «βομβαρδισμό» με ακτίνες γάμμα που εκπέμπονται από μια ράβδο κοβαλτίου 60. Το κοβάλτιο είναι μια από τις ισχυρότερες πηγές ραδιενεργείας που υπάρχουν σήμερα στον κόσμο.

Στο κέντρο του κήπου υπάρχει ένας σωλήνας από ανοξείδωτο χάλυβα διαμέτρου δέκα εκατοστών. 'Υψώνεται κάθετα δυο μέτρα πάνω από το έδαφος και χώνεται μέσα στο έδαφος σε βάθος περίπου ενός μέτρου, όπου καταλήγει σ' ένα είδος μικρού πηγαδιού με παχιά τοιχώματα από μολύβι και μπετόν. Το κοβάλτιο 60 περιέχεται σ' ένα μικρό χαλύβδινο κύλινδρο διαμέτρου πέντε εκατοστών και μήκους σαράντα πέντε εκατοστών μ' ένα πώμα από μολύβι στην κορυφή του. 'Ο κύλινδρος του κοβαλτίου γλιστράει ελεύθερα σαν έμβολο μέσα στο χαλύβδινο σωλήνα κι' ανεβοκατεβαίνει με τροχαλίες που λειτουργούν με ηλεκτρικό ρεύμα εξ αποστάσεως.

Στις τέσσερις και μετά τα απόγευμα σ' όλη τη διάρκεια της ανοίξεως του καλοκαιριού και του φθινοπώρου, οι κηπουροί και οι επισκέπτες θ' απομα-

κρυνθούν από τον κήπο και ο κύλινδρος του κοβαλτίου θ' ανυψωθεί από το πηγάδι του για να ακινητοποιηθεί σε ύψος περίπου 1.20 μ. πάνω από το έδαφος.

'Εκεί θα μείνει όλη τη νύχτα και το επόμενο πρωί και, σ' αυτό το διάστημα οι ραδιενεργές ακτίνες του «λούζουν» κάθε τι το ζωντανό που βρίσκεται γύρω μ' μια ακτίνα περίπου εκατό μέτρων. 'Όρα μία μετά το μεσημέρι, οι τροχαλίες κατεβάζουν και πάλι τον κύλινδρο στο πηγάδι του και οι ακτίνες του παύουν προσωρινά να βομβαρδίζουν τον κήπο. 'Από τη μία ως τις τέσσερις και μισή οι βοτανολόγοι θ' έχουν τον καιρό να περιποιηθούν τα φυτά και να μελετήσουν την επίδραση του ατομικού βομβαρδισμού.

Μιά τραγική επιπλοκή

Ο ΑΤΟΜΙΚΟΣ κήπος οργανώθηκε το 1949, σε μιάν απόμερη γωνιά του τεράστιου γηπέδου που κατέχει το 'Εθνικό 'Εργαστήριο του Μπρουκχέιβεν, όπου η ατομική ενέργεια μελετάται σ' όλες τις μορφές της. 'Ο μοναδικός δρόμος που οδηγεί στην είσοδο του κήπου πλαισιώνεται με απειλητικές επιγραφές που προειδοποιούν τους διαβάτες για τον τρομερό κίνδυνο των ραδιενεργών ακτινοβολιών και ολόκληρος ο κήπος περιβάλλεται από ένα μεταλλικό φράχτη ύψους δύομισι μέτρων με ακανθώδη συμπατόπλεγμα στην κορυφή. Στην είσοδο υπάρχει ένα μικρό κτίριο που στεγάζει το μηχανισμό χάρη στον οποίο ανεβοκατεβάζεται ο κύλινδρος του κοβαλτίου που απέχει περίπου εκατόν πενήντα μέτρα.

'Ο μηχανισμός που θέτει σε κίνησή τις τροχαλίες συνδέεται μ' ένα πολύπλοκο σύστημα ασφαλείας. Κάθε βοτανολόγος που ασχολείται με την περιποίηση του κήπου και τα πειράματα έχει ένα λουκέτο με τ' αρχικά του. 'Όταν αρχίζουν οι εργασίες, ο κύλινδρος του κοβαλτίου είναι κατεβασμένος στο πηγάδι του, δηλαδή ακίνητος. Μπαίνοντας στον κήπο, κάθε βοτανολόγος προσαρμόζει το λουκέτο του στον ασφαλιστικό μηχανισμό, πράγμα που αποκλείει την κατά λάθος ανύψωση του κυλίνδρου. Για ν' ανυψωθεί ο κύλινδρος, πρέπει ν' αφαιρεθούν όλα τα λουκέτα (υπάρχουν περίπου δυο δωδεκάδες) δηλαδή να έχουν βγει όλοι οι επιστήμονες από τον κήπο.

'Ως πρόσθετο προφυλακτικό μέτρο, κάθε άνθρωπος που μπαίνει στον κήπο υποχρεώνεται να κορφωτισώσει στο πέτο του ένα μικρό «μενταγιόν» που περιέχει μια εξοσθητή φωτογραφική πλάκα. Στην έξοδο, η πλάκα «εμφανίζεται» και αποκαλύπτει την ένταση των ακτινοβολιών στις οποίες έχει τυχόν εκτεθεί ο κηπουρός.

Παρά το σχολαστικό αυτό σύστημα ασφαλείας οι κηπουροί του Μπρουκχέιβεν βρέθηκαν σε πολύ δύσκολη θέση όταν μία μέρα, εδώ και μερικά χρόνια,

το καλώδιο που χρησιμεύει για το ανεβοκατεβάσμά του κυλίνδρου έπαθε έμπλοκή στις τροχαλίες και το ραδιενεργό κοβάλτιο έμεινε κρεμασμένο σε ύψος ενός μέτρου. Κανείς δεν τολμούσε πιά να πλησιάσει στον κήπο, μέχρι που ένας μηχανικός έλυσε το πρόβλημα όπως περίπου ο 'Αλέξανδρος έλυσε το γόρδιο δεσμό: πήρε ένα τουφέκι κι' έκοψε το καλώδιο με μια σφαίρα. 'Ηταν ίσως η μοναδική περίπτωση στην ιστορία κατά την οποία ένας «ατομικός βομβαρδισμός» σταμάτησε χάρη σ' ένα απηρχαιωμένο τουφέκι. Είναι άπιστο ότι το έπεισέδιο θ' επαναληφθεί στο μέλλον, γιατί τώρα ένα καινούργιο τελειοποιημένο σύστημα εξασφαλίζει την απρόσκοπτη λειτουργία της τροχαλίας.

Θερμοκήπια και αντιδραστήρες

ΓΙΑ λόγους κλιματολογικούς και άλλους, ώριμένα φυτά που δεν μπορούν να καλλιεργηθούν στον ατομικό κήπο, τοποθετούνται σ' ένα ατομικό θερμοκήπιο, μέσα στο οποίο «λούζονται» επί είκοσι ώρες την ημέρα με τις ραδιενεργές ακτινοβολίες μιας πηγής κοβαλτίου 60, ισχύος 15 κιουρί. Το σύστημα ασφαλείας του θερμοκηπίου είναι ένα περίπου ίδιο με το ατομικού κήπου.

Μιά άλλη μέθοδος πειραματισμού συνίσταται στην εισαγωγή των φυτών επί μερικές ώρες μέσα στον γιγαντιαίο ατομικό αντιδραστήρα του εργαστηρίου που εκπέμπει πολύ ισχυρότερες ακτίνες γάμμα. 'Επειτα απ' αυτό το συμπεκνωμένο ραδιενεργό λούτρό, τα φυτά κλείνονται σ' ένα από τα συνηθισμένα θερμοκήπια που διαθέτουν οι βοτανολόγοι του Μπρουκχέιβεν.

'Η ραδιενέργεια προκαλεί εκπληκτικές μεταβολές στον οργανισμό και την εμφάνιση των φυτών, άλλ' οι μεταβολές αυτές δεν είναι παρά η άρχη μίας μακράς σειράς πειραμάτων. Μ' όλο που οι ακτίνες γάμμα επιταχύνουν σημαντικά τη φυσική λειτουργία της εξέλιξης, οι τεχνητές μεταβολές εξασθενούν πάντα από την ταχύτητα της ανάπτυξεως των φυτών.

Αυτό που κυρίως ενδιαφέρει τους βοτανολόγους είναι οι αθέατες τροποποιήσεις που προκαλούνται από τη ραδιενέργεια στα χρωμοσώματα και τα γονίδια που εξασφαλίζουν τη διαίτιση των κληρονομικών χαρακτηριστικών του φυτού. Οι κηπουροί του Μπρουκχέιβεν παίρνουν μοσχεύματα από τα δέντρα, τους θάμνους και τ' άλλα φυτά του ατομικού κήπου και τα φυτεύουν σε άλλα εδάφη που δεν υποβάλλονται σε ραδιενεργές ακτινοβολίες για να τους δώσουν τον καιρό ν' αναπαραχθούν. 'Αλλά μονάχα ένα μικρό ποσοστό των κληρονομικών μεταλλαγών που θα εκδηλωθούν (αν εκδηλωθούν) κατ' αυτό τον τρόπο, θα είναι μια πραγματική «βελτίωση» του φυτικού είδους. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα φυτά που υπέστησαν ατομικό βομβαρδισμό μεταβάλλονται μάλλον προς το χειρότερο.

Φυτικά βασανιστήρια

ΓΙΑ να εξελιχθεί αισθητά ένα φυτικό (δπως κι' ένα ζωικό) είδος πρέπει να περάσουν χιλιάδες χρό-

νια. 'Αλλ' οι επισκέπτες του ατομικού κήπου του Μπρουκχέιβεν, έπηρεασμένοι από τα μυθιστορήματα επιστημονικής φαντασίας και τα υπεραισιόδοξα άρθρα των εφημερίδων, περιμένουν να ιδούν παράξενα τερατώδη φυτά, λεμόνια μεγάλα ίσαμε ένα σπίτι και τριαντάφυλλα μεγαλύτερα από τα λάχανα και φυσικά χωρίς αγκάθια. 'Αλλ' αυτό που αντικρύζουν οι επισκέπτες είναι μάλλον

ματα που, εκτός από το χρώμα τους, δεν έχουν τίποτα το κοινό με τους υγιείς καρπούς. Τα καπνόφυτα έχουν φύλλα λεπτά και στενόμακρα αντί των συνηθισμένων χοντρών φύλλων. Πολλά αυτά και θάμνοι έχουν γίνει εντελώς άγνωστα. Μερικά δέντρα φαίνονται νεκρά, εντελώς απογυμνωμένα από τα φύλλα τους, αν και ζούν ακόμα και αναπτύσσονται.

Μέσα σ' αυτό το χαλύβδινο κύλινδρο υπάρχει ένας μικρότερος κύλινδρος που περιέχει το ραδιενεργό «κοβάλτιο 60». 'Η ακτινοβολία του λούζει όλη την ημέρα τα φυτά του «ατομικού κήπου» του Μπρουκχέιβεν. 'Όταν οι βοτανολόγοι εργάζονται στον κήπο, ο κύλινδρος του κοβαλτίου είναι κατεβασμένος κάτω από την επιφάνεια του εδάφους, σ' ένα πηγάδι με τοιχώματα από μπετόν και μολύβι.

Ένας «κήπος των μαρτυρίων» για τα φυτά, δέντρα και θάμνους καμπουριασμένους, καχεκτικούς, λουλούδια παραμορφωμένα, καρπούς που φαίνονται να έχουν πάσει καρκίνο. Και όσο πιο κοντά προς τη μυστηριώδη πηγή των ακτινοβολιών βρίσκονται τα φυτά, τόσο πιο άρρωστα φαίνονται.

'Όριμένα δέντρα του ατομικού κήπου μοιάζουν περισσότερο με θάμνους που τα κλαδιά τους είναι γεμάτα από νοσηρές εξογκώσεις. Οι καρποί παύουν επίσης παράξενα ακανόνιστα σχή-

μα. 'Ετσι, τα περισσότερα πειραματικά φυτά του ατομικού κήπου είναι καταδικασμένα να πεθάνουν με άνομολόγητα βασανιστήρια, κι' αν υπήρχε μια «έταιρία προστασίας των φυτών» οι επιστήμονες του Μπρουκχέιβεν θα εύρισκαν ασφαλώς τον μπελό τους. 'Αλλ' αν και μερικές ευαίσθητες ψυχές έχουν υποστηρίξει ότι τα φυτά υποφέρουν δπως και τα ζώα, οι απόψεις τους δεν έχουν βρει απήχηση στο μεγάλο κοινό. Συνεπώς, οι ατομικοί βοτανολόγοι του Μπρουκχέιβεν έχουν το προνόμιο να ικανοποιούν τα υποσυνείδητα σοδιστικά

τους ένστικτα (πού, όπως μάς βεβαιώνουν οι ψυχαναλυτές, υπάρχουν στα βάθη κάθε ανθρώπινης ψυχής) βασανίζοντας, σκοτώνοντας και ακρωτηριάζοντας τους ζωντανούς οργανισμούς του κήπου τους χωρίς να προκαλούν διαμαρτυρίες με μία μέθοδο αντίξια των πιο τολμηρών μυθιστορημάτων επιστημονικής φαντασίας. 'Αλλ' αντίθετα, προς ό,τι συμβαίνει σ' αυτά τα μυθιστορήματα, οι σκοποί και οι φιλοδοξίες των ατομικών

πρόγραμμα δεν προβλέπει ακόμα τέτοια πειράματα, αλλ' οι επιστήμονες δεν αποκλείουν το ένδεχόμενο να παραχθούν τερατόμορφα ζώικά είδη απ' τους άπο γόνους των πουλιών και των έντόμων που έχουν απορροφήσει μεγάλες ραδιενεργές δόσεις από τον ατομικό κήπο του Μπρουκχέϊν.

Τα έντομα και τα πουλιά είναι πολύ πιο εύαισθητα από τα φυτά στις ατομικές ακτινοβολίες και οι άνθρωποι ει-

νεκρογένητα και 4.701 παιδιά (δηλαδή ένα στα έξη) που γεννήθηκαν με διάφορες ανατομικές δυσμορφίες.

Δίχρωμες γαρυφαλιές

ΣΤΟ Μπρουκχέϊν, δυό δωδεκάδες επιστημόνων ασχολούνται με την ειρηνική εφαρμογή της ατομικής ενέργειας στον τομέα της βοτανικής, ενώ χιλιάδες άλλων επιστημόνων σ' όλο τον κόσμο ενδιαφέρονται περισσότερο για την καταστροφική της πλευρά. Συνεπώς, οι ατομικοί βοτανολόγοι δεν βασανίζουν άσκοπα τα φυτά και τα πειράματά τους, εκτός από το καθαρά επιστημονικό τους ενδιαφέρον, παρουσιάζουν και μια «διπλωματική» άποψη όχι μικρότερης σημασίας.

Πολλοί βοτανολόγοι και καλλιεργητές απ' όλο τον κόσμο στέλνουν στο Μπρουκχέϊν δείγματα φυτών για να υποστούν μια «κούφα ραδιενέργειας», ελπίζοντας ότι μ' αυτό τον τρόπο θα βελτιωθούν τα κληρονομικά χαρακτηριστικά τους. Μερικοί μάλιστα χαρακτηριστικά αισιόδοξοι, συνοδεύουν τα φυτικά τους δείγματα με μια συγκεκριμένη παραγγελία, π.χ. να γίνουν οι πατάτες δυό φορές μεγαλύτερες από το φυσικό τους μέγεθος ή να ωριμάζουν τα ροδάκινα δυό μήνες αργότερα από το κανονικό... Ένωσείται πώς οι κηπουροί του Μπρουκχέϊν δεν είναι ακόμα σε θέση να κάνουν θαύματα και δεν αναλαμβάνουν τέτοιες παραγγελίες.

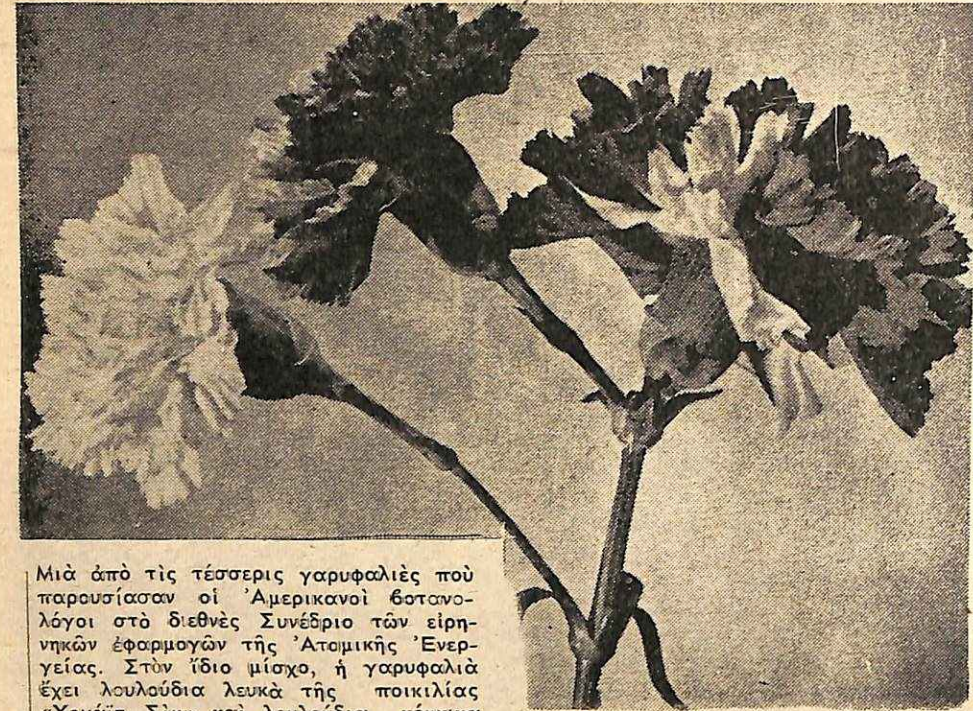
'Αλλ' ο μεγαλύτερος διπλωματικός θρίαμβος των βοτανολόγων του Μπρουκχέϊν ήταν η εκπλήξη των Ρώσων συναδέλφων τους μπροστά στις τέσσερις γαρυφαλιές που παρουσίασαν στην πρώτη Διεθνή Διάσκεψη για τις ειρηνικές εφαρμογές της ατομικής ενέργειας που είχε οργανωθεί στη Γενεύη τον Αύγουστο του 1955. Αυτές οι τέσσερις γαρυφαλιές είχαν στον ίδιο μίσχο λουλούδια λευκά της ποικιλίας «Χουάιτ Σίμ» και λουλούδια κόκκινα της ποικιλίας «Ουίλλιαμ Σίμ». Οι βοτανολόγοι πέτυχαν αυτή την παράξενη μεταλλαγή του φυτού στη ραδιενεργό ακτινοβολία του κοβαλτίου.

και ακόμα πιο εύπρόσβλητοι από τα ζώα, όπως απέδειξαν οι τραγικές συνέπειες του βομβαρδισμού της Χιροσίμα. Σύμφωνα με τις στατιστικές του Ιαπωνικού Ινστιτούτου ατομικών έρευνών, επί 32.179 γεννήσεων που σημειώθηκαν στη Χιροσίμα μεταξύ της όης Αύγουστου 1945, ημέρα που έξερράγη η πρώτη ατομική βόμβα, και της ίδιας ημερομηνίας του 1954, υπήρχαν 500 παιδιά

Μ' όλο που οι 'Αμερικανοί άνθρωκοί καλλιεργούν κάθε χρόνο πάνω από διακόσια εκατομμύρια γαρυφαλιές, μια κληρονομική μεταλλαγή αυτού του είδους παρατηρείται μόνο μια φορά κάθε δέκα χρόνια. 'Αλλ' οι βοτανολόγοι του Μπρουκχέϊν, χάρη στις ραδιενεργές ακτινοβολίες, πέτυχαν έξη τέτοιες μεταλλαγές σε λιγώτερα από χίλια φυτά. Αυτό μάς δίνει μια ιδέα του τί μπορούν να πετύχουν οι επιστήμονες με τη συστηματική εφαρμογή αυτής της μεθόδου σ' ελάχιστο χρονικό διάστημα.

Στο τέλος της διασκέψεως της Γενεύης οι 'Αμερικανοί βοτανολόγοι προσέφεραν δυό γλάστρες με τις παράξενες δίχρωμες γαρυφαλιές στους Ρώσους βοτανολόγους, που τις δέχθηκαν πρόθυμα. 'Ετσι, χάρη στην αμοιβαία κατανόηση των βοτανολόγων δυό κομμάτια αμερικανικής γής «προσαρτήθηκαν» από τη Σοβιετική Ένωση χωρίς αίμα.

R. DELORME

Μια από τις τέσσερις γαρυφαλιές που παρουσίασαν οι 'Αμερικανοί βοτανολόγοι στο διεθνές Συνέδριο των ειρηνικών εφαρμογών της 'Ατομικής Ένέργειας. Στον ίδιο μίσχο, η γαρυφαλιά έχει λουλούδια λευκά της ποικιλίας «Χουάιτ Σίμ» και λουλούδια κόκκινα της ποικιλίας «Ουίλλιαμ Σίμ». Οι βοτανολόγοι πέτυχαν αυτή την παράξενη μεταλλαγή του φυτού στη ραδιενεργό ακτινοβολία του κοβαλτίου.

βοτανολόγων θα καταλήξουν σε κάτι καλύτερο για την ανθρωπότητα.

Φυτά και ζώα

ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ των βοτανολόγων του Μπρουκχέϊν αποβλέπουν στη βελτίωση των φυτικών ειδών, π.χ. την παραγωγή σιτηρών που παρουσιάζουν ανθεκτικότητα στα παράσιτα και στο κρύο, καρπών που περιέχουν περισσότερες θρεπτικές ουσίες, δέντρων που παράγουν περισσότερους και μεγαλύτερους καρπούς, φυτών που εγκλιματίζονται εύκολα σε άγονα έδάφη. Και στο άπώτερο μέλλον δεν αποκλείεται να δημιουργηθούν φυτικά είδη εντελώς «καινούργια» που θα λύσουν τα προβλήματα διατροφής της ανθρωπότητας.

Οι άνθρωποι δεν εκτίθενται στις ακτίνες γάμμα του κοβαλτίου, αλλά τ' ακαθάρτα συρματοπλέγματα δεν έμπο- δίζουν τα έντομα, τα σκουλήκια και τα πουλιά να εισχωρήσουν στον ατομικό κήπο και να έκτεθούν άθελά τους στις ραδιενεργές ακτινοβολίες. Μερικά πουλιά χτίζουν τη φωλιά τους άνωποιάσαστα κοντά στον κύλινδρο του κοβαλτίου. Πώς θα έβελιχθούν αυτά τα ζώα; Το

ΤΡΑΠΟΝΑΙ ΑΓΑΠΗΣ

ΠΙΕΡ ΛΑ ΜΥΡ
ΜΕΤ. ΣΥΛΒΑΣ ΑΚΡΙΤΑ

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΤΜΕΝΑ

Ο Φέλιξ Μέντελσον νεαρός, γοητευτικός, πλούσιος και με μουσικό ταλέντο, που σε νεαρή ηλικία τον έκανε διάσημο, παντρεύεται από κεραυνόβολο έρωτα την όμορφη Σεσίλ Ζανρενώ πλούσια μοναχοκόρη και άναθρεμμένη με αυστηρές αρχές. Η Σεσίλ είναι χριστιανή, κόρη παπά και ο Φέλιξ Έβραϊος, αυτό όμως δεν τους έμποδίζει να γίνουν ένα χαριτωμένο ζευγάρι που τώρα μόλις αρχίζει να κτίζει την εύτυχία του.

110

ΤΑ ΜΑΤΙΑ της Σεσίλ πετούσαν σπίνες, τα λεπτά ρουθουνάκια της άνοιγοχλείνανε.

— Κι' ο κόσμος είναι πολύ καλύτερος.

— 'Ισως, μα δεν ξέρουνε να φιλάνε.

Την έσυρε πάνω του, ανασήκωσε το πρόσωπό της απαλά και κόλλησε τα χείλη του σιά δικά της.

— 'Ετσι μάλιστα, της δήλωσε. 'Αλλά σου χρειάζεται εξάσκηση. Προτείνω ένα καθημερινό μάθημα.

Από τέτοιες άνοησιες φιάχνεται η εύτυχία. Για μια χαρούμενη καρδιά, όλα είναι άφοροχο εύτυχίας..

— 'Εξ άλλου, ξέσπασε πάλι εκείνη, όλα εδώ είναι πιο ακριβά. Ξέρεις πόσα ζητήσανε για να διορθώσουν μια καρέκλα; Τέσσερα τάλληρα!

— Τους λοποδότησε!

— Παζάρεψα όμως κι' αφαιρέσανε δώδεκα φρένιχς.

— Μα δεν είναι θαυμάσιο αυτό!.. 'Η φωνή του έκρυβε μιαν ανήσυχη δυσανεξία. Μα, ωστόσο, δεν είμαστε δα κι' δολότελα φτωχοί. Δεν ντρέπεσαι λιγούλακι, να παζαρεύεις για λίγες πεντάρες;

— Οί έμποροι δέ σε σέβονται, αν δεν παζαρεύσεις λίγο. 'Ετσι μούλεγε η μαμά.

— Μα δεν σταματούσε και καθόλου η μητέρα σου;

— Τώρα είσαι αναιδής. 'Όταν όμως είμαστε ανόραβωνισμένοι, την παίρνουμε πάντα για την υπέροχη ανατροφή που μούδωσε.

— Πραγματικά. Μα, μικρούλα μου Ζυλέτ, δεν είμαι κανένα φτωχαδάκι. Κι' εσύ είσαι πλουσιώτατη, αν δεν τό ξέρεις. Γιατί αυτές οι γελοιότητες τσιγγουνίες;

— Μα, Φέλιξ, είναι άμαρτία να σπαταλάς λεφτά. 'Αν μια νοικοκυρά δεν λογαριάζει τις πεντάρες, δεν θα λογαριάζει ούτε τα τάλληρα. Θα γίνει κακή σούζυος κι' ο Θεός θα πάψει να ελόγαει το σπιτικό της.

— Μα, Φέλιξ, είναι άμαρτία να σπαταλάς λεφτά. 'Αν μια νοικοκυρά δεν λογαριάζει τις πεντάρες, δεν θα λογαριάζει ούτε τα τάλληρα. Θα γίνει κακή σούζυος κι' ο Θεός θα πάψει να ελόγαει το σπιτικό της.

— Μα, Φέλιξ, είναι άμαρτία να σπαταλάς λεφτά. 'Αν μια νοικοκυρά δεν λογαριάζει τις πεντάρες, δεν θα λογαριάζει ούτε τα τάλληρα. Θα γίνει κακή σούζυος κι' ο Θεός θα πάψει να ελόγαει το σπιτικό της.

— Μα, Φέλιξ, είναι άμαρτία να σπαταλάς λεφτά. 'Αν μια νοικοκυρά δεν λογαριάζει τις πεντάρες, δεν θα λογαριάζει ούτε τα τάλληρα. Θα γίνει κακή σούζυος κι' ο Θεός θα πάψει να ελόγαει το σπιτικό της.

Έκείνος έμεινε σιωπηλός. Για πρώτη

φορά ένοιωσε μια βασική διαφορά ανάμεσά τους. Γι' αυτόν η πολυτέλεια ήταν απαραίτητη. Το χοίμα άπηχε για να το χαίρεται κανείς, όχι για να το θάβει σε σιδερένια κουτιά. Γι' αυτήν η πολυτέλεια σήμαινε σπατάλη κι' η σπατάλη άμαρτία. Ναί, ο Θεός ήταν με το μέρος των λιτών, των τσιγκούνηδων...

— Καλά, τι θές και διορθώνεις καρέκλες. 'Ελπίζω του χρόνου να μην είμαστε εδώ. Δεν πιστεύω να νομίζεις, πως σκοπεύω να περάσω τη ζωή μου, διευθύνοντας μια επαγγελματική δραστηριότητα. 'Ο παλιός μου δάσκαλος ο Ζέλτερ είναι μέλος της Μουσικής 'Ακαδημίας. Τον άλλο χρόνο, θ' άπουσεθεί κι' ίσως πάω τη θέση του. Κι' ύστερα απ' αυτό δεν άπάχει παρά η Φιλαρμονική του Βερολίνου. Πώς θα σου φαινότανε;

— Θα προτιμούσα να είχαμε ένα δικό μας σπιτάκι και να ζούσαμε εύτυχισμένοι σε μια ήσυχη μικρή πόλη.

— 'Αλλά, Ζυλέτ, μπορείς νάσαι το ίδιο εύτυχισμένη και σε μια μεγάλη πολιτεία. Δεν καταλαβαίνεις, αγαπούλα, πως θα πέθαινα, αν περνούσα τη ζωή μου σε μιαν από αυτές τις μικρές πόλεις;

'Ενοιωσε πως η συζήτηση γινότανε έντονη. Πάσχιζε να ξαναβρεί τον πρωτινό ανάλαφρο τόνο.

— Μπορεί να μην το γνωρίζετε, αγαπητή μου φράου Μέντελσον, αλλά παντρεύτηκες έναν άντρα πρώτης κατηγορίας, που ανήκει σε μιαν πρώτη κατηγορία θέσει. Τώρα άς ανάψουμε και λίγο φώς στο δωμάτιο.

Το δείπνο ύπληξε όπως πάντα απλό αλλά έξοχο.

— 'Ας είναι, παρατήρησε πειραχτικά, οι νοικοκυρές της Φραγκφούρτης, καλοταΐζουνε τους άντρες τους.

Το κομπλιμέντο έφερε μια σπινάδα εύχαρίστησης στα μάτια της. Στη χρυσάφνια λάμψη της φλόγας των κεριών, η όμορφη της φάνταζε πιο όμορφη. Ήτανε χάρμα ματιών. Ποιά μυστηριώδεια άλχημεία της φύσης είχε συνδυάσει τόση δραματική όμορφιά, με τέτοια άνόνητα ψυχής. Μια σχολαστική, άψογη νοικοκυρούλα με τη μορφή μιας τυχοδιώκτριας...

Κοιμόντιόσανε για διάφορα. 'Εκείνη

του διηγήθηκε για τα κοινοπολικά που είχε ακούσει. Λίγες βδομάδες ύστερα απ' την άφιξη τους, είχε κιόλας γίνει μέλος των κοινωνικών και φιλανθρωπικών οργανώσεων της πόλης. Ένώ εκείνος εξακολουθούσαν να τον θεωρούν σαν ένα ξένο Βερολινέζο, εκείνη έγινε καλοδεχούμενη απ' τις ντόπιες κυρίες σαν ήμοιά τους. 'Αγαπούσανε το κάθε τι σ' αυτήν. Βέβαια η οικογένειά της, τα πλούτη της παίζανε κι' αυτά ρόλο.

Έκείνος παρακολουθούσε την δημοτικότητα της, εύχαριστημένος που έπιανε τόσο εύκολα φίλεις, και δεν περνούσε μόνη τις ώρες που αυτός συνέθετε ή έκανε πρόβες με την ορχήστρα.

— 'Αν δεν λάβεις τα μέτρα σου, θα σε βγάλουνε πρόεδρο καμιά μέρα, της παρατήρησε πειραχτικά.

— 'Εμένα; Για το Θεό! Είμαι πολύ νέα. 'Η μετριοφροσύνη της ήταν ανήσυχη, άποπλιστική. Σε λίγα χρόνια έσως.

Θάθελε να της πει, πως σε λίγα χρόνια θα βρισκότανε στο Βερολίνο. Κατήχησε.

— Θα είσαι η όμορφότερη προεδρίνα που είχανε ποτέ τους.

Περάσανε στο σπουδατήριο για τον καφέ τους. Αυτή ήταν η εύτυχία, η παντρεία όπως την άνειρευότανε. 'Ενα νοστιμώτατο δείπνο, με μιαν όμορφη γυναικούλα, εύθυμία, γαλήνη. Καφεδάκι μπροστά σε μια χαρούμενη φωτιά.

Κυττάζοντας τις φλόγες, η σκέψη του πλανήθηκε στα περασμένα, στο κοντινό παρελθόν της παράξενης νύχτας του γάμου του. 'Αργά τ' άπόγευμα, είχανε φύγει απ' τη Φραγκφούρτη. 'Η Μαρτιάκη βροχή χτυπούσε τα παράθυρα της άμαξας. 'Η Σεσίλ άκουμπόσε νυσταγμένη στο στήθος του, ξεθεωμένη απ' την έντονη μέρα, την δρασηκευτική τελετή στα γαλλικά, τη μεγάλη δεξίωση. Είχανε δειπνήσει στο δωμάτιο ενός πανδοχείου. Τό κρασί κι' η σαμπάνια δημιουργήσανε ένα έπιφανειακό κέφι, μιαν έπιφανειακή έρωτική διάθεση. Είχανε γελάσει, φιληθήκανε, και κάνανε έρωτα σε μια ζάλη κούρασης. Δεν θάπαρε κανείς να κάνει έρωτα τη νύχτα του γάμου του..

Τό μήνα του μέλιτος, τον περάσανε στο Παρίσι. Έκείνος είχε έμεινει να της αγοράσει ένα πλήρες δεσποτήριο και σε μια βδομάδα έγινε μια γοητευτική Παριζιάνα. 'Υστερα μπλέκανε στα γλέντια. Λέγεται εδώ, δείπνα εκεί. 'Όλος ο κόσμος ήθελε να γνωρίσει την «πριγκίπισσα Μέντελσον». Οί Ρότσιλντ, ο Τζαίημς κι' η Μπέττυ, δόσανε μια μεγαλόπρεπη σούρα, για χάρη της. Φυσικά ο Σοπέν βρισκότανε μαζί τους απ' τη στιγμή της άφίξης τους. Βρισκότανε ακόμα θαμπωμένος απ' την έπιτυχία του, σαν δάσκαλος πιάνου της μόδας. 'Αν σερ Φελίξ, έξερεις πόσα πληρώνομαι το μάθημα; Είκοσι φράγκα!... 'Εκδότες άρχισαν ν' αγοράζουν τις συνθέσεις του. Είχε νοικιάσει ένα κομψό διαμέρισμα, άπόκτησε άμάξι κι' όχημα (ένα Πολωνό φυσικά), ούσα κομψά και τέσσερις ντουζίνες ξυρβάρια άσπρα γάντια. Θέλησε βέβαια, να μπάσει την Σεσίλ μες σ' έτούτα τον κόσμο της κοινοπολιτικής διοστοκρατίας, όπου ζούσε τώρα κι' αυτός.

Κι' έτσι, έτυχε νά πάνε ένα θράδυ στο χορό της ποιγιάσας Πότοκκα, κι' έκει θροισότανε ή Μαρία..

"Ένα χτύπημα είναι χτύπημα, άσχετα αν είναι από πόνο ή χαρά. Την πήσε άμέσως τó μάτι του, ντυμένη μ' ένα σύγγεωσ από κάτασπρα τούλια, και περιτριγυρισμένη από μιάν ομάδα άσπενικούς. Μάντεψε πώς τόν είχε δει και χορεύοντας, άπομακρύνθηκε με τη Σεσίλ. Ανά ώρες άργότερα, ενώ πήγαινε στο μπουφέ νά της φέρεi ένα ποτήρι σαμπάνια, ένοιωσε στο μαντίκι τόν ένα χέρι. Η Μαρία τότε περιέμενε, κρυμμένη πίσω από μιá βελουδένια πόρτα. Πόσο ήταν χλωμή! Τά μάτια της είχαν γίνει πελώρια.

— Τώρα έχεις την όμορφη γυναίκα κι' ίσως με ξέχασες, νό; τού ψιθύρισε σ' αυτή. Έγώ όμως άκόμη σ' αγαπώ.

"Τότερα, προτού έξεινος μαντέψει, με μιá κίνηση φιδίσας χάφης, τά χείλη της κόλλησαν στο δικά του σ' ένα φλογερό φιλή. "Τότερα χάθηκε..

— Χρυσέ μου, τί σκέφτεσαι; Η φωνή της Σεσίλ τόν έβγαλε άπ' τίς σκέψεις του. "Ο καφές σου πάγωσε.

— Σκεφτόμουν τι ώραiα πού περάσαμε στην Έλβετία, ύστερα άπ' τó Παρίσι. Η παντρεία έχει κάτι τέτοια μικροψυματάκια. Θυμιάσαι τó χωριουδάκι; Τό ποτάμι όπου πηγαίναμε γιά ψάρεμα.

— Και ποτέ δέν πιάναμε τίποτε πρόσθεσε ή νέα.

— Έπειδή τά ψάρια κυττάζανε έσένο κι' όχι τó δόλωμά μου, όπως έπρεπε νά κάνουν.

— Άς ξαναγυρίσουμε εκεί, τó καλό καιρί στις διακοπές μας, τού πρότεινε με θέρη.

— Θα τóδελα. Η Έλβετία έχει κάτι τó δικό της. Είναι τó σίμπαρ σέ μικρογραφία. Νοιώθεις πώς βρίσκεσαι σ' έναν άλλο κόσμο, ένα κόσμο όμορφιάς και γολήνης. Άφηνε τó φυτίξάνι του στο τραπέζι. Θάθελα ένα κονιάκ..

Τόν κυττάξε άπορημένη, άλλα σιγά δηκε νά τραβήξει τó κορδόνι τού κουδουνιού. Παρουσιάστηκε ό Γουσταύος και ξαναγύρισε ένα λεπτό άργότερα κουβαλώντας σ' έναν άσημένιο δίσκο διάφορες μπωτλίτες με μπράντυ.

Ο Φέλιξ ούφηξε μιá γουλιá.

— Μαντεύω πώς σκέφτεσαι ότι τραβάω ίσια γιά τήν κλάση της χαμογέλασε.

— Καθόλου, τού απάντησε καμώνοντας πώς πλέκει.

— Μα ναι, τó βλέπω στή φατσούλα σου. Βλέπεις κιόλας τόν εαυτό σου σάν σύζυγο ένός μπεκρή, και σκοπεύεις νά δειχτείς γενναία. Μικρούλα μου, παπαδοπούλα.

— Τό οινόπνευμα είναι τ' όπλο τού σατανά. Και δέν είναι τίποτα τó κακό νά είμαι παπαδοπούλα.

— Αντίθετα. Άλλά αυτό σου δημιουργεί τόσο υπερβολικά ύψηλά μέτρα άρετής, πού κανένας άντρας δέν μπορεί νά τ' άντέξει. Ξέρεις, γιάτi πίνω από τούτο τó κολασμένο κονιάκ. Γιατί σήμερα κλείνουμε έννιά μήνες γάμου.

— Όποτε, λοιπόν, τó θυμήθηκες; τού φώναξε. "Ω, χρυσέ μου! Παρατώντας τó πλέξιμό της ήθελε και κάθισε κοντά του στο ντιβανάκι. Σχεδόν έκλαιγε από χαρά. Νόμισε πώς τóχεις λημονήσει.

— Με άδίκησες όπως πάντα. "Οχι μονάχα δέν τó ξέχασα, άλλα σου άγόρασά κι' ένα μπαλμπανάκι. Βέβαια ήταν πανάκριβο κι' αναγκάστηκα νά παζαρέψω.

— Τώρα με κοροϊδεύεις, τού φώναξε

απαξώντας τó κοντάκι άπ' τά χέρια του. Τήνε κοροϊδευε, άλλα εκείνη δέν σκοτιζότανε. Είχε θυμηθεί, δέν την είχε βαρεθεί ύστερα άπ' τó μήνα τού μέλιτος, όπως μερικοί σόζονται... "Ω, Φέλιξ! τραύλισε με τά μάτια καρφωμένα στή διαμαντοστόλιστη καρφίτσα. Δέν έπρεπε νά τó κάνεις αυτό!

— Έτσι λές; Νομίζω, πώς έχεις δικιο. Παράτανε ακριβό, κι' ίσως καλύτερα νά τó πάω πίσω. Έξείνη τ' άρπαξε άγρια και τóσφιξε στο στήθος της. Τώρα τó ξέρω πιά, πώς με πήρες γιά τά λεφτά μου. "Α, καλά!..

— Τό λατρεύω, τó λατρεύω, τó λατρεύω! φώναζε μπήγοντας τήν καρφίτσα στο κορσάκι της. Και σέ λατρεύω, τού είπε τυλίγοντας με τά μπράτσια της τó λαιμό του. Πιστεύω, πώς είσαι ό πιο θανμάσιος, ό πιο ώραϊος, ό πιο..

Τόν φιλούσε στο μάγουλο, σ' αυτή, στή γωνιά τού στόματος, φιλάκια πού τού φέρνανε ρίγη ευχαρίστησης. Σιγά — σιγά ή επαφή τού νεανικού της κορμιού φλόγιζε τή σάρκα του. Ξαφνικά τή σήκωσε στήν άγκαλιά του και τήν κουβάλησε ένώ εκείνη διαμαρτύροντανε και γελούσε, πάνω στήν καμαρά τους.

— Αυτό θά σέ μάθει νά μην ευπνάζ τó χτήνος στους άντρες, τής είπε ριχνοντάς τήν στο κρεβάτι.

Τή νύχτα εκείνη ύπηρξαν εύτυχημένοι. Πιό εύτυχημένοι από κάποιους άλλη φορά. Τού δόθηκε με μιá πρωτόγνωρη έγτατάλειψη. Γιά πρώτη φορά ή φλόγα της ταίριασε με τή δική του. Άργότερα, πλαγισμένη στο πλευρό του, τού ψιθύριζε άκόμη λόγια έρωτικά.

— Σ'.. αγαπώ, Σ'.. αγαπώ. Τελικά άποκοιμήθηκε, με τó πρόσώπό της χωμένο στον όμο του.

Και πάλι, στή γαλήνη της νύχτας, οι σκέψεις του πλανήθηκαν. Ναι, τώρα ένοιωθε αληθινά παντρεμένος.. Έμαθε, ύστερα από τóσον καιρό, πώς αυτή ή ό μορφή, άπλή παπαδοπούλα, αυτή ή νοικοκυρούλα μπορούσε νά νιώσει πάθος. "Ήτανε δικιά του όλότελα, γιά πάντα. Τήν ποδούσε στο πλευρό του γιά όλη του τή ζωή.

Δέν νοσταλγούσε τίποτε πιά, τίποτε άπ' τα περασμένα. Ήθελε μονάχα νά τήνε κάνει εύτυχημένη, νά φέρνει λάμψεις χαράς στα γαλάζια της μάτια. Ήταν ή γυναίκα τόν κι' αυτός ό άντρας της. Ήταν ένα, ψυχή και σώμα. "Ω, ναι, μπροστά τους στεκότανε ή Ζωή με τά προβλήματά της, τίς κυρτές της πίκρες άλλα αγαπιόντανε κι' ή άγάπη τους θ' άντεχε. Μαζί θά τραβούσανε γιά τó ταξίδι, μέσ' άπ' τίς κοιλάδες τού χρόνου, χέρι — χέρι, με τίς καρδιές τους νά χτυπούν ένωμένες..

Ο ΧΕΙΜΩΝΑΣ έφτασε, με τά χιόνια του, τους παγερούς τόν άνέμους, άλλα ή Σεσίλ ήταν έτοιμη. "Όλα τα παρόνθρα είχαν έπιδορθωθεί. Στην κουζίνα ύπηρχαν δοχεία με άλμυρισμένο βούτυρο, μαγειρικό λίπος, προμήθειες. Τά ξύλα ήταν προσεχτικά στοιβαγμένα στο κελλάρι. Τώρα πιά άς χιόνιζε, άς έκανε παγωνιά, άς ούρλιαζε ό άγέρας όσο ήθελε, οι Μέντελσον ήτανε φυλαγμένοι στο σπιτάκι τους.

Άκόμη κι' όταν βγαίνανε έξω, ή Σεσίλ στις όργανώσεις της, ό Φέλιξ στις δοκιμές του, ξέριανε πώς νά κρατάνε άπόμαχα τó χειμώνα. "Όμορφα, μάλλινα έσάρωνχα ποφυλάγανε τó στήθος

τους και μάλλινα γάντια κρατούσαν τά χέρια τους ζεστά.

Αν μονάχα ό Φέλιξ μπορούσε νά κυταλάει τή διαφορά ανάμεσα στο ουδών και τά έποικιώδη πράγματα! Γιά κείνον, όμως, τά λεφτά ήταν γιά νά ξεδούνονται. Ένα μήνα πρωτότερα, έφτασε στο σπίτι κουβαλώντας προσεχτικά ένα παζελάκι.

— Κύττα Ζιλέτ, κύττα τί φώνασι! Δέν είν' όμορφο! Τό πιστεύεις, πώς είναι πάνω από δυό χιλιάδες χρόνιά! Κύττα τó στήθος, τήν καμπύλη τού γοφού! Βέβαια δέν έχει κεφάλι, κι' ένα μονάχα χέρι άλλα δέν έχει σημασία..

Φυσικά, εκείνη δέν θέλησε νά τόν προσβάλλει, άλλα θά μπορούσε νά μπηξει τά τυλίγοντας από άγανάχτηση. Ένα παλιδ σιχαμερό μαρμαρίνο άγαλματάκι, μιás γυνής, σάν αυτά ποθόνανε στα μουσεία. Γιά τούτο ήτανε τόσο ένθουσιασμένος! Δέν έπανε νά τó κυττάζει, νά τó χαϊδεύει.

— Θα τó βάλω στο γραφεό μου, γιά νά μπορώ νά τó βλέπω, σά δουλεύω. Και ξέρεις Ζιλέτ, ό έμπορος δέν ήθελε νά μου τó πουλήσει, έλεγε πώς τó φύλαγε γιά τίς έτήσιες άγορές τού μουσειου. Άλλά τόν κατάφερα! Και βέβαια, με τετρακόσια τάλληρα! Τετρακόσια τάλληρα, τó μισθό του, ένός χρόνου.

Δόξα τω Θεώ, πού συγκατατίθηκε, με τή σκέψη πώς μιá καλή σύζυγος πρέπει νά είναι έπιεικής στον άντρα της, στήν άρχή. Τούπε άκόμη πώς τóβρισκε σπουδαίο. Σέ λίγες όμως μέρες, όταν εκείνος ήταν στα κέφια του, τού είπε με τó μαλακό πώς μερικές κυρίες θά συνεδριάζανε τήν άλλη μέρα στο σπίτι, και τι θά λεγανε βλέποντας στο γραφεό του μιá ταιτιοή; Βέβαια, εκείνος ξέσπασε σ' ένα ύβρεολόγιο γιά ετούτες τίς ήλίθιες, στενοκεφαλές έπαρχιώτισσες! και γιά τó πόσο θά χαϊρότανε, αν έφυνγε άπ' τó Ντόσσελντορφ. Έκείνη τόν άφησε νά ξεθυμάνει. Τελικά τής είπε ήρεμα.

— Δέν σού πολυαρέσει τ' άγαλματάκι, ψέματα; Και τούκλεισε σ' ένα ντουλάκι. Δέν τó ξανάβαλε στο γραφεό του.

Έκείνο τó χειμώνα ό Φέλιξ άρρασιώθηκε στα καθήκοντά του σά διευθυντής της "Ορχήστρας. Δέν ήταν και υπουδαία δοχήστρα. Οι μισθοί πολύ μικροί. Οι μουσικοί αναγκαζότανε νά δουλεύουν σε μαγαζιά, νά παίξουν στις ταβέρνες. Άλλοι πάλι καλλιεργούσανε κτήματα. Ήταν όμως καλοί άνθρωποι. Τόν καμαρώνανε και έκαναν ό,τι μπορούσαν.

Κι' αυτός έκανε ό,τι μπορούσε. Και γιάτi τούς συμπαθούσε, και γιάτi ήξερε πώς αυτή ή θέση ήταν τó πρώτο βήμα γιά παραπάνω. Σπουδαίες πόλεις, ιδίαιεμα τó Βερολίνο, τόν παρακολουθούσαν. Έτσι, λοιπόν, στίς πρόδες, ήταν ύπομονετικός, δέν ξεφώνιζε, δέν έκιανε σαρκαστικές παρατηρήσεις.

Η άνοιξη έφερε στον Φέλιξ μιάν μικρή άπογοήτευση. Η άπορηφιόητά του γιά τή μουσική Άκαδημία καταπολεμήθηκε. Σ' ένα μακρό γράμμα ό δόσκαλος του, ό Τσέλλερ, έξήγησε γιάτi οι προσπάθειές του δέν καρποφορήσανε. Τά μέλη σκέφτηκαν πώς ό Φέλιξ παρήτανε νέος γιά νά διευθύνει ένα τόσο σημαντικό ίδρυμα. Έξέ άλλου, ήταν και τó ζήτημα της θρησκείας. Η Άκαδημία, ένα χριστιανικό ίδρυμα, δινόντανε πισότερα στή θρησκευτική μουσική, και τά μέλη, αν και παραδέχονταν τó ταλέντο του, δέν θεώρησαν φρόνιμο νά διαλέξουν γιά διευθυντή έναν άλλόθρησκο.

Κάποιος Ρουγκενχάγκεν πήρε τή θέση. Η είδηση τράνισε τόν Φέλιξ. Με μιás δλες οι έλπίδες τόν σκόρπισαν. Βυθίστηκε στην άπελπισία.

— Παραδέχονται πώς είμαι καλύτερος μουσικός, και δίνουν τή θέση σε κάποιον άλλον, έπειδή είμαι νέος και Έβραϊος.

Στό διάστημα ατήs της ταραγμένης περιόδου, ή Σεσίλ ύπηρξε όλο ύπομονη και κατανόηση. Έκείνος, γνωρίζοντας πώς ή γυναίκα του, δέν συμπάθησε ποτέ τίς φιλοδοξίες του γιά τó Βερολίνο, τή θαύμασε γιά τήν άφροσύνη της.

— Είσαι ύπέροχη γυναίκα, τής είπε μιá μέρα, παίρνοντάς τήν στήν άγκαλιά του. Δέν ξέρω γιάτi με παντρεύτηκες. Είμαι έγωιστής, ματαιόδοξος. "Ισως νά μην είμαι και τόσο σπουδαίος μουσικός, όσο νόμιζα.

— Μη λές τέτοια λόγια. Είσαι μεγάλος μουσικός και σύντομα θά καταλάβουν τó λάθος τους. Είσαι περίφημος μαέστρος. Και συνθέτης. Τό ίδιο καλός, όπως ό Μπετόβεν κι' ό Μότσαρτ.

Έκείνος χαμογέλασε, συγχινημένος άπ' τó μέγεθος τού κομπλιμέντου της. Βέβαια, ή νέα πάσχισε ν' άπαλύνει τήν πίκρα του, νά γλυκάνει τόν πληγωμένο του έγωισμό. Δέν ήξερε τίποτε από μουσική. "Ο Μπετόβεν κι' ό Μότσαρτ δέν σήμαιναν τίποτε γι' αυτήν. Έκτελούσε τó συζυγικό της καθήκον, στο πλευρό τού άντρα της, τού καίμενου, δυστυχισμένου, άδικημένου άντρα της.

— Τίπεροχή μου Ζιλέτ, τής μουρμούρισε, φιλώντας τά ξανθά της μαλλιά, πιστη μου γυναικούλα.. Άς λησμονήσουμε αυτό τó άνόητο θέμα. Στο κάτω — κάτω, έχω άκόμη τή θέση μου έδώ, έχω τήν ώραϊότερη, τήν πιο άξιολάτρευτη γυναίκα τού κόσμου. Είμαστε γεροί, έχουμε ένα όμορφο σπιτάκι, αγαπιόμαστε, και σέ τρεις βδομάδες θάμαστε στήν Έλβετία. Τί άλλο θέλει κανείς;

ΜΟΛΙΣ τά καταφέρανε, ξαναγυρίσανε στο κοικλόστικο χωριουδάκι τους, στήν Έλβετία. Τίποτε δέν είχε αλλάξει. Χέρι — χέρι κάνανε μακρινούς περιπάτους στα ήλιόφωτα δάση, πιότερο εύτυχημένοι, παρά τó μήνα τού μέλιτος τους. Πλαγιάζανε στο καταπράσινο γορσιδί, κυττάζοντας τίς χιονισμένες κορφές των μεγαλόπρεπων βουνών, άκούγοντας από μακριά τά κουδουνάκια των κοπαδιών.

Έκείνος, ούτε μιá φορά δέν άνάφερε τó Βερολίνο. Αντίθετα τής μίλησε γιά τά σχέδιά του.

— Λέω, τó χειμώνα, νά παρουσιάσω μερικά δικά μου έργα. Δέν φαντάζεσαι τή χαρά τού νά διευθύνεις δικές σου συνθέσεις, άκόμη κι' αν ή δοχήστρα δέν είναι και σπουδαία.. "Ισως νά κατάφερνα νά γράφω και μιάν όπερα; πού τή σκέφτομαι από καιρό. Θα μπορούσε νά βασιστεί στήν "Τρικυμία, τού Σαίξπηρ. "Ισως ό "Ίμμερμαν, ό ποιητής δικαστής τού Ντόσελντορφ θά καταφερνε νά μου δώσει ένα καλό λιμπρέττο.

— Είμαι σίγουρη πώς ό χέο "Ίμμερμαν θά γράφει ώραϊότατο λιμπρέττο. Ήταν εύτυχημένη, νιώθοντας πώς αυτός συμφιλωνόντανε με τήν επαρχιακή ζωή. Οι μεγάλες πόλεις τήν τρομάζανε, ήταν γεμάτες από ωραιότατες, τολμηρές γυναίκες.. Έλπίζω, όμως, πώς θ' άρκεστείς στο νά διευθύνεις τήν όπερα, και θά στέκεις άπόμαχα άπ' τίς θεατρίνες. Η ΣΤΝΕΧΕΙΑ: Στο έπόμενο.

Κωνστ. Κανάρης

Πώς τόν έχουν περιγράψει τρεις ξένοι περιηγητές.

Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ

ΑΠΟ τούς ήρωες τού Εικοσιένα τ' όνομα τού Κωνσταντίνου Κανάρη ή Καναρίου, όπως άνωμάζετο από τούς καθαιρεμυσίανους, ήταν εκείνο πού σό πολλή γίνηκε κοσμοξακουσμένο. Ποιητές, όπως ό Γάλλος Βίκτωρ Ουγκώ και ζωγραφοί όπως ό Ντ' Άνζέ, ύμνησαν και δόξαζαν τήν παλληκαρία του. "Ο Άγγλος περιηγητής Μπάνιγκκτον, πού τόν γνώρισε τó 1823, γράφει γι' αυτόν:

«Τά μάτια του έδιναν τήν έντύπωση έξυπνάδας μαζί και τόλμης. Είχαν κάτι τó άγριο μαζί και τó εξαλλο, ελάττωμα πού τó γλύκαινε ωστόσο ή άντρικεία άποφασιστικότητα, ζωγραφισμένη στο κάτω μέρος τού προσώπου του. Τό σύνολο τής μορφής του τó διακρίνει ή γαλήνη και ή άξιοπρέπεια. Είναι φανερό πώς ήταν προωρισμένος από φυσικό τού νά κυβερνήσει τούς συμπατριώτες του».

Ο ΦΙΛΕΛΛΗΝ "Ιωσήφ Πέκυιο, πού ήρθε στήν Έλλάδα τó 1825, σταμμένος από τó Φιλελληνικό Κομιτάτο τού Λονδίνου γιά νά φέρει στήν Έλληνική κυβέρνηση τó δόσημα στους αγωνιζόμενους Έλληνες, στο σύγγραμμά του όπου δημοσιεύει τίς έντυπώσεις του από τήν έπαναστατημένη Έλλάδα, γράφει γιά τόν Κανάρη, πού τόν γνώρισε τó 1825, τήν εποχή πού βρίσκόντανε στήν Αίγινα μαζί με τή γυναίκα του.

«Στό σπίτι του βρήκα τόν Κανάρη σίμα στη γυναίκα του νά παίζει με τó γιό του Μιλτιάδη, τριών χρονών μόλις. Με δέχτηκε με άφέλη φιλοφροσύνη και μου προσφερε με τó παιδί του Νικόλα, ένα τριαντάφυλλο.

Ο Κανάρης είναι νέος τριάντα πέντε χρονών, εύθυμος, άλλα έξαιρετικά μετριόφρων. Δέν κατάρβωσα ποτέ νά τόν πείσω νά μου διηγήθει κανένα από τά κατορθώματά του. "Όλοι οι συμπατριώτες του τόν αγαπούν, άλλα τόν ζηλεύουν οι Ύβραίοι. Γιά τούτο δέν τού άνθέσαν τή διοίκηση πυρπολικού. Τό τούφεκι του κρεμόταν στον τοίχο. Τά όπλα κι' ή παλληκαριά του είναι ή μόνη περιουσία τού άτρόμητου πολεμιστή, πού έκαψε τέσσερα τουρκικά πολεμικά, έδικούμενος τήν καταστροφή τής πατρίδας του. "Εμεινε, όπως πριν φτωχός. Κι' ένώ όλοι τού πρόσφεραν δώρα, ό Κανάρης είπε στή Δημογεροντία:

— Πρωτιμούσα, αντί γιά δώρα, νά μου δώσουν ένα μπουρλότο, γιά νά ύπηρετήσω τήν πατρίδα. Ένώ μιλούσαμε, ή γυναίκα του, με μητρική περηφάνεια έδινε τó μαστό της σ' ένα παιδάκι τριών μηνών, πού τó έλεγαν Λουκούργο, γιάτi σ' όλα τά παιδιά των έωσαν άρχαιο έλληνικό όνομα. Η μητέρα ήταν Ψαριανή, σοβαρή με προσωπο γεμάτο ταπειμοφροσύνη — σωστή Άθηνά.»

Ο ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ φιλέλληνας Χόου, πού προσέφερε μεγάλες υπηρεσίες στήν Έλλάδα, δημοσιεύει τά άκόλουθα στήν «Ιστορία τής Έλληνικής Έπαναστάσεως».

«Όταν τó 1827 μπήκα στήν καμπίνα τού καραβιού, είδα καθισμένο έναν άνθρωπο μικρόσωμο, ντυμενον απλα, σχεδόν ασήμαντο και ό όποιος δέν είχε τίποτε τó άξιοσημείωτο έκτός από τα ματια του, πού ήταν εκφραστικώτατα, όταν με κύτταζε. Τού έδωσα συγχαρητήρια γιά τά λαμπρά κατορθώματά του. Έκείνος, όμως, άκουσε τούς επαιτούς, σαν νά έπρόκειτο γιά πράγμα συνηθισμένο γι' αύτον. Έκ τών ύστέρων κρινοντας, εσηγω συχνά τή μορφή ενός ανθρώπου, πού συμφωνεί με τó χαρακτήρα. Έτσι, ή απασής, ήρεμη και άφελής έκφραση του Κανάρη μπορεί νά κριθεί ως ένδειξη άποφασιστικότητας, πού μαρτυρούν άλλως τε, τά έργα του. Δέν θα λησμονήσω ποτέ τó λεπτό, τó καννικό κορμί του, τó ψηλό του μέτωπο, τά πεταχτά του ματια, τά κατάμαυρα μαλλια του, τά φρύδια και τó μουστάκι του, καθώς και τή λίγο σηκωτή μυτη του. Αντάξιο ταίρι τού ήταν κι' ή γυναίκα του Δέσποινα Μανιάτη, από τά Ψαρά κι' αύτή. Τόν άδελφό του, Άναγνώστη, τον είχαν άρραβωνιάσει οι γονείς του με τήν όμορφη αύτή Ψαροπούλα.

Η Δέσποινα αγαπούσε τόν Κωνσταντή, ό όποιος, άπελπισμένος, αποφάσισε νά ξενητευτεί και νά γίνει μοναχός. Τό κατάλαβαν όμως οι γονείς των νέων. Κι' έτσι διαλύθηκε ό άρραβώνας κι' ή Δέσποινα παντρεύτηκε τόν πυρπολητή.

Πολλοί περιηγηταί περιγράφουν με θαυμασμό τή γυναίκα τού Κανάρη, πού ήταν γεμάτη χαρίσματα. Μού διηγούνται ότι μες τή σύγχυση τής φωτιάς, μολονότι έγκυος, άρπαξε τά δυό παιδιά της κι' έπεσε στή θάλασσα — γιάτi κολυμπούσε περιφημα — και τά έσωσε μαζί με τήν πεθερά της. Πέθανε τó 1881 κι' έζησε έξήντα χρόνια μαζί με τó μπουρλοτιέρη.»

ΦΕΝΤΕΡΙΚΟ
ΓΚΑΡΘΙΑ ΛΟΡΚΑ

Ο ΙΣΠΑΝΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΠΟΥ ΠΕΘΑΝΕ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΥ

Ἔνα ἔνδοξο καὶ τραγικὸ ὄνομα εἶναι πάλι στὰ στόματα ὄλων στὴν Ἰσπανία: Φεντέρικο Γκάρθια Λόρκα. Τὰ θέατρα ξαναπαίζουν τὶς τραγωδίες του — τὴν ὑψηλότερη θεατρικὴ κορυφὴ τοῦ αἰῶνα μας — καὶ τὸ κοινὸ ἔπευφημεῖ τὸν ποιητὴ ποὺ σκοτώθηκε, πρὶν ἀπὸ 25 χρόνια, στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του καὶ στὸ ἀπόγειο τῆς λογοτεχνικῆς δημιουργίας του, ἀπὸ τοὺς φασίστες τοῦ καὶ Φράνκο. Ὁ ἰσπανικὸς λαὸς, παρὰ τὸ δικτατορικὸ καθεστῶς ποὺ ἐξασκοιοῦθε νὰ τὸν πιέξει, θυμᾶται καὶ τιμᾷ τὸ μεγάλο τέκνο του. Ἡ τραγωδία «Γέρμας», ποὺ ἀφηγεῖται τὴ γιομάτη σπαραγμὸ ζωῆς μίας ἀτεκνῆς γυναίκας, θριαμβεύει στὴ Μαδρίτη, ὅπου 25 ὀλόκληρα χρόνια δὲν εἶχε παιχθεῖ κανένα ἔργο τοῦ Λόρκα. Καὶ ἀπὸ τὴν Καταλωνία ὡς τὴν Ἀνδalousia κι' πρὸ ἀπὸ τοῦ χωρικοῦ ἀπαγγέλλουν τὰ ποιήματα τοῦ Λόρκα, ποὺ κλείνουν μέσα τους τὴν περηφάνη καὶ τραγικὴ ἰσπανικὴ ψυχή. Ἡ δόξα του ἔχει κατακτήσει τὸν κόσμον καὶ τὰ ἔργα του ἔχουν μεταφρασθεῖ σ' ὅλες τὶς γλώσσες. Καὶ ὅμως ὁ μεγάλος αὐτὸς ποιητὴς πλήρωσε μὲ τὴ ζωὴ του τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴν ἐλευθερία.

ΕΝΑΣ νέος κάθεται μαζί με φίλους σὲ μιὰ ταβέρνα. Ξαφνικὰ ἀφήνει τὸ ποτήρι του καὶ λέγει δυ

— ΛΕΤΕ ὅΤΙ ΕΙΜΑΙ ΔΗΜΟΦΙΛΗΣ ΠΟΙΗΤΗΣ.
ΘΑ ΔΕΙΤΕ!

Πετά το τσιγάρο του κάνει νόημα στο
γκαρσόνι. Καί χωρίς πρόλογο, αρχίζει
ν' απαγγέλλει με φωνή που προδίνει
καταγωγή από την Άνδραλουσία:

Πράσινο, έσένα αγαπώ, πράσινο,
πράσινο του ανέμου και πράσινο των
τὸ ἄλλογο στὰ βουνά (κλαδιών,

τὸ ἄλογο στὸ βουνὸ
κι' ἡ βάρκα στὴ θάλασσα...

Διακόπτει καὶ ἐρωτᾷ:

- Σοῦ ἀρέσει;
- ὦ, νάι, ἀπαντὰ τὸ γκαρσόνι, συνεπαρμένο ἀπὸ τὴ μουσικὴ τῶν στίχων.
- Καὶ τὸ κατάλαβες;

— "Α, όχι! ἀπαντᾷ τὸ γκαρσόνι μὲ
τὴν ἴδια εἰλικρίνεια.

— Νά, λοιπόν, συμπεραίνει ὁ φεντέ-
ρικο Γκάρθια Λόρκα, νὰ πῶς εἶμαι δη-
μοφιλῆς!

Έχουν περάσει τώρα 25 χρόνια από
όπου ο ποιητής έπεσε με το πρόσωπο
στον γη.

στο χῶμα, σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς ὑπαίθρου
τῆς Γρανάδας. Ἦταν τὸ 1936, ὅταν
ἀρχίζει ὁ εμφύλιος.

αφίχθε ο έμφύλιος ισπανικός πόλεμος
καί οί όρδές του Φράνκο σκότωναν, έ-
σφαίζαν, βασάνιζαν τους δημοκρατικούς

Δέκα χιλιάδες Ισπανοί σκοτώθηκαν μαδικά στη Γρανάδα — κι' ανάμεσα

τους ο Λόρκα που δεν πίστευε ότι ήταν δημοφιλής. "Αν πάτε, όμως, στην Ισπανική νική υπαίθεση σήμερα, θα έχετε την

νική υπαίθρο σήμερα, θ' ἀκούσετε τοῦ
χωρικοῦς νὰ τραγουδοῦν στίχους τοῦ
Λόρκα μὲ τὰ μάτια χειμῶτα ἀλγίνα

Λορκα με τα μάτια γεμάτα φλόγα και
νοσταλγία. 'Ακόμα περισσότερο: ή φ

μή του Λόρκα έχει περάσει τα σύνορα της Ίσπανίας κι' έχει φτάσει στα πέρατα του κόσμου. Τά θεατρικά του έργα παίζονται παντού — εκτός από την Ίσπανια: ή δικτατορία του Φράνκο προσπαθούσε να σβήσει τ' όνομά του στην Ίσπανια.

Στὴν ὑπαιδρὸ τῆς Γρανάδας

ΑΦΗΝΙΚΑ, όμως, ο Ισπανικός λαός γκρέμισε τὸν τοῖχο τῆς λήθης πού ἐκρυβε τὸ Λόρκα. Γιὰ πρώτη φορά ἐφέτος ἓνα θέατρο πρὶν Μαδρίτης ἀνέσχετο ἕνα ἀπὸ τὰ τέσσερα κορυφαία ἀριστουργήματα τοῦ Λόρκα, τῆς «Γέρμας». Τὰ πλήθη σχημάτιζαν μέρες γι' ἐβδομάδες οὐρὰ ἐξω ἀπὸ τὸ θέατρο καὶ τὸ κοινὸ, στὴν αἴθουσα ζητωκραύαζε κάθε ὀράδι τὸ Λόρκα. Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἀποτελοῦν σταθμὸ στὴ ζωὴ ἑνὸς ἔθνους: οἱ Ἰσπανικοὶ λαὸς, ἀμφιφύοντας τὴ δικτατορία, ἀποθέωνε τὸν ἔθνικο τοῦ ποιητῆ.

Κάτω από την 'Αλάμπρα, στη Νέα Ιβηρία, κατοικεί μια γριά ογδόντα χρονών, η Ιλιμλία. Μοναχά ασήθημα, απ' όλους όσους γνώρισαν καλά το Λόρκα, ξέρει ν' αναγνωρίσει την Ελιδά που τουφεκίσθηκε ο Λόρκα. Έχει άσπρο πρόσωπο 'Ισπανίδας, μέ πλατύ άσπρο μέτωπο, ένα σύννεφο άσπρα μολύβια, φορεί ένα άσπρο σάλι, τὰ χέρια της είναι ζωηρά, έξυπνα, λεπτὰ κι διάφανα. "Όπως υποδεχότανε άλλοτε τὸν Φεντέρικο, υποδέχεται τώρα τὸς φίλους της ποὺ εἶναι καὶ φίλοι ποὺ ποιητὴ τῇ. Ἀπὸ πάνω της εἶναι μιὰ φωτογραφία τοῦ Λόρκα, ποὺ γελά, μὲ τὴν καρδιά του. «Α! εἶναι οὐλόιδιος, λένε οἱ ἐπισκέπτες.

Τὸ νὰ πτεῖ κανένας ὅτι ὁ Φεντέρικο ἦ-
ταν ὄρατος, θὰ ἦταν ἀνέτη κυλασκεῖ
στὴ μνητὴ του· εἶναι, ὅμως, ἀξέσκατοι.
Κατὰ ἀπὸ τὰ μαῦρα σὰν πιστὰ μαλλία
του, τὸ ζωηρόχρωμο πρόσωπο τῶν ἴ-
σπανῶν καὶ ἡ δύναμη τοῦ βλέμματός
του ἦταν ἀπίσταν. Ἐνας φίλος του ἔ-
λεγε γι' αὐτόν: «Ἔειχε μιὰν ὀλότελα ὑ-
περάνθρωπη γοητεία. Ἡ προσωπικότη-
τα του ἦταν μαγικὴ καὶ χρυσὴ καὶ ξε-
χειλίζει ἀπὸ εὐτυχία». Ὁ Λόρκα, ὅμως,
γοητεύει καὶ μὲ τὴ μουσικὴ τῆς γλώσ-
σας του ἀκόμα καὶ τὰ αὐτὰ τὴν πιο
ἀγροίκων. Καὶ γοητεύει χωρὶς καμμία
προσπάθεια, γιατί ἡ γλώσσα του εἶ-
ναι ἡ γλώσσα τοῦ λαοῦ. Ποτὲ Ἀνδα-
λούσιος δὲν καθέρφτηκε καλύτερα τῇ γῇ
του, τῇ γῇ αὐτῇ ποὺ εἶναι διαδοχικὰ κόκ-
κινη, ἀσπρὴ, κίτρινη, πρασινὴ, μᾶθ,
σιντεφρίνη — ἀνιμάτοχρωμη», ὅπως λέ-
νε οἱ κάτοικοι τῆς.

ΣΤΟ ΦΟΥΕΝΤΕ ΒΑΚΕΡΟ

Σ ΓΟ Φουέντε Βακέρως — 25 χιλιόμετρα από τὴ Γρανάδα — όπου γεννήθηκε τὸ 1898, ὁ πατέρας του ἦταν κάποιος· εἶχε τριάντα ἐκτάρια γῆ, περιουσία δηλαδή, ποὺ ἐπέτρεπε στο γιο του νὰ μὴν ἀναγκασθῇ ποτὲ νὰ γινεῖ πλανόδιος μουσικός, ὅπως τόσοι ἀλλῆτες. Ἡ μητέρα του — ποὺ θὰ πάρει το ἐπίθετό της — ἡ Βιβιάν Λόρκα Ρομερα, — ἦταν δασκάλα στὸ παρθενεῖο: μιὰ γλυκαίκα καὶ φινὰ γυναίκα. Ὁ Φεντέρικο εἶχε ἓνα ἀδελφό, τὸ Φραγκί-λκο — σήμερα καθηγητὴ στὴ Νέα Ὑόρκη — καὶ δυὸ ἀδελφές: τὴν Κόντσα καὶ τὴν Ἰσαβέλλα. Σήμερα ἡ Κόντσα, χηρεὺς τοῦ δημάρχου τῆς Γρανάδας, μένει μετὰς τοῦ κόρης της, σὲ ἓνα μονότονο διαμερίσμα πολυκατοικίας στὴ Μαδρίτη. Ἡ οἰκογένειά της — οἱ Γκιέρμα Ροντριγκες — εἶναι ὁ τύπος τῶν ἰσπανικῶν οἰκογενειῶν ποὺ, μῆσα σὲ μιὰ γενία, ἠγροαποποιοῦσαν τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν ἀριστοκρ. τάξην στὴν ἀστική.

Στὴν αὐλή τοῦ μικροῦ ἀσθεστωμένου
 ὑπαιτιοῦ στὸ Φουέντε Βακέρος, τὸ γου-
 ροῦνι γρύλλιζε καὶ οἱ κότες ἀνασκάψου-
 σαν τὴν κοπριά. Ἡ γωνία, ποὺ προτι-
 μοῦσε τὸ παχύρυλὸ χωριατόπουλο μὲ τὰ
 στρογγυλά μάγουλα, ἦταν ἡ ἀποθήκη
 ὅπου ἐβάζαν τὸ σπάρει, τὶς πιπεριές,
 τὰ κρομμύδια, τὸ καλαμπόκι, τὰ καπνιστά
 λουκάνικα καὶ τὸ λάδι. Ὅταν ὁ Φεντε-
 ρικο ἐσκυβε στὸ μπάλκονι, ἐβλεπε τὴ
 μεγάλη πλατεία ὅπου τὸ φθινόπωρο οἱ
 ἄνδρες κ' οἱ γυναῖκες ἐτοίμαζαν τὴν σι-
 δεϊὰ τοῦ χρόνου. Ἡ Κυριακὴ ἦταν ἡ
 μεγάλῃ χαρὰ τοῦ Φεντέρικο. «Οἱ μελα-
 χρινὲς κοπέλλες βγαίνουν περίπατο, πε-
 ρηφανεὶς γιὰ τὰ φανταχτερά μεταξὰ
 φορεματὰ τους, γιὰ τὶς χρυσεὲς ἢ ἐπι-
 χρυσεὲς καδένες τους, γιὰ τὰ τεράστια
 στήθη τους. Οἱ νέοι τὶς ἀκολουθοῦν με
 προκλητικὲς ματιές, μὲ τὰ μάτια μισό-
 κλειστά».

Τὸ χωριατόπουλο τρελλαίνεται γὰρ τὸ «φλαμένκο»: μόλις δυὸ χρόνων ἀκόμα μάθαινε ἀπ' ἐξω τὴς μελωδίας ποῦ ἄκουε μίᾳ φορᾶ. Συνουδούντας ὁ ἴδιος τὸν ἐ- αὐτὸ ποτὶ στήν κithάρᾳ, ἔμαθε γρήγορα ὅλους τοὺς λαϊκοὺς σκοπούς. Ὅταν, ὁ- μως, ἀργότερα ἐβγαίνει ἀπὸ τὸ σχολεῖο, τραγουδοῦσε τῇ «Μασσαλιώτιδᾳ»: ὁ δά- σκαλός του, ὁ δὸν Ἀντώνιο Ροντρίγκεθ, ἦταν προσδευντικός.

Ὁ δὲν Ἀντώνιο ἐνδιαφερόταν, ἄλλως

τε, προσωπικά για τὸν μαθητὴ αὐτόν, ποὺ ἦταν προικισμένος μὲ ἑξαιρετικά
ζωηρὴ νοημοσύνη καὶ τὸν πῆρε οἰκτόρα
φο στὸ στίπτι του, καθὼς καὶ τὸν μεγα-
λύτερο ἀδελφὸ του τὸν φραγκίσκο. Τὰ
δύο ἀδελφία, ὁμως, ἀνάβουν γρήγορα
φωτιά στὴν οἰκογένεια καὶ τὸν δασκάλου
τους.

ΠΙ συνέβη; Ἡ γυναίκα τοῦ δασκάλου, υπερβολικά ζηλιάρα, εἶχε ἀναθέσει στὰ δύο οἰκότροφα ἀδελφάκια νὰ παρακολουθοῦν τὸν ἄνδρα τῆς. Καὶ τὰ δύο παιδιά ἐνθουσιασμένα γιὰ τὸ ρόλο τους, ἀρχίζουν τὴν πορπαλοκρίσηση. «Ἀρλ» ὁ κατημενος ὁ δάσκαλος εἶναι ὑπόδειγμα συζυγικῆς πίστεως. Δὲν ἔχει τὴν παραμικρὴ περίπετεια. Πι νὰ κάνουν λοιπὸν τὰ δύο παιδιά; Λένε ψέματα καὶ σοφίζονται φανταστικὲς ἐρωτικὲς περιπέτειες ποὺ τίς ἀφηγοῦνται στὴ γυναίκα τοῦ δασκάλου τους. Στὸ τέλος, ὁμως, τὰ ψέματά τους ἀποκαλύπτονται καὶ ἡ γαλήνη ξαναγυρίζει στὸ σπῆτι τοῦ δασκάλου.

Ὁ καιρὸς περνᾷ. Τὰ μάτια τοῦ Φεντέρικο ἔχουν γίνεи πρὸ μαύρα ἀπὸ τὸν τραγικὸ ρωϊαντισμὸ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, ἀπὸ τὸν πρῶτο ἐρωτικὸ πόνο. Ὁ Φεντέρικο ἀναζητεῖ μιὰ κλίση. Σὲ ἡλικία 15 χρονῶν νομίζει ὅτι τὴν ὄρκει: τὴ μουσική. Ἐνὰ πιάνο με οὐρὰ τοποθετεῖται στὸ διαμέριόμα, τῆς Καρρέρα ντέλ Γενίλ στὴ Γρανάδα, ποῦ ἔχει ἐγκατασταθεῖ ἡ οἰκογένεια Γκάρβια γιὰ νὰ σπουδάζει τὰ παιδιά. Ὁ Φεντέρικο πρὸ σπουδάζει φιλολογία καὶ νομικά, ἀποφασίζει μὲ μερικὸν νεαροῦς φιλομουσικοῦς νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸ μεγάλο τότε συνθέτη τῆς Ἰσπανίας, τὸ Μανουέλ ντέ Φάλα.

Ἡ λογοτεχνική δράση του

Ο ΣΥΝΘΕΤΗΣ τοῦ «Μάγου Ἑρώ-
τα» ἦταν τότε 40 χρόνων. Ἀνέμε-
νε αὐτὸν καὶ στὸ Λόρκα γενι-
εται ἀμέσως, παρὰ τὴ διαφορά τῆς ἡλι-
κίας, ἀμοιβαία φιλία ποὺ συνοδεύεται ἀ-
πὸ ἀμοιβαίῳ θαυμασμῷ. Ὁ ἔνδοξος μου-
σικός κι' ὁ ἄσημος νεανίας ἀγαποῦν μὲ
πάθος τὴ λαϊκὴ μουσικὴ. Ὁ Φεντέρικο
θὰ ἑναρμονίσει τριακόσια περίπου λαϊ-
κά τραγούδια. Θὰ εἰκονογραφήσει ἐπι-
σης πολλὰ ποιήματα, ἀλλὰ τὴν ἀληθινή
του κλίσση — τὴν ποίηση — θὰ τὴν ἀνα-
καλύψει στὰ δεκαεπτὰ του χρόνια, στὴν
δρχὴ ἐνὸς ποταμοῦ τῆς Ἀνδαλουσίας,
τοῦ Ἀλκουμπιλίας: ἐκεῖ θὰ συνῆσει τοὺ
πρώτου του ποιήμα. Καὶ σὲ λίγο θὰ γρά-
ψει τὸν πρώτου θεατρικοῦ του ἔργου: μιὰ
φάρσα γιὰ κουκλοθέατρο. Στὸ μεγάλο
σαλὸν τοῦ σπιτιοῦ τους στὴ Γρανάδα,
ὀργανώνει τὴν παράσταση, σχεδιάζει ὁ
ἴδιος τὰ κοστούμια καὶ τὰ σκεπτικά, τυ-
πώνει ἕνα πρόγραμμα καὶ καλεῖ τὴν οἰ-
κογένεια καὶ τοὺς συγγενεῖς. Ὁ Ντὲ
Φάλια συνοδεύει στὸ Πιάνο. Ἡ Ἰσα-
βέλλα τραγουδᾷ, ἡ Κόντας καὶ ὁ Φεν-
τέρικο κινοῦν τὶς κούκλες. Τὸ ἔργο λέ-
γεται «Ἡ μικρούδια ποὺ ποτίζει τὸ βασι-
λικὸ καὶ τὸ πριγκιπόπουλο». Τὸ χειρό-
γραφο ἔχει χαθεῖ.

Σε ηλικία 19 χρόνων έκδιδε το πρώτο βιβλίο του «Έντυπώσεις και Τοπία», ταξιδιωτικές σημειώσεις. Καμμία επιτυχία. Ο Φεντέρικο ξεκινά να κατακτήσει την πρωτεύουσα. Στη Μαδρίτη μένει στην Πανεπιστημιακή Λέσχη, γίνεται φίλος του Σαλβαντόρ Νταλί, του μεγάλου σκηνοθέτη του κινηματογράφου Λούις Μπουνουέλ, του ποιητή Ραφαήλ

Ο Φεντέρικο Γκάρθια Λόρκα σὲ ἡλικία 20 χρόνων.

‘Αλμπέρτι, του ‘Αλμπέρτο Χιμένεθ (που θά πάρει τὸ 1956 τὸ βραβεῖο Νόμπελ). Ὁ Φεντέρικο ἰδρῦσε μὲ τοὺς φίλους του μὴ πρωτοποριακὴ λογοτεχνικὴ ἐπιθεώρηση, τὸν «Πετεῖνο», ποὺ θά ἐκδοθεῖν μόνον δύο τεύχη της. «Ἐπικαλούμεθα τοὺς μεγάλους καλλιτέχνες τῆς ἐποχῆς μας: Πικασσό, Γκρι, Ὁζανφάν, Κίρικο, Χουάν Μιρό, Λίπαιτε, Μπρανκούσι, Ἀριστ. Λέ Κορμπυζιέ, Ρεβερνόν, Τριστάν Τζαρά, Πόλ Έλυάρ, Ἀργακόν, Ντεσάν, Ζάν Κοκτώ, Στραβίνσκυ...». Ἡ νέα σχολὴ λογαριάζει νὰ γράφει τὴν ισπανικὴ ποίηση ἀπὸ τὴν τροχιά της, κηρύσσοντας τὴ βιαιότητα τῆς γλώσσας καὶ τὴν πλήρη ἐλευθερία. Ἐλευθερία; Εἶναι ἡ λέξη ποὺ γοητεύει τὸ Λόρκα: ἀπορρίπτει ὅλους τοὺς καταναγκασμούς, ὅλους τοὺς περιορισμούς, ἄδωκα καὶ τῆς πολιτικῆς:

«Είμαι — λέγει — καθολικός, κομμουνιστής, αναρχικός, φιλελεύθερος, συντηρητικός καὶ μοναρχικός συνάμα». Δὲν θὰ μπορούσε νὰ πεί καλύτερα ὅτι δὲν ἦταν τίποτε.

Πραγματικά ξεφεύγει απ' όλα, ποδοπατά ό,τι είναι συμβατικό. Ή οικογένειά του δεν έκτιμά πολύ τους εξωφρενικούς τους: γιὰ τὸν κάνει να ξεχασθεῖ ἀπὸ τὴν καλὴ κοινωνία τῆς Γρανάδας, τὸν στέλνει να σπουδάσει ἕνα χρόνον στὸ πανεπιστήμιο Κολούμπια τῆς Νέας Ὑόρκης, ἀπ' ὅπου ὁ Λόρκα, ἐπιστρέφοντας, θὰ φέρει, μαζί με μερικά ὠραῖοτά του ποιήματα, μὴν ἀμετάδωτη διαγωγή. Ἀλλὰ τώρα ὅλα θὰ τὸν συγχευροῦν: ἔχει γράψει τὸ «Ρομανθέρο

Γιτάν», ένα από τα άριστουργήματα της ισπανικής ποιήσεως. Ή Μαδρίτη τὸν χαιρετᾷ ἤδη σὰν ἕνα μεγάλο ποιητὴ. Μπορεῖ νὰ κάνει ὅ,τι θέλει. Μπορεῖ νὰ διαλέξει τὴ μοῖρα του.

Τὰ θεατρικὰ ἔργα του

ΑΠΟ καιρό ο Φεντέρικο έχει μια μεγάλη ιδέα: να κάνει γνωστά παντού τα μεγάλα ισπανικά θεατρικά έργα. Τò 1932 εξασφαλίζει επιχορήγηση για ένα «Άρμα του Θέσπιδος». Συγκροτεί το θίασό του από φοιτητές και τόν βαπτίζει «Μπαρίκας». Έπί τρία χρόνια τò ισπανικό αυτό "Άρμα του Θέσπιδος δίνει παραστάσεις στις πόλεις και στα χωριά της 'Ισπανίας. Παίζει έργα του Κάλντερον, του Θερδάντες και του Λόπε ντε Βέγκα. Ό Λόρκα είναι ή ψυχή, ό νους και τò νευρο των παραστάσεων: είναι θιασάρχης, θεατρώνης, σκηνοθέτης, σκηνογράφος, άκόμα και ήθοποιός.

Δυσ φορές τò χρόνο, όμως, τὰ παρατά όλα. Κλείνεται στο Σάν Βιθέντε, σ' ένα από τὰ σπίτια του πατέρα του στα πρόθυρα της Γρανάδας και εργάζεται κυρία τόν εαυτό του.

Έτσι γράφει τη «Γέρμα», την τραγωδία της άπειρης γυναίκας. Την γράφει για τη μεγάλη τραγωδή Μαργαρίτα Σιργκού. Για την ίδια θα γράψει και το τελευταίο έργο του: «Το σπίτι της Βερνάρδας». Το δράμα αυτό ο Φρεντέρικο Λόρκα το εμπνεύστηκε από πραγματικά γεγονότα. Το σπίτι που περιγράφει, ύ-

37

τοὺς ἔφερνε τὸ πρωῒνόν τους. Μὰ ἡ ὑπερήτρια δὲν θὰ κατέβαινε πὺς σκάλες. Θὰ τὴς ἀνέβαινε.

— "ὦ! μὴν ἀσχολεῖστε μ' αὐτὴν τὴν λεπτομέρεια, εἶπε ὁ ντέτεκτιβ. Δὲν ἐπρόκειτο καθόλου γιὰ φάρσα. Τὸ πλατύσκαλο μπροστὰ στὴν πόρτα τῶν Στάσευ φωτίζεται συνήθως ἀπὸ μιὰ ἀπλὴ στὸν τοῖχο, πὺς ἀνάβει ἀπὸ τὴν κἀμαρὰ τους. Ἡ ἀμπούλα λοιπὸν ἔλειπε.

— Τὶ φρίκη! ἔκανε ἡ μὲς Φίπς.

— Βρέθηκε ἄδικη κάτω ἀπὸ τὴν ἀπλὴ. Κατὰ συνέπεια δὲν εἶχε πέσει. Κάποιος τὴν ἔβαλε ἐκεῖ. Κανένας ὅμως μὲσα στὸ σπίτι δὲν παραδέχθηκε ὅτι τὴν ἄγγιξε.

— "Ἀπὸ τὸ καὶ στὸ χειρότερο δηλαδή, εἶπε ἡ μὲς Φίπς ταραγμένη. Γιὰ μιλήστε μου λίγο γιὰ τὴ μικρὴ Ραχὴλ.

— Εἶναι ἕνα χαριτωμένο κοριτσάκι, μὰ ἀσθενικό. Χλωμό, ἀδύνατο, καὶ ὅλα νεύρα. Ἐγὼ φυσικὰ ἔτυχε νὰ τὴ δῶ σὲ στιγμὲς μεγάλῃς ἀπελπισίας. Ὁ θάνατος τοῦ πατέρα της τὴν εἶχε ἀναστατώσει. Μὰ ὅλοι στὸ σπίτι μοῦ εἶπαν ὅτι ἦταν ἐξαιρετικὰ νευρική καὶ λεπτεπίλεπτη. Γι' αὐτό, ἔξ' ἄλλου, ἡ κ. Στάσευ τὴν ἔβγαλε ἀπὸ

τὴν κρεβατακάμαρά της, πὺς ἦταν λίγο μακριὰ γιὰ νὰ τὴν πᾶει σ' αὐτὴ πὺς ἔχει τώρα, ὥστε νὰ τὴν ἀκούει σὲ περιποίηση πὺς θὰ ξυπνοῦσε τὴ νύχτα ἢ θὰ φώναζε. Καὶ εἶναι μόλις δώδεκα ἐτῶν. Ἀξιολύπητο πλασματάκι. Ἐξέφυγε, μὰ πολὺ νευρικό.

— Πολὺ λυπηρὴ ἱστορία αὐτὴ, μουρμούρισε ἡ μὲς Φίπς ξαφνικὰ τὰ φουντωτὰ φρύδια της.

— Γιατί; ρώτησε ὁ ντέτεκτιβ.

— Δὲν σὰς θλίβει κι' ἐσὺς; ἔκανε μὲ ἀπορία ἡ μυθιστοριογράφος.

— Ναί... μὰ δὲν θέλω καθόλου, πὺς εἶναι δυνατόν νὰ κάνῃ αὐτὸ τὸ ἐγκλημα.

— "ὦ ἀνακεφαλαιώσουμε τὴν κατάσταση: Στὴ μία καὶ δέκα ἡ ἀμπούλα ἦταν θγαλμένη ἀπὸ τὴ θέση της καὶ ὁ σπάγγος δεμένος. Πὺς μπόρεσε νὰ βγεῖ ξαφνικὰ ἀπὸ τὴν κἀμαρὰ της καὶ νὰ κάνει ὅλες αὐτὲς τὶς δουλειὲς στὸ πλατύσκαλο; Τί θ' ἀπαντοῦσε, ἂν ὁ ἄνδρας της ἔβγαине καὶ τὴ ρωτοῦσε τί ἔκανε; Καὶ μετὰ, γιατί νὰ μὴν ξαναβάλει τὸ λαμπτήρα στὴ θέση του καὶ ν' ἀφαιρέσει τελείως τὸ σπάγγο πὺς φωνάζει τὸν μαῖτρο ντ' ἐτέλ;

— Βλέπω ὅτι μιλάτε γιὰ τὴν κ. Στάσευ, εἶπε ἡ μὲς Φίπς.

— Φυσικά. Ἐχετε ἀντίθετη γνώμη;

— Δὲν ἔχει σημασία. Συνεχίστε. Πὺς νὰ καταφέρατε γιὰ νὰ βρεῖτε τὴ λύση τοῦ αἰνίγματος;

— Πρῶτα—πρῶτα ἀσκολήθηκα μὲ τὸν λαμπτήρα καὶ μετὰ μὲ τὸ σιφὸν τῆς σόδας.

— Πολὺ σωστά, εἶπε ἡ μὲς Φίπς. Ἀσκολήθηκα μὲ τὸ σιφόν. Καὶ πὺς τὸ βρήκατε;

— Στὸ δωμάτιο τοῦ νεαροῦ Θόρνιλ. Καὶ γι' αὐτὸ θέλω νὰ ἐξακριβώσω γιὰ τρίτη φορὰ τὸ ἀλλοθὶ του. Μὰς εἶπε ὅτι τὸ προηγούμενο πρωῒ, ἐνῶ ἦταν στὴν κἀμαρὰ του κι' ἐτοίμαζε τὴ βαλίτσα του γιὰ τὸ ταξίδι του στὸ Λήντς, ἦρθε ὁ κ. Στάσευ γιὰ νὰ τοῦ δώσει τὶς τελευταῖες παραγγελίες του. Κάποια στιγμὴ ὁ Στάσευ θέλησε κατὰ νὰ πει καὶ βγάιντας ἀπὸ τὴν τσέπη του ἕνα μπουκαλάκι οὐίσκυ, παρακάλεσε τὸν Θόρνιλ νὰ τοῦ φέροι ὅπου σιφὸν εἶχε πλησιέστερα; αὐτὸ πὺς ὑπῆρχε στὴν κἀμαρὰ του. Αὐτὴ ἡ ἱστορία μπορεῖ νὰ φανεῖ παιδαριώδης, μὰ ταιριάζει ἀπόλυτα στὸν τύπο τοῦ Στάσευ. Ὁ Θόρνιλ εἶπε ἀκόμη ὅτι τὴ στιγμὴ πὺς γύριζε μὲ τὸ σιφὸν εἶδε τὴ Ραχὴλ πὺς ἔμπαινε στὴν κἀμαρὰ της καὶ ἡ μικρὴ ἐπιβεβαιώνει αὐτὴ τὴ λεπτομέρεια.

— "ὦ! πόσο χαίρομαι πὺς τ' ἀκούω αὐτό! εἶπε ἡ μὲς Φίπς. Νοιώθω μεγάλη ἀνακούφιση.

— Καὶ γιατί; ἔκανε ὁ Τάρραντ μὲ κάποιον ἐκνευρισμό. Δὲν ἀποδείχνει τίποτε. Καὶ πάλι ὁ Θόρνιλ μπορεῖ νὰ ἔκανε τὸ ἐγκλημα.

— Ναί, μὰ ἔχει ἕνα ἄλλοθι. Πολὺ χαίρομαι.

— Μήπως βλέπετε σ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεση τίποτε πὺς ἐμένα μοῦ ἔχει διαφύγει; ρώτησε συλλογισμένα ὁ ντέτεκτιβ.

— Μόνος σας μοῦ εἶπατε, ὅτι ἡ μέθοδος πὺς χρησιμοποιήθηκε ἦταν παιδαριώδης. Ἀπ' ὅλους ἐκεῖ μέσα ἡ πὺς ὑποπτεῖ γιὰ μιὰ τέτοια δουλειά, γιὰ νὰ τεντώσει δηλαδή τὸ μοιραῖο σπάγγο, ἦταν ἡ Ραχὴλ. Μοῦ εἶπατε ὅτι ἡ κἀμαρὰ της εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου τελειώνουν οἱ σκάλες.

— Μὰ καλὰ... καὶ ὁ λαμπτήρας; Βλέπετε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι φάρσα.

— Συμφωνῶ ἀπολύτως. Ἡ πτώση ἦταν προμελετημένη καὶ ἡ πρόθεση αὐτοῦ πὺς ἔβαλε τὸ σπάγγο εἶναι φανερό. Μὰ ἀποκλείεται νὰ εἶχε καὶ ἡ Ραχὴλ ἐπρωμελέτη;

— Θέλετε δηλαδή νὰ πεῖτε ὅτι προμελέτησε τὸ δολοφονία τοῦ πατέρα της; ἀναφώνησε ὁ Τάρραντ. Μὰ βέβαια, πρόσθεσε χτυπώντας τὴ γροθιά του πάνω στὸ τραπέζι, ἤξερε τὴν ἱστορία τοῦ σιφόν.

— Γιὰ μένα αὐτὸ τὸ στοιχεῖο ἴσα—ἴσα, εἶπε ἡ μὲς Φίπς, εἶναι πὺς τὴν ἀθωώνει. Γι' αὐτὸ ἔξ' ἄλλου χάριμα πὺς τόσο πολὺ.

— Μὲς Μάριαν Φίπς, ἔκανε ὁ ντέτεκτιβ, εἶστε ἀπελπιστικὸς ἄνθρωπος.

— Σὰς παρακαλῶ, ἔκανε πολὺ σοβαρὰ ἡ μυθιστοριογράφος, μὴ φαντασθεῖτε ὅτι προσπαθῶ νὰ κάνω ἀγωνία κριτική. Μὰ ἐπιτρέψτε μου νὰ σὰς πῶ ὅτι κἀμιντε ἕνα σοβαρότατο λάθος. Λίγινε πάρα πολὺ σημασία στὰ ὑλικά στοιχεῖα τῆς ὑπόθεσης: στὸν λαμπτήρα, στὸ σπάγγο, στὸ σιφόν, κι' ἀγνοεῖτε τελείως τοὺς ψυχολογικοὺς συντελεστές. Γιατί νὰ θελήσει ἡ Ραχὴλ νὰ σκοτώσει τὸν πατέρα της;

— Δὲν εἶχε κανένα λόγο νὰ τὸ κάνει. Τὸν λάτρευε.

— Σωστό. Κατὰ συνέπεια διώξετε ἀπὸ

τὸ μυαλό σας αὐτὴν τὴν ὑπόψια καὶ ἐξετάστε τὸ σύνολο τῶν γεγονότων. Δὲν βλέπετε πὺς καταλήγουν ὅλα; Βέβαια τὸ ἐλατήριο τοῦ ἐγκλήματος εἶναι ἀκόμη πολὺ σκοτεινὸ γιὰ μένα, γιατί ἡ περιγραφή σας τῶν χαρακτήρων στάθηκε ἀπελπιστικὰ ἀτελής. Μὰ κατὰ εἶναι πὺς χτυπάει ἀμέσως στὸ μάτι. Δὲν βλέπετε ὅτι ἔγινε λάθος ὡς π ο ρ ο σ τ ὁ θ ὁ μ α;

— Τὶ ἔκανε λέει! φώναξε ὁ Τάρραντ τόσο δυνατὰ πὺς πολλὲς ἐντάλεις κουνήθηκαν στὸν ὕπνο τους. Πὺς καταλήξατε σ' αὐτὸ τὸ ἐξωφρενικὸ συμπέρασμα;

— Δὲν μοῦ εἶπατε μόνος σας, ἔκανε μὲ ἀπόλυτη ἠρεμία ἡ μὲς Φίπς, ὅτι ἡ κ. Στάσευ ἤθελε νὰ κοιμηθῇ ἡ Ραχὴλ κοντὰ της γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ τὴν ἀκούει τὴ νύχτα; Τὶ κάνει κανεῖς, ὅταν ἀκούει τὴ νύχτα ἕνα παιδί νὰ φωνάζει; Τρέχει νὰ ἰδεῖ τί συμβαίνει. Πῶς λοιπὸν μέσα σ' αὐτὸ τὸ σπίτι εἶχε λόγους νὰ κατεβαίνει συχνὰ τὴ νύχτα τὴ σκάλα διαστικός; Ἡ Ἐλεάνορ Στάσευ. Καὶ πῶς τὸ γινώριζε αὐτό; Οἱ πάντες καὶ φυσικὰ καὶ ἡ Ραχὴλ. Νά, λοιπὸν, κατὰ τὸ ξεκαθαρισμένο. Ἀς προχωρήσουμε. Τὶ αἰσθήματα τρέφουν τὰ παιδιά πὺς ἀνατρέφονται μὲ αὐστηρότητα γιὰ τὴ μητρὶά τους;

— Θέλετε νὰ πεῖτε ὅτι ἡ Ραχὴλ σκόπευε νὰ σκοτώσει τὴν Ἐλεάνορ Στάσευ, γιατί δὲν τὴ χώνεψε; ἔκανε ἀπορημένος ὁ Τάρραντ. Κι' ἐγὼ πὺς τὴν εἶδα τόσο χαριτωμένη καὶ τὴ λυσιπρόνοια! Τὶ τρομερὸ πρᾶγμα!

— Αὐτὸ σκέφτηκα στὴν ἀρχή, εἶπε ἡ μὲς Φίπς. Μὰ εἶναι ἡ ὑπόθεση τοῦ σιφόν πὺς τὴν ἀθωώνει. Λάτρευε τὸν πατέρα της καὶ ἤξερε ὅτι μποροῦσε νὰ κατέβει αὐτὸς τὶς σκάλες γιὰ νὰ βρεῖ τὸ σιφὸν πὺς ἔλειπε. Θὰ τέντωνε, λοιπὸν, τὸ σπάγγο ἀκριβῶς αὐτὴ τὴ νύχτα; Ὄχι, γιατί κἀμινοντας ἕνα τέτοιο πρᾶγμα ἔβαζε τὴ ζωὴ τοῦ πατέρα της σὲ κίνδυνο. Εἶχε ἕνα σωρὸ ἄλλες νύχτες καταλλήλότερες ἀπ' αὐτὴ στὴ διάθεσή της. Κατὰ συνέπεια δὲν εἶναι ἡ Ραχὴλ πὺς τέντωσε τὸν σπάγγο. Πρέπει νὰ ψάξουμε ἄλλο τὸ δολοφόνον καὶ χαίρομαι ἰδιαίτερα γι' αὐτό.

— Ἡ Ραχὴλ ὥστόσο εἶναι μικρὸ παιδί, ἔκανε συλλογισμένος ὁ Τάρραντ. Δὲν θὰ χάρισε γὰ βασανίσει τὸ μυαλό της σχετικά μ' αὐτὸ τὸ σιφόν. Ἴσως μάλιστα νὰ μὴν τὸ σκέφθηκε καθόλου.

— Ἄν εἶναι ἔτσι, τὸ σιφὸν χάνει τότε ὅλη τὴ σημασία του, τὸν ἔκοψε ἡ μὲς Φίπς. Γιατί ἀρνίεμαι νὰ πιστέψω ὅτι ὁ νεαρὸς Θόρνιλ θὰ χρησιμοποιοῦσε γιὰ νὰ δολοφονήσει τὸν Στάσευ μιὰ μέθοδο πὺς ἀπειλοῦσε τὴ ζωὴ καὶ τῆς Ἐλεάνορ, ἀφοῦ ἦταν ἐρωτευμένος μαζί της. Τὸ ἴδιο πιστεύω καὶ γιὰ τὴν Ἐλεάνορ. Ἐνῶ ἂν αὐτὴν ἀπέβλεπε ὁ δολοφόνος νὰ σκοτώσει, τότε τὸ σιφὸν δὲν παίζει πᾶ κανένα ρόλο. Σὰν νὰ λέμε, δηλαδή, ξαναβρεθήκαμε σὺς σημεῖο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεκινήσαμε.

Τὴν ἴδια ὥρα τὸ ὁτομοτρεῖς πέρασε κάτω ἀπὸ μιὰ γέφυρα μὲσα σὲ μιὰ τρομερὴ φασαρία. Οἱ ταξιδιώτες πὺς ἔβησαν ἀπότομα ἀρχισαν νὰ ἐτοιμάζονται κι' ἄλλος ἔβαζε τὸ καπέλλο του, ἄλλος κατέβαζε τὴ βαλίτσα του. Ἦταν φανερό ὅτι ἔφθαναν σὲ κάποιο σταθμό.

— Τὶ κάναμε τόσο ὥρα; ἔκανε ἀπογοητευμένος ὁ Τάρραντ. Μιὰ τρύπα στὸ νερό. Εἶχα τουλάχιστον μιὰ ἐνδειξη κι' ὅσο γιὰ τὴν ταυτότητα τοῦ θύματος δὲν εἶχα καμμιὰ ἀμφιβολία. Τώρα ὅμως μοῦ ἀνατρέπετε τὴν θεωρία γιὰ τὸ σιφόν κι' ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ μοῦ ἀμφισβητεῖτε τὴν πρόθεση τοῦ δολοφόνου νὰ σκοτώσει

τὸν Στάσευ. Ἄν τὸ θῆμα ἔπρεπε στὴν πραγματικότητα νὰ εἶναι ἡ Ἐλεάνορ, πρέπει νὰ ὁρᾷ ἐντελῶς ἄλλα ἐλατήρια γιὰ τὸ φόνο. Ὁ πρῶτος χίλιος φορὲς...

... Νὰ μὴ σὰς ἀπευθύνω τὸ λόγο, συμπλήρωσε ἡ μὲς Φίπς. Καὶ σὰς καταλαβαίνω. Δὲν μπορῶ κι' ἐγὼ νὰ καταλάβω γιατί στὰ καλά καθούμενα θέλησα. Ὁ ντέτεκτιβ κοκκίνισε κι' ἔκανε νὰ διαμαρτυρηθεῖ.

... Νὰ σὰς χαλάσω τὸ νῆμα τῶν σκέψεών σας, συνέχισε ἡ μὲς Φίπς. Ἦταν μεγάλη ἀδιακρισία μου καὶ σὰς ξητῶ χίλια συγγνώμη. Πὺς μπόρεσα, ἀλήθεια, νὰ κάνω ἕνα τέτοιο πρᾶγμα; Μὰ θυσιστε Θεέ! ἔκανε ξαφνικὰ, τώρα θυμοῦμαι. Ἀγαπητέ μου, μὲ ἐξαπατήσατε. Στὴν ἀφήγησή σας δὲν μοῦ ἀναφέρατε ἕνα ἀπὸ τὰ πρόσωπα τοῦ δωματίου.

— Δὲν τὸ νομίζω... ἔκανε διστακτικὰ ὁ ντέτεκτιβ. Γιὰ τοὺς ὑπηρετές δὲν μπαίνει ζήτημα γιατί...

— Μὰ ναί, μὰ ναί, ἐπέμενε ἡ μὲς Φίπς. Κάποιον παραλείψατε νὰ μοῦ πεῖτε. Ἀκούστε: ὁ Ἄμπροξ Στάσευ, 59 ἐτῶν, ἡ Ἐλεάνορ χαριτωμένη γυναῖκα 25 ἐτῶν, ἡ Ραχὴλ, 12 ἐτῶν, ὁ Τζάκ Θόρνιλ, 25 ἐτῶν περίπου. Ποῖα εἶναι λοιπὸν αὐτὴ ἡ ἐδύστροφη, βίαιη, 35 ἐτῶν;

Ὁ ντέτεκτιβ τὴν κύτταξε μὲ ἀπορία.

— Μὰ ἔλατε τώρα, ἔκανε ἀνυπόμονα ἡ μυθιστοριογράφος. Τὸ διάβασα σὺς σημειωματάριό σας: ἐδύστροφη—βίαιη—35 ἐτῶν. Ποῖα εἶναι αὐτή;

Ὁ Τάρραντ πὺς τὸ εἶχε χαμένα ἀρχισε νὰ ξεφυλλίζει τὸ σημειωματάριό του.

— Ἄ! τὸ βρήκα. Πρόκειται γιὰ τὴ Ρόζα Ντόραν, τὴν γκονδερινάτα τῆς Ραχὴλ.

— Ἀπὸ πότε βρίσκεται στὴν ὑπηρεσία τῆς οἰκογένειας;

— Ἐπὶ χρόνια.

Τὸ τραῖνο τώρα σταματοῦσε κι' ἀρχισε ἕνα ἀτέλειωτο πηγαινεῖο ἀπὸ ταξιδιώτες, ὑπαλλήλους καὶ ἀχθοφόρους.

— Μὰ τότε τὸ βρήκαμε! φώναξε θυγαβευστικὰ ἡ μὲς Φίπς στὸν ἔκπληκτο Τάρραντ. Δὲν τὸ νομίζετε κι' ἐσεῖς; Ἡ Ρόζα. Μιὰ γυναῖκα νέα ἀκόμη, κι'

ἀσφαλῶς γοητευτική. Δύστροφη εἶπατε, μὰ καὶ βίαιη. Ζεῖ μὲ τὸν Στάσευ ἐπὶ ἑπτὰ χρόνια... Ἐλπίζει νὰ γίνει γυναῖκα του. Μὰ νὰ πὺς καταφθάσει ἡ Ἐλεάνορ καὶ τῆς χαλᾷ τὰ σχέδια. Ἡ νεαρὴ γυναῖκα τοῦ Στάσευ βρίσκει τὸ παιδί νευρικό καὶ πιστεύει ὅτι, ὅπως ὅλα τὰ παιδιά ἔξ' ἄλλου, ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὴ γκονδερινάτα της. Τὰ κανονίζει λοιπὸν ὥστε ἡ Ραχὴλ νὰ βρίσκεται κοντὰ της καὶ τὴ μέρα καὶ τὴ νύχτα. Κατεβαίνει συχνὰ γιὰ νὰ ἰδεῖ πὺς εἶναι καὶ ἡ γκονδερινάτα γνωρίζει αὐτὴ τὴ λεπτομέρεια. Ἐνας τεντωμένος σπάγγος γιὰ νὰ σκοπτάφει καὶ νὰ σκοτωθεῖ ἡ Ἐλεάνορ, δὲν θὰ ἦταν μιὰ περιφημὴ λύση; Ἔτσι ἡ Ρόζα δὲν θὰ ἔκανε τὰ προτεῖα της καὶ θὰ γινόταν ἀπαραίτητη στὸν Στάσευ. Δὲν ἀποκλείεται κίχλας νὰ τὴν παντρεύονταν τελικά. Μὰ τὸ σιφὸν ἦρθε τὴν τελευταία στιγμὴ κι' ἀνέτρεψε ὅλη τὴν κατάσταση. Θῆμα τοῦ σπάγγου πέφτει ὁ ἀγαπημένος της ὁ Στάσευ. Τρελλαίνεται ἡ Ρόζα ἀπὸ τὸ κακό της. Ἡ ταραχὴ της μάλιστα εἶναι τόσο μεγάλη πὺς ξεχνάει νὰ ξαναβάλει τὸν λαμπτήρα στὴ θέση του καὶ νὰ ἐξαφανίσει τὸ σπάγγο. Τί λέτε τώρα;

— Τὶ λέω; φώναξε ὁ Τάρραντ, ἐνῶ πεταγόταν ἐπάνω κι' ἄρπαξε τὰ χαρτιά του καὶ τὸ καπέλλο του. Κατεβαίνω ἔδω καὶ γυρίζω μὲ τὸ πρῶτο τραῖνο σὺς Μπίλτον. Ἀρκετοὶ ἄνθρωποι βρίσκονται ἐκεῖ πὺς πρέπει ν' ἀποδειχθοῦν ἀδῶοι.

Ἐβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του ἕνα ἐπισκεπτήριο καὶ τὸ ἔδωσε μὲ σεβασμὸ στὴ μὲς Φίπς.

— Ἄν τυχὸν σὰς ἔρθουν κι' ἄλλες ιδέες σχετικά μὲ μελλοντικὰ ἐγκλήματα, θὰ σὰς εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ μοῦ γράψετε. Στὸ ἀναμεταξύ, ἂν μπορῶ νὰ κάνω τίποτε γιὰ σὰς...

— Μὰ τὸ ἔχετε κίχλας κάνει, εἶπε ἡ μὲς Φίπς μ' ἕνα χαρούμενο χαμόγελο. Καὶ παίρνοντας τὸ μολύβι της ἀρχισε νὰ γράφει:

«Ξανθή, νέα, χαριτωμένη...»

(Μετ. ΕΛΕΝΗΣ ΓΟΝΑΤΟΠΟΤΑΟΥ)

ΚΑΙ ΤΩΡΑ, ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΤΗΤΟΣ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 21

Εξ αίματος συγγενών, όπου οι πιθανότητες της κακής κληρονομικότητας είναι πολλές, είναι επικίνδυνοι. Γιατί ακριβώς;

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: "Ο λόγος είναι απλούστατος. Όλα τα άτομα έχουν ελαττωματικές γονάδες. Ένα άτομο, λοιπόν, έχει πολύ περισσότερες πιθανότητες να συναντήσει την ίδια ελαττωματική γονάδα σε σύζυγο που προέρχεται από κοινό πρόγονο. Άς πάρουμε ένα παράδειγμα. Υπάρχει ένα κρούσμα αλδινισμού σε κάθε δέκα χιλιάδες άτομα. Αν κάνετε ένα γάμο με άτομο που δεν συγγενεύει μαζί σας, υπάρχει μία πιθανότητα στις 10 χιλιάδες να έχει το παιδί σας αυτή την πάθηση. Αν ο γάμος γίνει ανάμεσα σε πρώτα εξάδελφια, ή πιθανότητες είναι μία προς 7500.

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: Δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι πρόκειται πάντα για πιθανότητες. Στη ρουλέττα, το μαύρο και το κόκκινο έχουν το καθένα μία στις δυο πιθανότητες να πετύχουν. Άλλα μπορεί, μία χαρά, το κόκκινο να πετύχει νέντε και δέκα φορές στη σειρά. Οι πιθανότητες δεν ισχύουν μαθηματικά παρά στους μεγάλους αριθμούς. Επομένως οι νόμοι τους έχουν σημασία στη Γενετική.

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: "Αν μία γυναίκα έχει δέκα παιδιά, οι νόμοι της κληρονομικότητας θα επαναληφθούν καλύτερα απ' ό,τι αν είχε δυο παιδιά. Οι γονείς που έρχονται να μάς συμβουλευθούν, δεν το καταλαβαίνουν πάντα αυτό.

Οι «Μοριακές παθήσεις»

ΕΡ.: Κάθε κληρονομική πάθηση είναι ανεπανόρθωτη;

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: "Όχι. Οι εκ γενετής παθήσεις δεν είναι όλες ανίστες. Άς πάρουμε ένα απλό παράδειγμα: ώρισμένους σακχαροδιαβήτες. Είναι κληρονομικοί. Κι όμως, μπορούν να θεραπευθούν.

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: Πολλές αλλοιώσεις, ιδίως καρδιακές, αντιμετωπίζονται από τη χειρουργική. Λόγου χάρι, το νυότρερι σώζει σήμερα πολλά παιδιά που γεννιούνται με κυάνωση. Η αιμολυτική πάθηση των νεογνών θεραπεύεται επίσης με μετάγγιση.

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: Υπάρχει, εξ άλλου, κι' όλο το κεφάλαιο των λεγομένων «μοριακών παθήσεων», που έχει τόσο ενδιαφέρον.

ΕΡ.: Τι έννοείτε μ' αυτό τον όρο;

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: "Ως εδώ και λίγο καιρό, οι γιατροί δεν ήξεραν παρά τις κληρονομικές ανωμαλίες του σκελετού

και των σπλάχνων. Σήμερα, οι διαχρημικοί έχουν ανακαλύψει ανωμαλίες, που αναφέρονται στα μόρια. Είναι οι παθήσεις του μεταβολισμού.

ΕΡ.: Μπορείτε να μάς αναφέρετε ένα παράδειγμα;

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: Μερικές άφορουν τη σύνθεση ώρισμένων ορμονών. Λόγου χάρι, εξ αίτιας μιάς ελαττωματικής γονάδας, ο οργανισμός δεν κατορθώνει να πραγματοποιεί τη σύνθεση της φυσιολογικής ορμόνης του θυρεοειδούς. Πρόκειται για μία χημική διαδικασία εξαιρετικά πολύπλοκη, που μπορεί να διακοπεί σ' ένα από τα στάδια της. Τα άτομα που πέφτουν θύματα αυτής της μοριακής παθήσεως, καταλήγουν σε ανεπάρκεια του θυρεοειδούς. Έχουν κοντό ανάστημα, παρουσιάζουν καθυστερημένη διανοητική ανάπτυξη και παθαίνουν βρογχεκλήλη.

ΕΡ.: Ποιές είναι οι άμεσες ελπίδες της Γενετικής;

ΜΩΡΙΣ ΛΑΜΥ: Να κατανοηθούν οι μηχανισμοί της φυσιολογικής και της παθολογικής ανάπτυξεως του έμβριου, ώστε να είναι κατορθωτές τόσο η πρόληψη, όσο κι' η ίαση των κληρονομικών ανωμαλιών.

ΕΡ.: Κι' οι άπώτερες,

ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ: "Ο έγκαιρος έλεγχος στον τομέα των γονάδων και των χρωμοσωμάτων, ώστε να βελτιωθεί σωματικά και διανοητικά το ανθρώπινο είδος.

Οι άναγνώστες του «ΚΟΣΜΟΥ» παρακαλούνται, όπως, συγχρόνως με την επιστολή διαβιβάσεως παραγγελίας των, για την προμήθεια τευχών ή βιβλίων της σειράς «Σύγχρονη έγκυκλοπαίδεια», αποστέλλουν και το αντίτιμο σε γραμματόσημα.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

— Το παλτό σας, θα είναι έτοιμο έπειτα από είκοσι μέρες, λέει ο ράφτης στον πελάτη.

— Είκοσι μέρες! διαμαρτύρεται αυτός. Έδω ό' θεός έπλασε τον κόσμο σε έπτά μέρες...

— Ναί, αλλά είδατε τι χάλις έχει!

— Τι κάνει ή γυναίκα σου;

— Να σου πω την αλήθεια, καλά -- καλά δεν ξέρω. Η γυναίκα μου γυρίζει όλη τη μέρα και όλη τη νύχτα γυρίζει έγώ. Έτσι δεν βλέπουμε περισσότερο από μία ώρα την ημέρα.

— Σε λυπάμαι, καύμενε...

— Δεν είναι και τόσο σοβαρό. Περνάει γρήγορα μία ώρα!

Ο Παύλος Καλλιγας, όταν ήταν υπουργός των Οικονομικών, προσκαλούσε συχνά στο σπίτι του για γεύμα, κάποιον δουλευτή ό οποίος διαρκώς τον κακολογούσε.

Κάποιος φίλος είπε μία μέρα στον Καλλιγά:

— Μα αυτόν βρήκες να προσκαλεις στο τραπέζι σου που σε βρίζει συνεχώς;

— Τι θέλεις να κάνω, απάντησε ή Καλλιγάς. Άφου δεν μπορούσα να του κλείσω το στόμα, σκέφθηκα τουλάχιστον να του τό... γεμίσω!

Κίχποτε παίχτηκε στο Λονδίνο ένα έργο του "Όσκαρ Ουάιλντ που δεν είχε διόλου επιτυχία.

Μετά την προμέρα ό Ουάιλντ πήγε στη Λέσχη του. Έκει, κάποιος γνωστός του τον ρώτησε:

— Πώς πήγε το έργο σου, "Όσκαρ;

— Το έργο μου, απάντησε ό διάσημος συγγραφέας, είχε μεγάλη επιτυχία. Το άκροατήριο όμως ήταν μία άποτυχία:

Δεν μπορώ να καταλάβω τί συμβαίνει με τον Παπαδόπουλο, λέει ένας. Χθές ήταν γεμάτος λεφτά και σήμερα δεν έχει δεκάρα.

— Πώς τό ξέρεις; ρωτά ό άλλος. Σου ζήτησε δανεικά;

— Όχι. Έγώ του ζήτησα.

Στο Μουσείο, ό οδηγός δείχνει στους επισκέπτες ένα άγαλμα.

— Αυτό τό άγαλμα, λέει, είναι 3012 έτών!

Κάποιος απ' τους επισκέπτες εκφράζει την άπορία του για την τόσο μεγάλη ακρίβεια της ηλικίας του άγάλματος και ό οδηγός σπεύδει να του εξηγήσει:

— Όταν προσελήφθην στο Μουσείο πρό 12 έτών, ό διευθυντής μου είπε ότι τό άγαλμα αυτό ήταν 3.000 έτών. Άρα, τώρα είναι 3.012!

Οι κατακτήσεις της έπιστήμης

ΓΙΑ πρώτη φορά στην ιστορία ένας άνθρωπος έφτασε σε ύψος πενήντα χιλιομέτρων κι' έζησε επί ένα μισό λεπτό υπό συνθήκες έλλείψεως βαρύτητας. Αυτό τό άνευ προηγουμένου κατορθώμα πραγματοποιήθηκε από τον Άμερικανό πιλότο δοκιμών Τζό Γουόκερ με τό περιφημο άμερικανικό άεροπλάνο πύραυλο Χ — 15. Ένας

από τους άντικειμενικούς σκοπούς της πτήσεως ήταν ή εξακριβώσι κατά πόσον ή χρήση των ειδικών αντιδραστήρων που έλέγχουν την πτήση του Χ — 15 είναι δυνατή σε μεγάλα ύψη όπου ή ατμόσφαιρα είναι εξαίρετικά άραιωμένη. Ο πιλότος Τζό Γουόκερ θά μπορούσε ν' ανέβει ακόμα ψηλότερα, αλλά δέ χρησιμοποίησε παρά μόνο τα τρία τέταρτα της ισχύος των κινητήρων του.

Με τό άεροπλάνο πύραυλο Χ — 15, που οι Άμερικανοί ονομάζουν «άστεροξύστη» (κατά τό «ύρανοξύστη»), ό σημαντικός Γουόκερ κατέρριψε τρία παγκόσμια ρεκόρ:

Πρώτον, ανέβηκε σε ύψος 50.300 μέτρων, όπου δεν είχε φτάσει ποτέ κανένας άνθρωπος μέχρι σήμερα, ξεπερνώντας κατά δέκα περίπου χιλιομέτρα τό προηγούμενο ρεκόρ (39.600 μέτρα) που είχε πετύχει με τό ίδιο άεροπλάνο Χ — 15 ό σημαντικός Χουάιτ.

Τά πενήντα χιλιόμετρα είναι περίπου τό ένα τέταρτο του ύψους στο οποίο θά έκτοξευθεί ό πρώτος Άμερικανός άστροναύτης.

Δεύτερο, είναι ό μόνος άνθρωπος μέχρι σήμερα που έμεινε επί ένα μισό λεπτό χωρίς βαρύτητα. Έξ αίτιας της ταχύτητας που ανέπτυξε τό άεροπλάνο του, ό πιλότος Γουόκερ έμεινε επί 90 δευτερόλεπτα σε μία κατάσταση έλλείψεως βαρύτητας. Με τά κλασικά άεροπλάνα ή κατάσταση αυτή δεν μπορεί να παραταθεί πάνω από 50 δευτερόλεπτα.

Τέλος, ό σημαντικός Τζό Γουόκερ είναι ό πρώτος πιλότος που χειρίστηκε ένα άεροπλάνο πύραυλο που οι κινητήρες του άναπτύσσουν την τρομακτική δύναμη του ενός έκατομμυρίου ίππων.

Τό κατορθώμα αυτό τό Χ — 15 έχει εξαίρετική σημασία για τό μέλλον της άεροπορίας: Διέσπασε την «όροφη» των 35.000 μέτρων την οποία εδώ και χρόνια δεν μπορούσαν να ξεπεράσουν οι πιλότοι. Απέδειξε

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

Έτσι ό τό άεροπλάνο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κατάκτηση του Διαστήματος.

Τό Χ — 15 κατασκευάστηκε από τις Ήνωμένες Πολιτείες με διπλό σκοπό: α) Να προετοιμάσει τό έδαφος για τά έμπορικά άεροπλάνα πυραύλους που θά μπορούν, άνεβαίνοντας σε μεγάλη ύψη με μεγάλη ταχύτητα, να διανύσουν π. χ. την άπόσταση Παρίσι — Νέα Υόρκη σε μία ώρα. β) Να προετοιμάσει τό δρόμο για τό μελλοντικό άεροπλάνο ενός τελειοποιημένου τύπου που θά μπορεί να «δορυφοροποιηθεί», δηλαδή να μπει σε τροχιά με τις δικές του δυνάμεις, να μεταβάλει την τροχιά του και να προγειωθεί σε όποιοδήποτε άεροδρόμιο χάρη στα φτερά του.

Τό πρόγραμμα δοκιμών προβλέπει άνύψωση του Χ — 15 ως τά 160 χιλιόμετρα με ταχύτητα 6.500 χιλιομέτρων την ώρα. Τό Χ — 15 έχει σχήμα πυραύλου μήκους δεκαπέντε μέτρων με δυο πολύ μικρά τραπέζοειδή φτερά στο πίσω μέρος του.

Τό βαθύκόανο χρώμα του όφειλεται σε μία ειδική χαλύβδινη επένδυση που τό επιτρέπει ν' ανθίσταται σε πολύ ύψηλες θερμοκρασίες που δημιουργούνται από την τριβή με την ατμόσφαιρα. Χωρίς τά καύσιμα του ζυγίζει 7 τόννους. Οι άποθήκες του μπορούν να χωρέσουν όχτώ τόννους καυσίμων. Δεν άπογειώνεται από τό έδαφος αλλά ξεκινάει κρεμασμένο από τό φτερό ενός γιγαντιαίου βομβαρδιστικού Β — 52 που τό ανεβάσει σε ύψος περίπου 14 χιλιομέτρων. Ο κινητήρας του έχει ισχύ ενός έκατομμυρίου ίππων.

ΔΟΥ μερικά από τά προηγούμενα ρεκόρ ύψους:

Τό Αύγουστο του 1957 ό Άμερικανός Σάιμον άνέβηκε σε ύψος 30.000 μέτρων με άερόστατο.

Τό 1959 ένας Σοβιετικός πιλότος άνέβηκε με καταδιωκτικό άεροπλάνο σε ύψος 34.000 μέτρων.

Τόν Αύγουστο του 1960 ό Άμερικανός Χουάιτ έφτασε

με τό Χ. — 15 σε ύψος 39.600 μέτρων.

Τό Σεπτέμβριο του 1956 ό Άμερικανός Κίνσελου έφτασε με τό άεροπλάνο του στα 38.000 μέτρα, αλλά τό ρεκόρ δεν είχε άναγνωρισθεί έπισήμως.

Η ΡΩΣΙΚΗ έφημερίδα «Κρανσάγια Σβέζντα» (Έρυθρός Άστήρ), άργανο των σοβιετικών ένόπλων δυνάμεων, γράφει ότι τά άτομα έφηβικής ηλικίας είναι τά λιγώτερο κατάλληλα για τό ταξίδι στο Διάστημα. Κατά την ίδια έφημερίδα πολλοί Ρώσοι έφηβοί έχουν προσφερθεί έθελοντικά για τό ταξίδι στο Διάστημα, αλλά ό νεαροί όπως και οι γερασμένοι οργανισμοί δεν μπορούν ν' άντέξουν στην άνεπάρκεια όξυγόνου ή σε άλλες δυσμενείς συνθήκες που είναι πιθανόν να δημιουργηθούν κατά τη διάρκεια μιάς τέτοιας πτήσεως. Τά πειράματα άπέδειξαν ότι μόνο άτομα με ισχυρή θέληση και έγκράτεια θά ήταν δυνατόν ν' αντισταθούν τους κινδύνους του Διαστήματος. Έξ άλλου, όπως έδήλωσε ένας Ρώσος έπιστήμων στη Μόσχα, «τίποτα δεν έμποδίζει την άποστολή όχι ενός, αλλά δυο συγχρόνως άνθρώπους σε τροχιά γύρω από τη Γη, αλλά αυτό θά ήταν άμφίβολης χρησιμότητας έφ' όσον οι δυο άστροναύτες δέ θά είχαν τον καιρό ούτε να συνομιλήσουν μεταξύ τους».

Ο Άμερικανοί δεν κατόρθωσαν να θέσουν σε τροχιά τό νέο δορυφόρο τους «Ντίσκοβερ 23». Ο δορυφόρος ήταν έφωδιασμένος με σύστημα τηλεκατευθύνσεως που θά επέτρεπε τη ρύθμιση της τροχιάς του από τη Γη. Μετέφερε δείγματα οργανικών ιστών και όργανα για την καταμέτρηση της κοσμικής ραδιενέργειας. Τά αίτια της άποτυχίας δεν είναι γνωστά.

Η άγελάδα της Ίνδιανας (ΗΠΑ) ηλικίας δεκαπέντε χρονών, που υπέφερε από ισχυρό πανόδοντο, υπεβλήθη σε θεραπεία και, χάρη στις φροντίδες των Άμερικανών κτηνιάτρων, απέκτησε νέα δόντια από άνοξείδωτο χάλυβα. Είναι άσφαλώς ή πρώτη άγελάδα του κόσμου που απέκτησε τεχνητή όδοντοστοιχία.

Τό 1959 ένας Σοβιετικός έξερευνητής του Διαστήματος, ό πρόεδρος Κένεντυ ζήτησε από τό Κογκρέσο πιστώσεις που υπερέβαιναν κατά 125 έκατομμύρια δολάρια εκείνες που ζήτησε ό πρόεδρος Άϊζενχάουερ για τό οικονομικό έτος που άρχίζει την 1η Ιουλίου.

Ζήτησε επίσης συμπληρωματική πίστωση τριάντα έκατομμυρίων δολλαρίων για τον προϋπολογισμό της έπιτροπής άτομικής ένεργείας. Ο Άμερικανός πρόεδρος έπιμένει ιδιαίτερα στο πρόγραμμα κατασκευής του γιγαντιαίου πυραύλου «Κρόνος» που θά θέσει σε τροχιά δορυφόρο βάρους 22 τόννων ή να στείλει επανδρωμένο δορυφόρο που θά έπιστρέψει στη Γη άφου τεθεί σε τροχιά γύρω από τη Σελήνη. Ο πρόεδρος Κένεντυ ζήτησε συμπληρωματικές πιστώσεις ώστε να έπιστευθεί κατά ένα έτος ή πρώτη δοκιμαστική έκτόξευση του πυραύλου «Κρόνος». Άλλά και με την οικονομική αυτή ένίσχυση τό πρόγραμμα δέ θά έχει συμπληρωθεί πριν από τό 1964. Τό σύνολο των κονδυλίων που ζητήθηκαν για την ύπηρεσία άεροναυτικής και Διαστήματος (ΝΑΣΑ) φτάνουν σε 1.235.300.000 δολάρια, άντι 1.109.630.000 που είχε ζητήσει ή κυβέρνηση Άϊζενχάουερ. Όλα αυτά δείχνουν ότι οι Άμερικανοί καταβάλουν άπεγνωσμένες προσπάθειες για να φτάσουν τους Ρώσους στον τομέα της κατακτήσεως του Διαστήματος.

Ο Ρώσοι άνεκοίνωσαν ότι περίπου 130 έκατομμύρια όπωροφόρων και άλλων δέντρων θά φυτευθούν πριν από τό προσεχές καλοκαίρι στο Ουζμπεκιστάν, σοβιετική δημοκρατία της κεντρικής Ασίας. Η φυτεύση των δέντρων γίνεται με σκοπό να προστατευθούν οι βομβοκαρυτείες της χώρας από τους ξηρούς και θερμούς άνέμους του καλοκαιριού.

Μέ το Φερίελο

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 6

περίπτωση είδαν το θέμα των Έπτα-
ρωμένων του κόσμου, που είναι πολλοί
και εξακολουθούν να πληθύνονται. Στην
καθημερινή μας ζωή, ή αλήθειες σταυ-
ρώνονται από τις μικροδοσιλίες του
ψεύδους. Σταυρώνονται οι φορείς τους.
Υπάρχουν πολλών ειδών ψεύδη και πολ-
λών ειδών σταυρώματα. Όταν κάποιος
θα μπορέσει κάποτε να γράψει
τ' απομνημονεύματα της Α ρ ε -
π ή ς για λογαριασμό της ανθρω-
πότητας, θα υποχρεωθεί να καταγράψει
έκατομμύρια μαρτύρια και έκατομμύρια
σταυρούς.

7

Κ ΑΙ σ' άλλο σημείωμά μας έχουμε
γράψει για τόν πρωταρχικό ρόλο
που έπαιξε και εξακολουθεί να
παίζει ή θάλασσα στη χώρα μας. Φυ-
σικό θα ήταν αυτό το στοιχείο να παί-
ζει σημαντικό ρόλο και στο έλληνικό
πνεύμα που εκφράζεται ανάλογα με τα
γράμματα και με τις τέχνες μας. Ή-
στόσο, ή θάλασσα την εξέφρασε πε-
ρισσότερο ή ζωγραφική και λιγότερο ή
λογοτεχνία μας. Όχι πώς ο πεζός λό-
γος δεν εύτύχησε να μας δώσει μερι-
κές ωραίες σελίδες, νομίζουμε όμως
πώς οι σελίδες αυτές δεν είναι αρκετές
για να καλύψουν το μεγάλο θέμα. Ύ-
στερα οι περισσότεροι θαλασσογράφοι
μας φαίνεται να δούλεψαν περισσότερο
με ή φαντασία τους, επιχειρώντας
μια ανάπλαση αφήγησης παρά με την
προσωπική τους πείρα που θα διάνθι-
ζε τα κείμενά τους με ή μυρουδιά
τ' αλάτιου και την αυθεντική πίκρα
του θαλασσινού βασανισμού. Από την
άπλη αυτή θάπρεπε ναχαν προσεχτεί
περισσότερο τα δυο θαλασσογραφήμα-
τα του Ν ί κ ο υ Β ε λ ι ώ τ η
«Τά Θαλασσοπούλια» και «Τά Ραγά-
νια». Θα σταθούν για λίγο στο τε-
λευταίο, που δεν θραβεύθηκε θέβαις,
άλλα που ούτε κι' ένας μικρός αριθμός
αντιτύπων δεν αγοράστηκε από το Κρά-
τος, όσο κι' αν οι αγορές αυτές γί-
νονται, θα μπορούσε να είπει κανείς, σε
εύρεία κλίμακα. Το να διαβάζονται όλα
τα υπό κρίσιν λογοτεχνικά βιβλία, ά-
ποτελεί πρωταρχική προϋπόθεση για
μια υπεύθυνη έπιτροπή. Σε μια τέτοια
περίπτωση, θα ήσαν δύσκολο ν' ά-
γνοήσει ένα βιβλίο σαν τα «Ραγάνια».
Τό βιβλίο αυτό, όπως και το προη-
γούμενο του Νίκου Βελιώτη, έχει μια
βασική άρετή. Τόσο οι ήρωές του, όσο
και τα περιστατικά που τό συνθέτουν,
δεν έχουν τίποτα τό σκιώδες, τίποτα τό
φτιαχτό. Ούτε για μια στιγμή δεν άμ-
φιβάλλεις για την ύπαρξη αυτών των
προσώπων και για την αυθεντικότητα
των γεγονότων του βιβλίου.

Οι τύποι του έχουν νεύρο κι' ή ζωή
τους είναι ή τρέχουσα ζωή, ή άληθινή
καθημερινή ζωή. Οι άνθρωποι είναι άν-
θρωποι. Τους νοιώθεις, τους παρακο-
λουθείς σ' όλες τους τις κινήσεις,

τους πιστεύεις, τους συμπονείς. Ήρω-
ικούς και καταδικασμένους, τους παρα-
κολουθείς με ζύπνια καρδιά στην πάλη
τους με ή δύστροπη θάλασσα από ή
μιά, στην πάλη τους με τα ίδια τους
τά αισθήματα από την άλλη. Ραγάνια
(είδος τρικυμίας) στη θάλασσα, ραγά-
νια μες στην ψυχή τους. Ραγάνια στη
στεριά και στη θάλασσα. Τους παρα-
κολουθείς μέσα στη μιζέρια της χαμο-
ζωής τους τόν καθένα τους κι' έναν άλ-
λο άνθρωπο, κι' όλους μαζί έναν κόσμο
από ανέφικτα όνειρα και πληγωμένα αι-
σθήματα. Ο συγγραφέας έχει απαλλά-
ξει τό κείμενό του από τόν μεγάλο έχ-
θρό της λογοτεχνίας, ή φιλολογία, ά-
ρετή που δεν συναντιέται σήμερα εύ-
κολα. Τό βιβλίο του δεν είναι μια σύν-
θεση ειδώλων, άλλα ένας πίνακας κι-
νούμενης ζωής. Τό υλικό του είναι ζυ-
μωμένο πολύ θαθεία μέσα του. Πολλές
φορές φτάνει σε μια ποιητική πύκνωση
των εικόνων του, μοναδική. Παραθέτω
δυο μικρά δείγματα. Νά πώς δίνει π.
χ. μια ήρεμη νύχτα πάνω από τόν Υ-

μητό: «Κάτι άστρουλάκια, που ξε-
στράτιζαν άπρόσεχτα, χάσαν την Ισορ-
ροπία της καθημερινής τους άκροβασί-
ας, κατακυλούσαν στην άδυσο, φωσ-
φρίζοντας ίδια βεγγαλικά...» Κι' ά-
κόμη να πώς δίνει μια στιγμή που ή
γαλήνη έψη της θάλασσας παίρνει ν'
άλλάξει ξαφνικά: «Τό στεριανό άεράκι
δυνάμωνε. Ντύθηκε τό μπογάζι τρεχά-
μενα λείπια...» Νομίζω, έξ άλλου, πώς
ή γενική παρατήρηση που θα είχε να
τό σημειώσει κανείς μπορεί να δια-
τυπωθεί ως εξής: Ένώ άνήκει στις
σπάνιες περιπτώσεις, ενώ είναι γεννημέ-
νος συγγραφέας, σ' ώρισμένα σημεία
σου δίνει την έντύπωση πώς γράφει
σαν έρασιτέχνης. Δεν βασανίζει όσο
πρέπει πάντοτε τό ύφος του, και δεν έ-
πιμένει στο πλάσιμο που άπαιτούν οι
συνδέσεις και ή οικονομία των έπεισο-
δίων, καθώς και οι άφηγήσεις σε πρώ-
το πρόσωπο. Ο Βελιώτης άποτελεί γε-
νικά την περίπτωση ενός σ υ γ γ ρ α-
φ έ ω ς, που δεν φαίνεται ναχει συνει-
δητοποιήσει την άξία του και τό χρέος
του που άπορρέει άπ' αυτή. Είναι κάτι
που πρέπει να τό υπογραμμίσει διπλές
φορές μέσα του. Οι συγγραφείς που
γεννιούνται, μετριούνται στα δάχτυλα και
τό θείο αυτό δώρο είναι από τα μεγα-
λύτερα σε τότο τόν κόσμο.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

ΕΝΑ ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΣ ΣΦΑΛΜΑ

Τό 1833 ο γλύπτης Όράτιος
Γκρήνω ανέλαβε, για λογαριασμό
της άμερικανικής κυβερνήσεως,
τήν κατασκευή ενός αδριάντος
του πρόεδρου Γεωργίου Ουάσιγ-
κτον, αντί του ποσού των 5.000
δολλαρίων. Ο Γκρήνω εισέπραξε
προκαταβολικά την άμοιβή του,
έφυγε άμέσως για ή Φλωρεντία
και ξαναφάνηκε άρκετά χρόνια άρ-
γότερα μ' ένα μαρμαρίνο άγαλμα
που ζύγιζε είκοσι τόνους. Τό ά-
γαλμα μεταφέρθηκε στο Μπρίντεζι
για να φορτωθεί σ' ένα καράβι,
άλλα τα σχοινιά του βαρούλκου
έσπασαν και ο μαρμαρίνος άγκος
έπεσε στη θάλασσα. Από σεβα-
σμό πρὸς ή μνήμη του προέ-
δρου, τό άμερικανικό ναυτικό έ-
στειλε άμέσως ένα πλοίο στην Ί-
ταλία για να φερέι τόν Ουά-
σιγκτον από ή λάσπη του δυ-
θού και να τόν μεταφέρει στην
Νέα Ύόρκη. Άλλ' οι σήραγγες
ανάμεσα στη Νέα Ύόρκη και την
Ουάσιγκτον δεν ήταν άρκετά πλα-
τείες και τό άγαλμα ξεφορτώθηκε
στη Νέα Όρλεάνη, άπ' όπου με-
ταφέρθηκε στην πρωτεύουσα. Ό-
λες αυτές οι καλλιτεχνικές έπι-
χειρήσεις, έκτός από την άμοιβή
του γλύπτου, στοίχισαν στο άμε-
ρικανικό δημόσιο 26.000 δολλά-
ρια, ποσό τεράστιο για την έπο-
χή.

Τό άγαλμα έπρόκειτο να τοπο-
θετηθεί στη ροτόντα του Καπιτω-
λίου, άλλ' όπως άποδείχθηκε έκ

των ύστέρων, ο γλύπτης τό είχε
κάνει βαρύτερο άπ' όσο έπρεπε
γι' αυτή ή θέση. Έτσι, άποφα-
σίστηκε να στηθεί στον κήπο
μπροστά στο Καπιτώλιο. Τα έγ-
καίνια έγιναν τό 1843, στην έπέ-
τειο των γενεθλίων του Ουάσιγ-
κτον. Ο στρατός παρουσίασε ο-
πλα, ή μουσική του Δήμου έπαι-
ζε τόν έθνικό ύμνο, οι βουλευτές
έξεφώνησαν συγκινητικούς λόγους,
και, τέλος, ο πρόεδρος της Βου-
λής τράβηξε ένα σχοινί, ο πέπλος
έπεσε και.. ο κόσμος έμεινε έμ-
δρόντητος από τ' άποκαλυπτήρια:
ο Γεώργιος Ουάσιγκτον έμφα-
νίστηκε μαρμαρίνος, δόλφινος,
γιγαντιαίος και... δόλφινος! Ο
γλύπτης Γκρήνω τόν είχε πλάσει
σε στυλ άρχαίας έλληνικής θεότη-
τος.

Άκούστηκαν έπιφωνήματα δια-
μαρτυρίας, μερικές κυρίες έλιπο-
θύμησαν, τό σκάνδαλο πήρε δια-
στάσεις πολιτικής κρίσεως. Έ-
πειτα από πολλών έβδομάδων συ-
ζητήσεις τό Κογκρέσο ψήφισε
μια πίστωση 1.600 δολλαρίων
για να κατασκευασθεί ένα εύλινο
παράπηγμα γύρω από τό άσμενο
άγαλμα. Τό παράπηγμα διατη-
ρήθηκε ως τό 1908, όποτε τό
Κογκρέσο ψήφισε μια τελευταία
πίστωση 5000 δολλαρίων για να
μεταφερθεί τό άγαλμα σ' ένα μου-
σείο. Ο γυμνός Ουάσιγκτον βρί-
σκεται σήμερα σε μιάν άποθήκη
του Στήθσονιαν Ίνστιτιούτον.

ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΒΙΒΛΙΟ:

3

ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ

DANIEL LAGACHE

Του ΝΤΑΝΙΕΛ ΛΑΓΚΑΣ, καθηγη-
τού της Σορβόνης και προέδρου
της Γαλλικής Έταιρείας Ψυχα-
ναλύσεως.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΠΟΥ ΘΑ ΣΑΣ Ε-
ΞΗΓΗΣΙ ΤΟΝ ΑΝΕΞΙΧΝΙΑ-
ΣΤΟ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Τά βιβλία της σειράς «ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ»
τυπώνονται σε έξαιρετικής ποιότητας χάρτη (βά-
ρους 100 περίπου γραμμαρίων) ώστε και ή έμφανισή
των ν' ανταποκρίνεται στη γενικότερη άξία της έκδό-
σεως

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΚΟΣΜΟΣ»

ΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ "ΚΟΣΜΟΥ,"

Ζητήσατε από τὰ γραφεῖα μας βιβλιοδετημένους τοὺς τόμους τοῦ «ΚΟΣΜΟΥ» (Α' Β' Γ' καὶ Δ'), πλουτίζοντας τὴ βιβλιοθήκη σας μέ τὸ περιοδικὸ ποὺ παρουσιάζει τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἐποχῆς μας καὶ ἀναλύει ἀντικειμενικὰ καὶ ἔγκυρα, τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ζωῆς.

ΒΟΗΘΗΣΑΤΕ ΟΛΟΙ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
ΤΟΥ "ΚΟΣΜΟΥ"

